

Sanna Jyllilä & Kirsi Nikkola (Toim.)

Luontoreiteiltä kansainvälisille matkailumarkkinoille

Outdoors Etelä-Pohjanmaa –
Luontokohteet tunnetuksi -hanke

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sanna Jyllilä & Kirsi Nikkola (Toim.)

Luontoreiteiltä kansainvälisille matkailumarkkinoille

Outdoors Etelä-Pohjanmaa –
Luontokohteet tunnetuksi -hanke

Hankennumero 35676

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

MAASEUTU 2020

Visit Finland
Outdoors

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

ISBN 978-952-7109-94-6
(verkkojulkaisu)

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Seinäjoki 2018

TIIVISTELMÄ

Outdoors Etelä-Pohjanmaa – luontokohteet tunnetuksi -hankkeessa kartoitettiin alueemme luontoreittien tarjontaa ja soveltuvuutta matkailulliseen käyttöön erityisesti kansainvälistymisen näkökulmasta. Luontoreittien tarjontaa tarkasteltiin kolmen teeman mukaan patikoiden, pyöräillen tai meloen. Kauniita ja monipuolisia luontokohteita on Etelä-Pohjanmaalla runsaasti. Niissä korostuvat metsät ja suot sekä erilaiset vesistöt järvistä puroihin, mutta myös kulttuurimaisemat latoineen ja lakeuksineen.

Yritystoiminta Etelä-Pohjanmaan luontokohteissa on vielä melko vähäistä. Matkailijoita tarvitaan enemmän, jotta saadaan kannattavaa liiketoimintaa. Asiakkaiden houkuttelemiseksi tarvitaan ajantasaista tietoa luontokohteista ja -reiteistä, mutta myös alueella olevista muista matkailupalveluista. Matkailijat tarvitsevat ravitsemis- ja majoituspalveluja sekä kuljetus- ja opastuspalveluja. Omatoimiset patikoijat, pyöräilijät ja melojat ovat potentiaalisia käyttäjiä välinevuokrauspalveluille. Lisäksi kaivataan ohjattuja retkiä ja muita myytäviä aktiviteetteja esim. viikko-ohjelmatyypisesti. Palveluiden aikaan saamiseksi yritysten kannattaa tehdä yhteistyötä keskenään, mikä mahdollistaa monipuolisen tarjonnan.

Markkinoinnissa monikanavaisuus eli eri kanavissa viestiminen on tärkeää näkyvyyden saavuttamiseksi. Visit Finlandin uudet matkustajasegmentit auttavat kohdistamaan tuotekehitystä ja markkinointia. Matkailijoita Suomessa kiinnostaa erityisesti luonto ja luonnonilmiöt. Matkailijoilla on vähän tietoa Suomen kesätuotteista, joten niitä pitäisi tuoda aktiivisesti esille, sillä suurin kiinnostus kohdistuu kesäajan aktiviteetteihin.

Etelä-Pohjanmaalla on monipuolisia luontoreittejä kauniissa luonnonympäristössä. Matkailijoita ajatellen niitä täytyy kehittää varsinkin viitoituksen, karttojen ja rakenteiden kunnossapidon osalta. Lisäksi saavutettavuus eli selkeät lähtö- ja päätepaikat, parkkipaikat ja näiden merkintä tienvarsille kaipaa kohentamista. Varsinkin kansainvälisiä matkailijoita ajatellen opasteiden ymmärrettävyys ja mahdollisuus seurata reitin kulkua mobiililaitteella nousee tärkeäksi turvallisuudenkin kannalta. Ennen kaikkea tiedon saaminen on ratkaisevaa retkeä suunniteltaessa ja retkipäätöstä tehtäessä.

Avainsanat: Luontoreitit, luontomatkailu, viestintä, yhteistyö, matkailupalvelut

ESIPUHE

Tässä julkaisussa nostetaan esiin Outdoors Etelä-Pohjanmaa – luontokohteet tunnetuksi -hankkeessa aktiivisesti mukana olleiden tahojen ääni. Esiin pääsevät siis kunnat ja alueet, joissa luontoreittien ja luontomatkailun kehitystyötä on viety aktiivisesti eteenpäin. Julkaisu pyrkii kattamaan koko Etelä-Pohjanmaan alueen ja esimerkkien tarkoitus on antaa monipuolinen kuva alueen tilanteesta ja mahdollisista alueellisista eroista, eikä niinkään yksittäisen kunnan tai kaikkien alueemme reittien tilanteesta. Julkaisun tekstit ovat syntyneet Outdoors Etelä-Pohjanmaa – luontokohteet tunnetuksi -hankkeessa tehtyjen eri toimijoiden haastattelujen pohjalta sekä erillisten hankkeessa tavalla tai toisella mukana olleiden kirjoittajien omista teksteistä.

Haluamme kiittää kaikkia hankkeessa mukana olleita. Erityiskiitokset tähän julkaisuun luvun kirjoittamisesta Anne Kalliomäelle, Anssi Orrenmaalle, Ismo Nousiaiselle, Jennika Hakolalle, Pirjo Räsäselle, Tero Hintsalle ja Terttu Hermansonille. Kiitokset myös kaikille julkaisua varten haastattelun antaneille rahoittajien, kuntien ja kaupunkien, yhdistysten, tapahtumajärjestäjien ja yrittäjien edustajille. Haastateltujen nimet: Sinikka Koivumäki, Vesa Koivunen, Kauko Korpi, Janne Kujala, Kari Laasala, Paavo Mattila, Janne Muhonen, Mervi Niemi-Huhdanpää, Ismo Nousiainen, Marketta Nummijärvi, Päivi Rintala, Kari Saikkonen, Hannu Salo, Juha Viitasaari ja yksi anonymiminä vastannut kunnan edustaja.

Hankkeen rahoittajana on Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta.

Seinäjoella 31.10.2018
Sanna Jyllilä ja Kirsi Nikkola

Yhteystiedot:
Sanna Jyllilä
Seinäjoen ammattikorkeakoulu
Liiketoiminta ja kulttuuri
PL 412, 60101 Seinäjoki
sanna.jyllila@seamk.fi

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ
ESIPUHE
SISÄLTÖ

KUVAT, TAULUKOT JA KIRJOITTAJAT

OSA 1

1 JOHDANTO

Sanna Jyllilä

1.1 Luontomatkailun kehittäminen Etelä-Pohjanmaalla 11

Sanna Jyllilä & Kirsi Nikkola

1.2 Etelä-Pohjanmaan kesämatkailun asiakkaat ja lähtömaat 12

2 LUONTOKOHTEIDEN LAATU, TUNNETTUUS JA TARINALLISUUS

Pirjo Räsänen

2.1 Luonnosta liiketoimintaa – Outdoors Finland -kansainvälistymishankkeen kokemuksia 16

Terttu Hermansson

2.2 Geopark luontokohteiden tunnettavuuden edistäjänä 19

Anne Kalliomäki

2.3 Tarinallista luontoreittiä aitoa eteläpohjalaisuuden tuntua 23

3 LUONTOREITTIIEN KÄYTTÄJIEN KOKEMUKSIA ETELÄ-POHJANMAALLA

Ismo Nousiainen

3.1 Luontoreitit patikoijille palvelevat useita tarpeita 26

Anssi Orrenmaa

3.2 Melontareittien kehittäminen ja omatoimisen melojan palvelutarpeet 30

Tero Hintsu

3.3 Luonnon lumoa lakeudella – luontoretkeilijänä Etelä-Pohjanmaalla 35

Jennika Hakola

3.4 Monikanavaisuus modernin luonnon käyttäjän näkökulmasta 39

OSA 2

4 ETELÄ-POHJANMAAN LUONTOREITTIIEN NYKYTILA JA KEHITYSTARPEET

Kirsi Nikkola

4.1 Luontoreittien kehittäminen matkailijoille rahoittajan näkökulmasta	44
4.1.1 Rahoittajan rooli ja rahoituskohteet luontoreittien kehittämisessä	44
4.1.2 Rahoitusmallit luontoreiteille.....	45
4.1.3 MasterPlanit ja aiemmin rahoitetut luontoreitit	46

Kirsi Nikkola

4.2 Luontoreittien nykytila eri toimijoiden silmin	47
4.2.1 Patikointi- ja pyöräilyreittien tilanne	47
4.2.2 Melontareittien tilanne	51
4.2.3 Vähällä käytöllä olevat luontoreitit ja keinoja houkuttelevuuden lisäämiseen.....	51

Kirsi Nikkola

4.3 Luontoreittien suunnittelu, rakentaminen ja ylläpito- ja huoltomallit	53
4.3.1 Luontoreittien suunnittelu ja rakentaminen	53
4.3.2 Luontoreittien ylläpito- ja huoltomallit.....	57
4.3.3 Tapahtumien ja yritysten rooli luontoreittien ylläpidossa ja huollossa	60
4.3.4 Tavoitteena luontoreittien monikäyttöisyys ja käyttäjryhmien yhteensovittaminen.....	62

5 LUONTOKOHTAIDEN LIIKETOIMINTAPOTENTIAALI

Kirsi Nikkola

5.1 Luontoreittien hyödyntäminen matkailuliiketoiminnassa	64
5.1.1 Luontoreittien nykytila ja asema luontomatkatiluyrityksissä	64
5.1.2 Luontomatkatilun yritystoimintaa tukevien palvelujen ja rakenteiden tarve	67

Kirsi Nikkola

5.2 Luontoreittien mahdollistama liiketoimintapotentiaali	68
5.2.1 Tulevaisuuden liiketoimintapotentiaali, tuotteet ja palvelut yritysten silmin.....	68
5.2.2 Liiketoimintapotentiaali tapahtumajärjestäjien silmin	69

Kirsi Nikkola

5.3 Mitä Etelä-Pohjanmaalla on tarjota Visit Finlandin matkustajasegmenteille?	71

Sanna Jyllilä

5.4 Etelä-Pohjanmaan luontomatkailun erityispiirteet ja erottautumistekijät	76

6 ETELÄ-POHJANMAAN LUONTOKOhteet TUNNETUIKSI – TULEVAISUUDEN KEHITYSSUUNNAT

Sanna Jyllilä

6.1 Alueellinen ohjeistus teemoittain	78
6.1.1 Patikkareitit	78
6.1.2 Pyöräilyreitit	80
6.1.3 Melontareitit	81

Sanna Jyllilä

6.2 Hyvinvointimatkailun ja luontomatkailun rajapinnat ...	81

Sanna Jyllilä

6.3 Tulevaisuuden kehityssuunnat	82

LÄHTEET	85

KUVAT JA TAULUKOT

Kuva 1.	Katikankanjoni (Elina Järvinen)(kansii)	
Kuva 2.	Retkeilijöitä Kauhanevalla (Terttu Hermansson).....	21
Kuva 3.	Pyöräilijöitä lähdössä Lauhanvuorelle (Terttu Hermansson)	22
Kuva 4.	Reittien ylläpidosta huolehtiminen on tärkeää (Ismo Nousiainen)	29
Kuva 5.	Lappajärvi. Tervareitin kartoitustyö kesällä 2014 avasi melojien silmät Lappajärvelle. Kelpaa meloa Euroopan suurimmassa kraatterijärvässä. (Anssi Orrenmaa.).....	31
Kuva 6.	Kartoitukset ja kartat. Etelä-Pohjanmaan vesistöt on pääosin kartoitettu ja kuvattu. Tiedon saatavuus on eri asia. (Anssi Orrenmaa.)	32
Kuva 7.	Melontakeskus. Kyrönjoen KoskiHäijt tarjoaa uudessa Kyrkösjärven melontakeskuksessa melonnan kokeilua, jonka suosio vaikuttaa valtavalt. Kuva on syyskuulta 2018. (Anssi Orrenmaa.)	34
Kuva 8.	Katikankanjoni, Kauhaneva-Pohjankankaan kansallispuisto (Tero Hintsa).....	36
Kuva 9.	Levaneva (Tero Hintsa)	37
Kuva 10.	Kauhalampi, Kauhaneva-Pohjankankaan kansallispuisto, Kauhajoki (Jennika Hakola).....	40
Kuva 11.	Kauhaneva, Kauhaneva-Pohjankankaan kansallispuisto, Kauhajoki (Jennika Hakola).....	43
Taulukko 1.	Matkailijoiden ja mökkeilijöiden suosituimmat matkailupalvelut ja aktiviteetit kesällä (Tuuri, Korttesluoma & Rintala 2011; Tuuri, Korttesluoma & Jyllilä 2014).....	13
Taulukko 2.	Ylläpito- ja huoltomallien hyvät ja huonot puolet	58
Taulukko 3.	Visit Finlandin uusien matkustajasegmenttien taustatiedot ja vaatimukset matkakohteelle (Visit Finland 2017a).....	71
Taulukko 4.	Visit Finlandin uusien matkustajasegmenttien motiivit ja erityiset kiinnostuksen kohteet (Visit Finland 2018).....	72
Taulukko 5.	Kesäaikaan kohdistuvia kiinnostuksen kohteita Visit Finlandin matkustajasegmentteittäin (Visit Finland 2017a)	73

KIRJOITTAJAT

Sanna Jyllilä, Seinäjoen Ammattikorkeakoulu Oy

Kirsi Nikkola, Seinäjoen Ammattikorkeakoulu Oy

Pirjo Räsänen, Visit Finland

Terttu Hermansson, Kankaanpään kaupunki

Anne Kalliomäki, Tarinakone

Ismo Nousiainen, Taikapolku

Anssi Orrenmaa, Kyrönjoen KoskiHäijt ry

Tero Hintsa, Retkipaikka.fi

Jennika Hakola, Seinäjoen Ammattikorkeakoulu Oy

1 JOHDANTO

Sanna Jyllilä

1.1 Luontomatkailun kehittäminen Etelä-Pohjanmaalla

Seinäjoen ammattikorkeakoulun hallinnoimassa Outdoors Etelä-Pohjanmaa – luontokohteet tunnetuksi -hankkeessa on vuosien 2017–2018 aikana pyritty löytämään alueemme luontomatkailun helmet, joiden avulla voimme tavoitella luonnossa liikkuvia kotimaisia ja kansainvälisiä matkailijoita. Hankkeessa kartoitettiin luontomatkailukohteita, jotka ovat riittävän vetovoimaisia, turvallisia ja laadukkaita matkailijoiden näkökulmasta tarkasteltuna. Arvioinnin pohjana on käytetty valtakunnallisen Outdoors Finland -kesäaktiiviteettien katto-ohjelman laatimia teemakohtaisia tuote- ja reittisuosituksia ja muita ohjeistuksia. Reittisuosituksissa on määritelty ulkomaisen matkailijan kannalta huomioitavat asiat reitin valinnassa. Tuotesuosituksukset palvelevat matkailuyrittäjää tuotekehityksen apuvälineenä tehtäessä tuotteita kansainvälisille markkinoille. Tuotesuosituksukset löytyvät kaikille kesäaktiiviteettien teemoille ja ne on jaoteltu opastettuihin ja omatoimisiin tuotteisiin. Näiden lisäksi pätevät Visit Finlandin vientikelpoisuuden kriteerit, jotka on laadittu kansainvälisille markkinoille suuntautuvan markkinoinnin ja myynnin ohjenuoraksi. Näitä suosituksia noudatettaessa esiin nostettavat luontokohteemme ovat linjassa valtakunnallisen luontokohteiden tarjonnan kanssa. Reitistöjen ympärille tulevaisuudessa syntyvät tuotteet voidaan myös saada mukaan Visit Finlandin menekinedistämistoimenpiteisiin.

Luontomatkailun kehittämisen keskiössä ovat kansainväliset matkailijat. Vaikka kansainvälisyyden huomioiminen onkin ollut toiminnan ohjenuorana, samojen kriteerien noudattaminen auttaa myös kotimaisille matkailijoille suunnattujen palveluiden kehittämisessä. Tavoitteena on pidentää alueellemme jo saapuneiden matkailijoiden viipymää tarjoamalla kiinnostavia retkeilykohteita, joihin voi tutustua patikoiden, meloen tai pyöräillen. Suomen matkailun vetovoimatekijät kansainvälisillä markkinoilla perustuvat erityisesti luontoon. Visit Finlandin selvitykseen pohjautuvat uudet kansainväliset asiakaskohderyhmät hakevat matkaltaan hyvinvointia ja elämyksiä, ja he haluavat kokea aitoa ja puhdasta luontoa sekä löytää kestävä kehityksen mukaisia ja vastuullisesti toimivia luontomatkailukohteita. Hiljaisuus, maaseutumaisuus ja luonnonläheisyys ovat Etelä-Pohjanmaalla läsnä kaikkialla ja niiden hyödyntämisessä piilee valtava potentiaali.

Tämän julkaisun tarkoituksena on kuvata alueemme luontomatkailun nykytilaa ja tulevaisuuden mahdollisuuksia eri toimijoiden näkökulmista tarkastellen. Ääneen pääsevät niin luontokohteita matkailupalveluissaan hyödyntävät matkailuyrittäjät

ja tapahtumajärjestäjät, luontoreittien ylläpitäjinä ja rakentajina toimivat kuntien ja kaupunkien edustajat ja yhdistystoimijat sekä luontoreittien rahoittajat. Kaikilla on erittäin merkittävä rooli luontoreittiemme olemassa olon ja kunnossapidon kannalta. Julkaisu antaa kokonaiskuvan alueemme luontoreiteistä ja niiden kehittämisen kohteista, mutta auttaa myös tunnistamaan Etelä-Pohjanmaan alueen luontomatkailun erottautumistekijät ja niissä piilevän liiketoimintapotentiaalin. Toivomme julkaisun olevan hyödyllinen alueen toimijoille ja innostavan luontoreittien kehittämiseen, ylläpitoon ja erityisesti niiden hyödyntämiseen laajasti eri matkailijaryhmien tarpeista lähtien.

Sanna Jyllilä & Kirsi Nikkola

1.2 Etelä-Pohjanmaan kesämatkailun asiakkaat ja lähtömaat

Etelä-Pohjanmaan matkailu kokonaisuudessaan painottuu voimakkaasti kesäaikaan (Jyllilä & Korttesluoma 2015, 13) ja pääasiakskunta tulee kotimaasta (Tuuri, Korttesluoma & Rintala 2011, 13). Suurin osa matkailijoista pitää Etelä-Pohjanmaata kesällä houkuttelevampana matkakohteena kuin talvella (Tuuri ym. 2011, 40). Vetovoimatekijät kesällä koostuvat useista eri tekijöistä. Kesämatkailijoista kolmannes matkustaa Etelä-Pohjanmaalle osallistuakseen yleisötapahtumaan. Nähtävyydet ja käyntikohteet ovat tärkeitä vetovoimatekijöitä noin neljännekselle kesämatkailijoista. Muita tärkeitä syitä tulla Etelä-Pohjanmaalle ovat sukulaisten ja tuttavien luona vierailu sekä lapsiperheille suunnatut kohteet ja palvelut. Lisäksi tulosityitä ovat esim. työmatka, kesämökki tai muu kesäasunto. Kesämatkailijoiden suurimpia kiinnostuksen kohteita ovat perhematkailukohteet kuten huvipuistot, eläinpuistot, kylpylät ja muut vastaavat, sillä puolet piti niitä erittäin kiinnostavina. Lisäksi reilu viidennes matkailijoista koki erittäin kiinnostavina alueen luontomatkailukohteet kuten luontoreitit, maisemat ja eläinpuistot sekä neljännes kulttuurimatkailukohteet. (Tuuri ym. 2011, 25–28.)

Etelä-Pohjanmaan matkailijoista suurin osa on 35–64-vuotiaita ja kesämatkailijoiden keski-ikä on 45 vuotta. Yli puolet matkailijoista matkustaa perheen kanssa. Noin joka kolmannelle matkaseurueessa on mukana alle 16-vuotiaita lapsia. (Tuuri ym. 2011, 11, 40.) Noin 63 prosenttia kesämatkailijoista on naisia ja 37 prosenttia miehiä (Tuuri ym. 2011, 11). Kesämatkailijoista suurin osa tulee Etelä-Pohjanmaalta (21,6 %), Uudeltamaalta (15,8 %), Pirkanmaalta (9,9 %), Pohjanmaalta (9,2 %) ja Pohjois-Pohjanmaalta (8,2 %). Ulkomaanmatkailijoiden osuus kesämatkailijoista on noin prosentti. (Tuuri ym. 2011, 14.) Maaseutumatkailuyritysten asiakkaista suurin osa on kotimaisia (93 %) ja loput ulkomaisia matkailijoita, joiden tärkeimmät lähtömaat ovat Venäjä, Viro, Saksa, Ruotsi, Puola ja Italia (Jyllilä & Korttesluoma

2015, 30). Kesämatkailijoista noin 4/5 tulee Etelä-Pohjanmaan ulkopuolelta, joten he tulevat huomattavasti laajemmalta alueelta kuin alueen talvimatkailijat (Tuuri ym. 2011, 40). Kolmannes kesämatkailijoista on päivämatalaisia, joten kesällä Etelä-Pohjanmaalla yöpyy 67 prosenttia matkailijoista. Näistä vajaa puolet viipy yhdestä kolmeen yötä ja vajaa neljännes neljä yötä tai enemmän. Maksullisessa majoituksessa yöpyviä matkailijoita on suurin osa (67 %) ja noin viidennes yöpyy sukulaisten ja tuttavien luona. (Tuuri ym. 2011, 18–19.)

Taulukko 1. Matkailijoiden ja mökkeilijöiden suosituimmat matkailupalvelut ja aktiviteetit kesällä (¹Tuuri ym. 2011, 32; ²Tuuri ym. 2014, 35–36).

Kesämatkailijat¹ (n= 1237)	%	Mökkeilijät² (n=416)	%
Ostosten teko tai shoppailu	40	Shoppailu ja ostoskohteet	52
Huvipuisto	24	Kyläkulttuuri- ym. paikallistapahtumat, markkinat	44
Musiikkitilaisuus tai konsertti	22	Musiikki-, ruoka-, urheilu- ja muut yleisötapahtumat	40
Luontoretkeily, patikointi tai kävely	22	Teatteri tai kesäteatteri	33
Kylpyläpalvelut tai uinti	21	Patikointi- ja luontoreitit	28

Sekä kesämatkailijat että mökkeilijät käyttävät matkailupalveluista eniten ostosmahdollisuuksia. Kesämatkailijoiden aktiviteeteissa kärkipäässä ovat lisäksi huvipuistokäynnit ja erilaiset musiikkitilaisuudet. Mökkeilijöille erilaiset kulttuuri- ja urheilutapahtumat ja musiikki- tai teatteriesitykset ovat tärkeitä. Lisäksi he osallistuvat muun muassa musiikkiin, ruokaan tai urheiluun liittyviin yleisötapahtumiin. Liikunnallisista aktiviteeteista kärkipäässä ovat sekä kesämatkailijoilla että mökkeilijöillä luontoon liittyvät harrastukset kuten luontoretkeily, patikointi tai kävely ja luontoreitit. Kesämatkailijat osallistuvat myös kylpyläpalvelujen tai uintipaikkojen käyttöön. (Kts. Tuuri ym. 2011, 32; Tuuri ym. 2014, 35–36.)

Outdoors Etelä-Pohjanmaa – luontokohteet tunnetuksi -hankkeessa tarkastelun keskiössä on kesämatkailu ja kesäaktiviteeteista patikointi, pyöräily ja melonta. Tärkein huomio kiinnittyy siis liikunnallisiin aktiviteetteihin, joista luontoretkeily, patikointi tai kävely oli suosituinta niin mökkeilijöiden kuin kesämatkailijoidenkin keskuudessa. Pyöräilyä tai pyöräretkiä harrasti yhdeksän prosenttia ja melontaa tai soutua kolme prosenttia kesämatkailijoista (Tuuri, ym. 2011, 32). Mökkeilijöiden

patikointi- ja luontoreittien kesäkäyttö vaihtelee suuresti seutukunnittain Etelä-Pohjanmaalla. Suurinta patikointi- ja luontoreittien käyttö on Suupohjassa (51 %) ja toiseksi suurinta Seinäjoen seudulla (36 %). Kuusiokunnissa vajaa neljännes ja Järvisseudulla viidennes mökkeilijöistä käyttää patikointi- ja luontoreittejä kesällä. (Tuuri ym. 2014, 37.)

Kesämatkailijat käyttävät Etelä-Pohjanmaalla keskimäärin 164 euroa henkilöä kohden matkansa aikana (Tuuri ym. 2011, 41). Heistä puolet teki eri aktiviteetteja ja oheis- tai ohjelmapalveluja koskevat varaukset ja lippuhankinnat paikan päällä kohteessa (Tuuri ym. 2011, 33). Ohjelmapalvelujen osuus välittömästä matkailutulosta Etelä-Pohjanmaalla on 14,6 prosenttia, mistä suurin osa käytetään Seinäjoella ja Kuusiokunnissa (Tuuri ym. 2011, 37).

Etelä-Pohjanmaalla matkailukeskittyymiä on Härmän, Lappajärven, Kuortaneen, Kalajärven, Tuurin, Ähtärin ja Lapuan alueilla. Kuortaneella painopiste on liikunnassa ja Tuurissa ostosmatkailussa. Nousevia attraktiokohteita ovat Kurikassa Botniaring ja Kauhajoella Sotkan ulkoilu- ja urheilukeskus, Isojoella Lauhanvuori, Soinissa Vuorenmaa, Vimpelissä Lakeaharju sekä Teuvalla Parra. (Kortesuoma 2013, 42.) Nousevista attraktiokohteista useimmissa pääosassa ovat luontokohteet ja niiden tarjoamat ulkoilumahdollisuudet sekä paikallisille asukkaille, kotimaanmatkailijoille että ulkomaisille matkailijoille.

Tilastokeskuksen majoitustilaston mukaan tammi-elokuussa 2018 yöpymisiä Etelä-Pohjanmaan majoitusliikkeissä oli yhteensä 540 014. Lisäystä edellisen vuoden vastaavaan jaksoon on 7,7 prosenttia. Majoitusvuorokausien lisäys muodostuu kotimaisista matkailijoista. Heidän viipymänsä alueella on keskimäärin 1,7 vuorokautta. Ulkomaalaisten osuus on 21 250 majoitusvuorokautta eli noin 3,9 prosenttia ja ulkomaalaisten matkailijoiden viipymä on 2,5 vuorokautta. (Suomen virallinen tilasto SVT.) Ulkomaalaisten matkailijoiden osuus on pysytellyt vuodesta toiseen 4–6 prosentin välillä kaikista yöpymisistä. Viipymän lisääminen on yksi keino lisätä matkailutuloa alueellamme, joka vuonna 2016 tehdyn tulo- ja työllisyyselvityksen mukaan on 331 miljoonaa euroa vuonna 2012. (FCG Suunnittelu ja tekniikka 2018.)

Luontomatkailu ja luontopalvelut kuuluvat maaseutumatkailun teemakokonaisuuden alaisuuteen. Siinä tavoitteena on luontoreittien kehittäminen ja tuotteistaminen matkailijoille myytäväksi palveluiksi. (Jyllilä & Kortesuoma 2015, 12.) Tällä hetkellä suurin osa Etelä-Pohjanmaan luontoreiteistä on suunniteltu kotimaisia käyttäjiä ajatellen. Seuraava kehitystarve kansainvälisten matkailijoiden houkuttelemiseksi luontokohteisiin Etelä-Pohjanmaalla on reittien merkitseminen ja opasteiden tekeminen myös ulkomaisia asiakkaita palveleviksi. Lisäksi tarvitaan

edelleen tuotteistamista ja palveluiden kehittämistä myytäviksi ja helposti ostettaviksi kokonaisuuksiksi. Systemaattisella tuotteistamisella luontoelämykset voidaan myydä suoraan omatoimisille yksittäismatkailijoille sekä matkanjärjestäjille. Tämä edellyttää ohjelmapalveluyritysten ja majoitusyritysten välistä verkostoitumista ja yhteistyötä.

2 LUONTOKOHTEIDEN LAATU, TUNNETTUUS JA TARINALLISUUS

Pirjo Räsänen

2.1 Luonnosta liiketoimintaa – Outdoors Finland -kansainvälistymishankkeen kokemuksia

Tässä luvussa Visit Finlandin Outdoors Finland -kansainvälistymishankkeen projektipäällikkö Pirjo Räsänen kirjoittaa luontokohteen laatuun vaikuttavista tekijöistä.

Luontokohteen laatu – mitä se on?

Suomen matkailu ja Suomen luonto ovat saaneet viime vuosina poikkeuksellisen paljon kansainvälistä huomiota. Esimerkiksi vuonna 2017 sekä brittilehti Financial Times että matkailuoppaita julkaiseva Lonely Planet nostivat Suomen kiinnostavimpien matkailumaiden joukkoon. Suomessa vierailleet nostavat esille luonnon puhtauden, hiljaisuuden ja ruuhkattomuuden. Kilpailu kansainvälisillä luontomatkailumarkkinoilla on kuitenkin kovaa ja luonnon pitää olla helposti ja turvallisesti koettavissa, ja luonnossakin pitää tarjota laatua.

Karkeasti luontokohteen laatu voidaan jakaa tekniseen, elämyksen, matkailulliseen ja informaation laatuun. Tekniseen laatuun sisältyy kaikki infrastruktuuriin ja rakenteisiin liittyvät osa-alueet. Reittien viitoituksen pitää olla loogista, reitin pitää olla helposti saavutettavissa ja sieltä pitää olla helppo poistua. Lapissa toteutetussa REILA -hankkeessa (Reittimerkinnät turvalliseksi -hanke, 2015–2018) pilotoitiin turvallisuus- ja pelastusmerkintöjä vaellusreiteillä. Lisääntyvän käytön seurauksena polut levenevät, maa paljastuu rakennusten ympäriltä, ympäristön luonnontilaisuuden vaikutelma häviää ja luonnon monimuotoisuus voi häiriintyä. Kulutukselta suojaavat rakenteet kuten sora, pitkospuut, aidat ja myös ohjaava informaatio ovat tärkeitä. Kestävän kehityksen kysymyksiin kuuluu myös rakenteissa käytetyt materiaalit, jätehuolto ja kohteen saavutettavuus julkisella liikenteellä. Nämä ovat kaikki teknisen laadun osa-alueita.

Tärkein peruste valita tietty reitti on sen maisemallinen ja elämyksellinen laatu, jota pitää tärkeimpänä yli 80 prosenttia saksalaisista vaellusmatkustajista. Hyvä elämys- ja maisemasuunnittelu vaatii osaamista ja ymmärrystä paikkakunnan historiasta, perinteistä ja kulttuurista. Maiseman nostaminen keskeiseen osaan ohjaa reitin kulkua, rakenteiden sijoittelua ja vaikuttaa esimerkiksi maisemanhoitotoimenpiteisiin. Maiseman hyödyntäminen vaikuttaa myös positiivisesti kävijöiden toimintaan sosiaalisessa mediassa. Elämykseen sisältyy myös tarinallistaminen.

Esimerkiksi kiinalaisia ei luontokohteissa niinkään kiinnosta niiden tieteellinen tausta ja synty, vaan niihin liittyvät kulttuuriset merkitykset. Tarinaa suomalaisuudesta syntyy vaikkapa koivun mahlasta, juhannuskoivusta, suomalaisesta saunavihdasta ja tuohiesineistä.

Yksinkertaisimmillaan matkailullinen laatu tarkoittaa sitä, kuinka paljon ja millaisia palveluyrityksiä on reitin vaikutusalueella, kuinka moni yritys hyödyntää reittiä omassa toiminnassaan, kuinka moni yritys sitoutuu palvelemaan asiakkaita ja kuinka yritykset pystyvät hyödyntämään reitin rakenteita ja infrastruktuuria omassa liiketoiminnassaan. Eväspaketit, huolto- ja kuljetuspalvelut, väline- ja varustevuokraamot sekä opaspalvelut ovat esimerkkejä reitistöihin liittyvistä palveluista. Elinkeinoelämä pitää olla mukana suunnittelussa, mutta elinkeinoelämää pitää myös valmentaa hyödyntämään reittejä.

Laatuun vaikuttaa myös reiteistä tarjottavan informaation visuaalisuus ja ymmärrettävyys, yhteismitallisuus, helppo saatavuus ja monikanavaisuus. Keski-Euroopalaisessa Outdoor-Active (www.outdooractive.com) -luontomatkailuportaalissa kaikki reitit arvioidaan maiseman ja elämyksen, vaadittavan tekniikan sekä kunnan mukaan. Helposti ymmärrettävästi kerrotaan retken arvioitu kesto, nousut ja laskut, vaatavuusluokittelu ja reitin saavutettavuus. Tämän tyyppinen digitaalisuus tuo lisäarvoa, mutta sen ei pitäisi kuitenkaan olla ainoa reitti-informaation muoto.

Laatu kansainvälisillä markkinoilla

Saksalainen ADFC (Allgemeiner Deutscher Fahrrad-Club) on tehnyt pyörämatkailureittien ja -kohteiden laatuluokittelua jo vuosikymmenien ajan. Reittien lisäksi ADFC luokittelee pyörämatkailualueita ja sertifioi palveluita Bett und Bike -ohjelmassa. Vastaavia ohjelmia ovat Iso-Britannian Welcome Cyclists ja Welcome Hikers. Retkeilyreittien kattavin luokittelu on Saksan vaellusyhdistyksen Qualität Wanderwege ja -Wanderregion: laatuvaellusreittien ja -alueiden sertifiointi. Se linkittyy suoraan Best of Europe – Europe´s Ramblers Association:in kehittämään Euroopan kattavaan verkostoon. Saman tyyppiset kriteerit ovat käytössä myös melonnassa ja retkipyöräilyssä. Opaspalveluiden puolella ATTA (Adventure Travel Trade Association) tuottaa luontomatkailun opaspalveluita sertifioivia valmennuksia.

Useissa tunnetuissa luontomatkailukohteissa laadussa on menty askel pidemmälle. Esimerkkinä uusista käsitteistä avaan hiukan käsitettä ”Bike Convenience”, pyöräilijän mukavuus. Sillä tarkoitetaan sitä, että kohteessa pyöräilijän tarvitsemat palvelut mietitään pyöräilijän mukavuuden näkökulmasta. Esimerkiksi kahvilaan voi mennä maastopyöräilylenkin jälkeen mutaisena, pyöräilykypärälle löytyy

paikka muualta kuin kahvilan pöydältä, pyörän voi pestä kahvilan edessä, pyörälle löytyy huoltotarvikkeita ja varalukkoja ja pyörälle löytyy turvallinen parkkipaikka. Kahvilasta löytyy reittivinkkejä ja -ohjeita ja henkilökunta osaa palvella pyöräilijää. Kohteen suunnittelu pyöräilijän näkökulmasta kattaa muutkin palvelun osa-alueet kuten liikenteen ja logistiikan, majoituksen, väline- ja varustevuokraamon, opas- ja ohjelmapalvelut ja tapahtumat.

Miksi luontoon pitäisi rakentaa laatua?

Laatu investointina kannattaa. Investointi palautuu moninkertaisena takaisin aluetalouteen, kun sekä kohteet, reitit että palvelut kohtaavat. Erityisesti saksankielisessä Euroopassa laatu luokittelu nähdään kilpailuetuna. Laatu vaikuttaa sekä kuluttajan valintaan, asiakaskokemukseen että kehittämisen suunnitelmallisuuteen. Vaikka matkailu lisääntyy kansainvälisesti, kasvaa ja kiristyy myös kilpailu ja tähän voi vastata vain tarjoamalla laatua. Tärkeimpänä asiana nostan esille kuitenkin kaksi asiaa. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen pitää nostaa keskiöön ja siten varjella matkailumme tärkeintä resurssia, luontoa. Toisena korostan liiketaloudellista näkökulmaa. Luonnosta pitää pystyä tekemään liiketoimintaa ja yrityksille pitää turvata kannattavan liiketoiminnan rakentaminen kuitenkin luontoa suojelemalla.

LÄHTEET

Allgemeiner Deutscher Fahrrad-Club (Bundesverband) e. V. 2018a. Die ADFC Radreiseanalyse 2018. [Verkkójulkaisu]. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <https://www.adfc.de/artikel/die-adfc-radreiseanalyse-2018/>

Allgemeiner Deutscher Fahrrad-Club (Bundesverband) e. V. 2018b. Bett und Bike –Kriterien Folder. [Verkkójulkaisu]. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: https://www.adfc.de/fileadmin/user_upload/Expertenbereich/Unternehmen_Betriebe_und_Wirtschaft/Bett_und_Bike/bett_bike_fuer_betriebe.akq_2018.pdf

Allgemeiner Deutscher Fahrrad-Club (Bundesverband) e. V. 2018c. Radtouren, Qualitätskriterien [Verkkosivusto]. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <https://www.adfc-radtourismus.de/radtouren/qualitaetsradrouten/>

Deutscher Wanderverband. 2014. Wanderstudie. Der Deutsche Wandermarkt 2014. [Verkkosivusto]. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <https://www.wanderstudie.projectm.de/>

Europäische Wandervereinigung e.V. Ei päiväystä. Leading Quality Trails – Best of Europe. [Verkkosivusto]. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <http://www.era-ewferp.com/programs/lqt/>

Fräckli, B. 2018. Toimitusjohtaja. Lenzerheide Tourismus. Esitys Outdoors Finland –opintomatkalaisille 18.9.2018 Lenzerheidessa.

Pesonen, J. 2016. [Verkkosivusto]. Matkailualan opetus- ja tutkimuskeskuksen blogi. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <http://uefmot.blogspot.com/2016/05/mita-matkailijamaarien-kasvu-tarkoittaa.html>

Qualitätswege. 2018. [Verkkosivusto]. Deutscher Wanderverband. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <https://www.wanderbares-deutschland.de/wanderwege/qualitaetswege.html>

Valtioneuvoston kanslia. 2018. Uudet keinot metsä- ja vesialueiden kestäväen virkistys- ja matkailukäytön kehittämiseksi ja turvaamiseksi. [Verkojulkaisu]. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 88/2017. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=23805>

Visit Finland 2018d. Outdoors Finland -maaseudun mikro- ja pk-yritysten kansainvälistymishankkeen loppuraportti. Ei julkaistu.

Terttu Hermansson

2.2 Geopark luontokohteiden tunnettavuuden edistäjänä

Tässä luvussa projektipäällikkö Terttu Hermansson kirjoittaa Lauhanvuori Region Geopark -alueeksi -hankkeesta ja sen roolista luontokohteiden tunnettavuuden edistäjänä.

Luontomatkailu nosteessa – käyntimäärät kasvavat

Lauhanvuori-Hämeen kangas -luontomatkailualueelle haetaan UNESCO:n Geopark -jäsenyyttä vuonna 2018. Tulevalla Geopark -alueella on jo entuudestaan lukuisia luontomatkailukohteita: kaksi kansallispuistoa, Lauhanvuori ja Kauhaneva-Pohjan kangas, sekä iso joukko muita merkittäviä luontokohteita, soita, harjuja, vesistöjä ja kalliomuodostelmia. Kokonaisuuteen kuuluu lisäksi arkeologisen kohteena Karijoen Susiluola. Geopark -kohteita on valittu alueelta viitisenkymmentä.

Toistaiseksi niin alueen kansallispuistot kuin muutkin luontokohteet ovat melko heikosti tunnettuja kotimaassa. Vielä vähemmän niitä tunnetaan kansainvälisesti. Jo Geopark -statuksen valmistelun myötä alue on saanut lisää näkyvyyttä ja käyntimäärät ovat nousussa erityisesti kansallispuistoissa. Lauhanvuoren käyntimäärä on vuodesta 2016 noussut 16 prosenttia ja Kauhanevan jopa 40 prosenttia (ks. metsa.fi/kayntimaarat).

Luontomatkailu on kaiken kaikkiaan vahvassa nosteessa, mikä näkyy koko Suomen kansallispuistojen käyntimäärien kasvuna. Luonnon hyvinvointivaikutuksia on tuotu esiin mediassa runsaasti, ja terveydenhuoltosektorillakin on havahduttu

luonnon niin fyysistä kuin henkistä hyvinvointia lisäävään vaikutukseen. YLEn, Metsähallituksen ja Suomen Ladun Mennään metsään -polkujuoksukampanja on houkutellut isoja ihmismassoja liikkumaan kansallispuistoissa ympäri Suomea. Yhä useampi on ottanut tavoitteeksi käydä kaikissa Suomen kansallispuistoissa. Se lisää myös meidän alueemme kansallispuistojen kävijöitä.

Geopark -hankkeissa parannetaan retkeilypalveluja ja tuotetaan tietoa

Geopark -valmistelutyötä on tehty jo useita vuosia. Se on kattanut retkeilypalvelujen kehittämistä, tietosisältöjen tuottamista alueen geologiasta, lajistosta ja kulttuurihistoriasta ja ympäristökasvatus- ja hallinnointimallien rakentamista. Geoparkeilta edellytetään geologisen sekä luonnon- ja kulttuuriperinnön vaalimisen ohella mm. paikallistalouden tukemista erityisesti geo- ja luontomatkailun kehittämisen kautta.

Retkeilyrakenteita kuten uusia reittejä, laavuja, keittokatoksia, torneja ja käymälöitä on rakennettu viimeisten vuosien aikana ympäri aluetta. Esimerkiksi Lauhanvuorelle on tehty uusia ympyräreittejä, Lauhan kämpälle ja Leikkistenkankaalle laavuja sekä Spitaalijärvelle isompiakin ryhmiä palveleva keittokatos. Katikankanjonin rinteille on jyrkimpiin paikkoihin pystytetty köysikaiteet, joiden avulla nousut ja laskut sujuvat mukavammin. Luontoon ja geologisiin kohteisiin pääsee tutustumaan siis entistä helpommin ja turvallisemmin, ja ne tarjoavat myös erilaisia oppimismahdollisuuksia.

Yrityksiä ja kouluja kannustetaan hyödyntämään uusia ja paranneltuja retkeilypalveluja aiempaa enemmän. Kohteita pystyvät hyödyntämään matkailuyritysten lisäksi myös muut yritykset, jotka etsivät tekemistä esimerkiksi kansainvälisille vierailleen. Kohteisiin löytyy opastuspalvelujakin alueen yrityksistä.

Kuva 2. Retkeilijöitä Kauhanevalla (Terttu Hermansson).

Erilaisissa inventoinneissa kerättyä tietoa on saatavilla mobiilioppaasta lauhanvuoregion.fi -sivustolla, ja myös reittien varsille ja taukopaikoille asennetaan maasto-opastustauluja, joissa alueen erityispiirteistä kerrotaan. Geopark -kohteista tulee olla tietoa helposti saatavilla eri kanavissa (kts. myös luku 3.4). Reittien kuvauksia eri kielillä ovat tehneet Seinäjoen ja Satakunnan ammattikorkeakoulut.

Uudet liikku muodot luontokohteissa

Geopark -alueen luontokohteissa tarkastellaan sekä olemassa olevia että uusia reittejä erilaisten liikku muotojen näkökulmasta. Reitit myös viitoitetaan erilaiset käyttäjät huomioiden. Viitoituksia rakennetaan molempiin kansallispuistoihin. Lauhanvuorelle viitoitetaan patikkareittien lisäksi reitit maastopyöräilijöille, ratsastajille ja hiihtäjille. Osa reiteistä kulkee kansallispuiston ulkopuolella.

Maastopyöräily on kasvattanut valtavasti suosiotaan erityisesti Lauhanvuorella. Ryhmiä käy siellä pyöräilemässä kauempaakin. Suunnitteilla ovat myös siirtymäreittiehdotukset pyöräilijöille lähikaupungeista, joihin pääsee junalla. Reittien varrella sijaitsevat palvelut, pyöränvuokraus- ja huolto paikat sekä matkailu- palvelut saadaan tuotua samalla esiin. Sähköpyörä tuo uusia mahdollisuuksia yhä useammille kävijäryhmille ja sen toivotaan lisäävän luonnossa liikku mista yleensä ottaen. Paksupyörät ovat jo suosittuja liikku misvälineitä myös talvella. Tavoitteena on saada reittejä talvipyöräilyyn Geopark -alueellekin yhteistyössä kelkkakerhojen kanssa.

Kuva 3. Pyöräilijöitä lähdössä Lauhanvuorelle (Terttu Hermansson).

Lauhanvuori on perinteisesti ollut runsasluminen paikka, jossa hiihtämään pääsee ympäröiviä alueita aiemmin. Lumikerros myös kestää pidempään keväällä. Lauhanvuorella järjestetään vuosittain isoja massahiihtokilpailuja: Kauha-Hiihto ja Lauhan hiihto. Uudet viitoitukset palvelevat kaikkia käyttäjiä, ja niissä on otettu huomioon hiihtokilpailuissa käytetyt reitit. Talvireitit kattavat toistaiseksi vain perinteisen hiihtotavan.

Näkyvyyttä Geoparkin myötä

Geoparkien tulee huolehtia geologisten kohteiden ja Geoparkin näkyvyydestä kaikin keinoin: maastossa, nettisivuilla, sosiaalisessa mediassa, mediassa, messuilla, tapahtumissa ja konferensseissa. Geoparkilla on mobiiliopas lauhanvuoreregion.fi -sivustolla, jossa kohteet esitellään kartalla, pallopanoraamakuvien avulla sekä tekstikuvauksina. Myös Facebookissa, Twitterissä ja Instagramissa kerrotaan kohteista, niiden edistymisestä ja niissä järjestettävistä tapahtumista.

Geopark -alue on ollut ahkerasti esillä mediassa nyt myös kansainvälisesti, kun venäläinen televisioyhtiö kävi kuvaamassa Lauhanvuorella, Katikankanjonissa, Kauhanevalla, Parkanon Kaidoillavesillä ja Jämijärven Korsuretkillä. Kuvauksissa olivat alueen palvelutkin hyvin näkyvillä. Paikallismediat, lehdistö ja radio sekä YLEn Mennään Metsään -kampanjan kautta myös valtakunnan media ovat tehneet runsaasti juttuja alueen kohteista ja Geoparkista. Monet alueen luontokohteet ovat esillä suosituissa Retkipaikka -blogeissa.

Geoparkin edustus on ollut kesän 2018 aikana paikalla kaikkien Geopark -kuntien alueella järjestetyissä tapahtumissa, markkinoilla ja messuilla. Edustus on jakanut luontokohteiden karttoja ja esitteitä ja kertonut kohteista. Tieto on ollut paikallisillekin tarpeen, sillä kaikki eivät ole käyneet lähikohteissakaan. Aluetta esitellään myös vuosittain järjestettävissä kansainvälisissä Geopark -konferensseissa sekä suullisten esitysten että näyttelyosastojen avulla. Kahtena vuotena on osallistuttu Kotimaan matkailumessuille Tampereella ja jaettu siellä mm. karttoja ja esitteitä.

Geopark -valmistelun myötä alueen luonto on herättänyt kiinnostusta myös erilaisissa yhteisöissä. Muun muassa Suoseuran retki suoasiantuntijoineen suuntautui vuonna 2018 Geopark -alueelle. Alueen rahoittaja- ja asiantuntijaorganisaatiot ovat näyttäneet Geopark -kohteita kansainvälisille vierailleen ja heille on pidetty esityksiä Geoparkista. Lisäksi alueen koulut ovat kokeilleet erilaisia malleja tutkia lähiympäristöä eri oppiaineisiin liittyen. Pilottihankkeet saavat jatkoa kansainvälisestä ympäristökasvatushankkeesta, jossa myös yhteistyömaiden oppilasryhmät tulevat tutustumaan kohteisiin.

Anne Kalliomäki

2.3 Tarinallista luontoreittiä aitoa eteläpohjalaisuuden tuntua

Tässä luvussa tarinallistamisen asiantuntija, kouluttaja ja tarinallistaja Anne Kalliomäki, joka on myös Visit Finland Akatemia -valmentaja, kirjoittaa siitä, miten tarinallisuus ja elämyksellisyys voidaan tuoda osaksi luontomatkailua Etelä-Pohjanmaalla. Tarinallistamisen avulla yritykset voivat tuottaa asiakaskohtaamisia, jotka ovat vaikuttavia ja erottuvia. Anne on kirjoittanut kirjan "Tarinallistaminen – palvelukokemuksen punainen lanka" (Talentum 2014). Kirja palkittiin Hopeasulka -palkinnolla 2015. Tutustu myös Maiseman tarina -kirjaan. Teoksesta löydät myös esimerkin Jättiläisenmaan tarinallistamisesta. (Linkki: <https://www.sitra.fi/julkaisut/maiseman-tarina/>). Saisiko olla Olipa kerran? Twitter: @akalliom #tarinallistaminen

Komiaa, häjä vai söpöä pohjalaisuutta?

Kokoonnuimme tarinallistamisen nuotiopiiriin äärelle Seinäjoelle, Joupin Vanhalla Tuvalla keväisenä maanantaina 2018. Tarinallistajana olin iloinen nähdessäni, miten tarinakipinät ihmisten mielissä syttyivät. Ero tarinan kertomisen ja tarinallistamisen välillä selkiytyi. Pikkulinnut ovat visertäneet kuulumisia siitä, miten tarinoita on työstetty pajan jälkeen eteenpäin. Hienoa, että on jo tehty konkreettisia tarinatekoja! Maarit Aho kirjoitti Ruralia-instituutin blogiin pajasta hyvän koonnin (linkki: <https://blogs.helsinki.fi/hy-ruralia/2018/06/14/green-care-palvelun-tarinallistaminen/>).

Miten hakea eteläpohjalaisuudesta sisältöä luontoreitteihin? Tarinallistajana ja eteläpohjalaisena kokoan tähän hiukan ajatuksia siitä, mitä ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä voisi mielestäni ammentaa. Osa näistä teemoista oli esillä muutamia vuosia sitten laatimassani Visit Lakeus -tarinaidentiteetin käsikirjassa.

Lakeus – maisema on tarinan näyttämö. Lakeus on ainutlaatuinen maisema. Varsinkin luontoreittien suunnittelussa kannattaa linkittää lakeuteen liitettävät ominaisuudet ja piirteet erilaisin tavoin osaksi reitin tarinaa. Onko lakeus maisemana paikallaan esimerkiksi silloin, kun yritysryhmä tarvitsee paljon happea ja tilaa ajatella? Voiko lakeuteen ottaa kontaktia esimerkiksi tutustumalla siihen, miten Alvar Aalto ammensi siitä inspiraatiota?

Pellot – mieti mikä on erityistä. Osana lakeuden maisemaa ovat pellot. Peltoja toki on muuallakin tarjolla, joten kysy aina, mikä tekee tästä paikasta erityisen? Lakeuden muoto tekee pelloista näyttäviä, Etelä-Pohjanmaa on tunnettu latomeristä, millainen luontoreitti voisi rakentua latoihin liittyen? Matkailijoiden keskuudessa ovat viime aikoina olleet suosittuja esimerkiksi heinätöiden tekeminen tai lammaspaimenena toimiminen. Millaista on olla heinätöissä Etelä-Pohjanmaalla, kun heinäseipäätkin kurkottavat suurta taivasta kohti, ja eväsleivät ovat niin komeita, että ei niistä meinaa saada haukatuksi?

Häijt – älä pelkää negatiivisia tarinan aihioita. Pohjanmaan häijt saatetaan mieltää negatiiviseksi tarinaelementiksi, emmehän halua näyttäytyä rettelöitsijöinä? Mutta tosiasia on, että nämä negatiiviset tarinan aihiot ovat toiminnallisen ja kokemuksellisen tarinan näkökulmasta oikea aarreaitta. Älä siis pelkää tehdä myös elämyksellisempiä, draamallisia toteutuksia. Uskalletaan nauraa itsellemme.

Uusi teknologia – erilaiset tyylit toteutuksessa. Muista myös uuden teknologian tuomat mahdollisuudet. Miten luontoreitin aikana voisi lisätyn todellisuuden avulla välillä hypätä ikään kuin ajassa eri tasoille, ja piipahtaa vaikka eteläpohjalaiselle pellolle kokemaan ja näkemään mitä elämä sata vuotta sitten oli? Muista myös elämysten erilaiset lajityypit. Onko reittisi tyyliltään romanttista komediaa vai villin lännen elokuvaa? Äläkä unohda vuodenaikojen ja vuorokaudenaikojen hyödyntämistä. Seikkailu syyspimeällä pellolla voi olla aivan eri kokemus kuin retki keväiselle kyntöpellolle.

Komeampaa – voi olla vähän isompaa ja parempaa. Tiedän, että osa teistä saattaa kokea, että kyllä tämä jo riittäisi, tämä kaikki perkuleen komia! Mutta tarinallistamisen näkökulmasta on tärkeää rakentaa tarinoita sellaisten erityispiirteiden ympärille, jotka jo nyt liitetään osaksi aluetta. Ja eihän siitä mihinkään pääse, että eteläpohjalainen yrittää hyvää, mutta priimaa vaan pakkaa tulemahan!

Kyrönjoen tulvat – hyödynnä alueen luonnonilmiöitä. Luontoreitti Kyrönjoen tulvien aikaan voisi olla todellinen elämys! Vesi on tarinan lähtökohtana muutenkin hyvä elementti, siitä riittää ammennettavaa reitin juonellisen tarinan rakentamiseen. Tulviin liittyy myös tarinan näkökulmasta kiinnostava vaaran elementti.

Eteläpohjalaiset sanonnat – reitin tarinan ja huumorin lähteenä. Voit hyödyntää luontoreittisi rakentamisen lähtökohtana myös alueelle ominaisia sanontoja. Millainen luontoreitti syntyisi esimerkiksi, jos lähtökohtana olisi ”Hyvä on ja ojas ollahan” tai ”Karkaa käsistä ku entisen poijan mopo”, tai ”Pysyys ny pystys eres siihen asti, ku uurestaan kaatuu”.

Visit Lakeus -käsikirjan kohderyhmänä olivat nimenomaan japanilaiset. Yksi käsikirjan työstämisen aikana syntyneistä hauskeimmista ideoista lähti havainnosta, että japanilaiset pitävät erilaisista söpöistä Hello Kitty -tyyppisistä hahmoista. Mitä jos me siis loisimme vastaavan hahmon eteläpohjalaisista aineksista? Tarinallistamisessa ristiriidat ovat yksi tarinan luomisen elinehdoista ja kiintoisan hahmon syntymisen edellytyksiä. Söpöys ja eteläpohjalaisuus on kutkuttavan ristiriitainen yhdistelmä!

Söpöä tai ei, hyödynnä eteläpohjalaista persoonaa ja mentaliteettia, anna mennä. Mieluummin överit kuin vajarit, vai miten se meni?

3 LUONTOREITTIIEN KÄYTTÄJIEN KOKEMUKSIA ETELÄ-POHJANMAALLA

Ismo Nousiainen

3.1 Luontoreitit patikoijille palvelevat useita tarpeita

Luontoreiteistä patikointireitit ovat usein monikäytössä yhdessä muiden luonnossa liikkumisen muotojen kanssa, mihin kuuluvat esimerkiksi kesällä polkujuoksu ja pyöräily ja talvella hiihto tai lumikenkäily. Tässä luvussa Ismo Nousiainen Taikapolku -yrityksestä kirjoittaa luontoreittien merkityksestä ja liikkujien erilaisten tarpeiden yhteensovittamisesta.

Reitit vievät luonnon helmaan

Eteläpohjalaiseen luontoon vie monta reittiä, jotka avaavat mahdollisuuksia hienoihin elämyksiin. Luontoreitteihin kohdistuu erilaisia odotuksia, sillä reiteillä rentoudutaan, tutustutaan luontoon sekä ulkoillaan rennosti tai kovemmalla sykkeellä. Liikkeelle voidaan lähteä kävellen, pyöräillen tai hiihtäen, joten odotukset asettavat haasteita reittien rakentamiselle ja ylläpidolle.

Luontoreittien anti vaihtelee suuresti maisemien, tunnelmien sekä muiden olosuhteiden mukaan. Etelä-Pohjanmaan reitit paljastavat maakunnan luonnon monimuotoisuuden. Lakeusmaiseman rinnalta löytyy vaihtelevia soita, metsiä sekä vesistöjä. Tasaisten maastojen tuntumassa reitit sukeltavat jyrkkien jokitörmien ja kallioisten mäkien notkoihin. Reittien rakentamisen aste vaihtelee esteettömistä lankkupoluista louhikkoihin kalliomaisemiin.

Osa reiteistä paljastaa näkymiä lähes luonnontilaiseen maisemaan, jossa ihmisen jäljet ovat vähäisiä. Maakunnan maisemat elävät läheisessä vuorovaikutuksessa maaseudun elinkeinojen kanssa, joten reittien maisema muuttuu esimerkiksi metsätalouden käsissä. Osa reiteistä soveltuu monenlaisille liikkujille ja liikkumisen muodoille, kun toiset reitit taas palvelevat huomattavasti rajatumpaa käyttäjäjoukkoa.

Vuodenajat ovat keskeinen luontoreittien maisemaa muokkaava ilmiö. Vuodenajojen kierrossa auringon nousu- ja laskuajat voi katsoa kalenterista, mutta muuten jokainen vuosi tuottaa omaleimaisen maiseman. Kolme lumetonta vuodenaikaa reitistöillä kuljetaan jokseenkin samoilla edellytyksillä. Talven lumi ja jää avaavat uusia mahdollisuuksia reittien käytön monipuolistamiseen.

Luontoreitit vievät turvallisesti luontoon. Huolella suunniteltu ja ylläpidetty sekä merkitty reitti tarjoaa matalan kynnyksen ja turvallisen vaihtoehdon luonnossa liikkumiseen. Parhaat reitit tuottavat elämyksiä hyvin erilaisille, myös vähemmän kokeneille luonnossa liikkujille liikkumistavasta riippumatta.

Moninaisia odotuksia ja aktiviteetteja

Etelä-Pohjanmaan luontoreiteistä osa on hyvin tunnettuja ja paljon käytettyjä. Toisaalta monet helposti saavutettavat ja monipuolisesti palvelevat reitit voivat olla tuntemattomia jopa lähiseutujen asukkaille. Luontoreitit palvelevat niin lähikylän arkiliikkujaa kuin kauempaa saapuvaa viikonloppu-ulkoilijaa. Ulkomaalainen vieras tai matkailija kokee luontoreitin toisin silmin kuin kotimaisemissaan liikkuva. Suomalaisessa luonnossa voi kulkea laajasti jokamiehenoikeuksien perusteella. Liikkumisen vapaus avaa laajat mahdollisuudet, mutta talousmetsien ojikat ja risukot voivat latistaa nopeasti ulkoilun ilon. Rakennetut reitit madaltavat liikkeelle lähtemisen kynnystä ja antavat eväät myönteisiin luontokokemuksiin.

Reitit tarjoavat mahdollisuuden syvälliseen kokemukseen: luonto nähdään, kuullaan, haistetaan, maistetaan ja tunnetaan. Epätasaisessa luonnossa liikkuminen tuottaa työtä tasapaino- ja asentoaistille. Osa aistien tuottamista havainnoista käsitellään hyvin järkiperaisesti, kun taas esimerkiksi hajuaistimukset herättävät usein muistoja ja vahvoja tunteita.

Luontoreiteille kohdistuu monen tyyppisiä odotuksia. Pelkistetyimmillään luontoreitti tarjoaa hiljaisuutta, mahdollisuuden rauhoittua ja kokea luonto kaikin aistein. Reiteillä liikkuvien ulkoilijoiden liikkumistapa ja vauhti voivat vaihdella suuresti, sillä reiteiltä voi hankkia jännitystä vauhdikkaan liikkumisen ja seikkailun kautta. Näiden ääripäiden välissä reitit voivat tarjota mahdollisuuksia erilaisiin luontokokemuksiin, leppoisaan ulkoiluun, aktiiviseen liikkumiseen tai hyvinvoinnin vahvistamiseen. Reittien käytöstä ja käyttäjistä ovat kiinnostuneet monet tahot, sillä luontoreitit avaavat mahdollisuuksia matkailupalveluiden tuottamiseen ja tukemiseen. Reitistöihin tukeutuvia luonto-opastuksia tarjoavalle yrittäjälle luontoreitit voivat muodostaa yritystoiminnan keskeisen ympäristön.

Mökkimajoituksen rinnalla luontoreitistöt voivat olla tärkeä vetovoimatekijä, millä houkutellessaan matkailijoita käyttämään muita palveluja. Isommassa mittakaavassa reitistöt ovat osa matkailupalvelujen muodostamaa kokonaisuutta, jonka avulla voidaan houkutella erilaisia asiakasryhmiä ja pidentää asiakkaiden viipymää. Luontoreitistöillä vahvistetaan paikallistuntemusta ja identiteettiä sekä muokataan kylistä, seuduista ja maakunnasta syntyviä mielikuvia.

Samalle reitille – sovittaminen ja sopeutuminen

Rajallisten resurssien maailmassa kaikille tarpeille ei voida toteuttaa omia reittejä. Huolellinen suunnittelu antaa mahdollisuuden sovittaa eri käyttäjien ja käyttömuotojen toiveita samalle reitille (kts. myös luku 4.3). Hyvä reitistö palvelee erilaisia luonnossa liikkujia monipuolisesti ja ympäri vuoden, mutta voi vaatia ulkoilijoilta hieman sopeutumista ja valmiutta ottaa huomioon kaikki reiteillä liikkujat.

Luontoreittien käytössä keskeisiä elementtejä ovat liikkumismuoto ja tavoitteet. Luontoreiteillä liikutaan lihasvoimin, mutta liikkumisen vauhti vaihtelee. Talvi ja lumi tuovat reiteille uusia käyttäjäryhmiä, joiden tarpeet poikkeavat sulan maan aikana liikkuvien käyttäjien tarpeista. Erityisesti luisteluhiihdon vaatimuksiin kuuluvat leveät ja tasoitettut urapohjat, jotka voivat vähentää reittien houkuttelevuutta muille käyttömuodoille.

Maastopyöräily ja hiihtäminen vaativat nopeina liikkumismuotoina pidempiä reittejä, mutta niihin sopivat maisemallisesti hieman tylsemmätkin osuudet. Metsätiet ja isommat hakkuuaukot ylittyvät pyörällä tai hiihtäen ripeästi, mutta luonnon pienemmät yksityiskohtat jäävät liikkumisessa helposti huomiotta. Vauhdikkaassa liikkumisessa näkösektori keskittyy enemmän uraan, kun vaativammassa, enemmän teknistä taitoa vaativassa maastossa huomiota voi viedä itse pyörän hallitseminen.

Käveltäessä luontoreitti koetaan eri mittakaavassa. Hitaampi vauhti antaa aikaa katsoa maiseman yksityiskohtia tarkemmin ja samassa maisemassa viivytään pidempään. Rauhallisesti kävellessä myös muut aistit ehtivät kerätä enemmän havaintoja: metsä humisee, puro solisee, suo tuoksuu ja marjat maistuvat. Pitkät virikkeettömät tieosuudet tai suuret aukot latistavat tunnelmaa ja tuntuvat raskailta kävellä, kun taas sopivasti mutkittelevat ja vaihtelevat reitit pitävät mielen virkeinä. Juoksemisessa yksityiskohtien merkitys vähenee, kun liikkumisessa on enemmän vauhtia ja liikunnallinen elementti vahvempi.

Talvisin monilla hiihtoon tarkoitetuilla reiteillä ulkoilee yhä enemmän kävelijöitä tai lumikengillä liikkujia. Kasvavassa määrin reiteille lähdetään liikkeelle myös koirien kanssa. Kävelijöiden ja hiihtäjien välillä on nähty myös ikäviä esimerkkejä kiistoista, kun erilaiset luontoreittien käyttäjät kokevat oman tapansa käyttää reittejä uhatuksi. Erityisesti suosituilla kohteilla tulisi talvella huolehtia kävelijöiden mahdollisuudesta kulkea turvallisesti hiihtoreittien rinnalla etenkin taukopaikoille.

Luontoreittien yhteiskäytön yksi kysymys liittyy turvallisuuteen. Reitit ja niiden rakenteet pitää toteuttaa tavalla, joka turvaa käyttäjien liikkumisen. Pyöräilijät ja

hiihtäjät voivat sopivassa alamäessä yllättää nopealla ilmestymisellä, jolloin väistämiseen jää vähän aikaa, mikäli näkyvyys on huono tai reittiura ahdas. Riittävä näkyvyys, kiertosuunnan ohjaaminen ja reitin linjauksen suunnittelu antavat eväitä turvalliseen liikkumiseen.

Kuva 4. Reittien ylläpidosta huolehtiminen on tärkeää (Ismo Nousiainen).

Reitistöjen monipuoliseen käyttöön liittyy myös maaston kuluminen, sillä erilaiset käyttömuodot jättävät maastoon omat jälkensä. Yleensä ongelmat jäävät vähäisiksi, mikäli liikkumisessa noudatetaan reitin linjausta ja ohjeistusta. Liikkumisen leviäminen uran ulkopuolelle voi kuluttaa maastoa nopeasti, mikä voi aiheuttaa haasteita erityisesti yksityismailla sijaitsevilla reiteillä.

Erialaisten luontoreittien käyttäjien ohjaaminen samalle uralle tarjoaa paljon mahdollisuuksia, mutta myös pohdittavaa. Reitistöjen vaihtelevuus antaa mahdollisuuden tyydyttää monenlaisia tarpeita. Yksittäisen luontoreitin rinnalla kokonaisuutta voi miettiä verkostona. Keskeisestä reitistön osasta voidaan muodostaa runko, jonka ympärillä on eri käyttömuotojen tarpeisiin sovitettuja osia. Eriytyvät linjaukset tarkoittavat, että esimerkiksi kävelijät voidaan ohjata soveltuvin osin pienimuotoisempaan ja vaihtelevampaan maastoon, jonka pyöräilijät ja hiihtäjät voivat ohittaa omaa reittiosuuttaan pitkin.

Nuotiopaikkojen ja muiden palvelurakenteiden toteuttaminen ja huoltaminen aiheuttavat luontoreitistöjen suurimman työmaan, joten niiden tulisi palvella mahdollisimman suurta käyttäjäjoukkoa. Nuotiopaikat, laavut ja kodat tulisi sijoit-

taa paikkoihin, joissa ne ovat helposti saavutettavissa eri liikkumismuodoin – eli kokonaisuutta palvelevan reitin tuntumaan. Suunnittelussa tulisi pyrkiä ylläpitämään reittien monimuotoista käyttöä tukevia piirteitä ja välttämään ratkaisuja, jotka sulkevat käyttömuotoja pois.

Eri käyttömuotojen vieminen samalle uralle vaatii käyttäjiltä suvaitsevuuksia ja mukautumista yhteiseen käyttöön. Muiden reitin käyttäjien huomioiminen voi edellyttää omista tarpeista tinkimistä. Luonnossa liikkumisen perinteisiin kuuluva tarpeettoman haitan välttäminen sopii hyvin myös reittien käytön ohjeeksi.

Luontoreitin käyttäjillä säilyy vastuu omasta liikkumisestaan: kohtaamisissa kohteliaisuus väistämisen ja tilan antaminen tuovat sujuvuutta reitin käyttöön. Tärkeää on myös muistaa vastuu koirista, sillä vapaana liikkuvat koirat voivat uhata vauhdikkaasti liikkuvien pyöräilijöiden tai hiihtäjien liikkumista sekä lapsien turvallisuuden tunnetta ja muiden koirien terveyttä.

Erilaisten luonnossa liikkujien sijoittuminen samoille urille vaatii opastusta ja ohjeistusta. Reitistöjen opasteissa ja viitoituksessa tulisi ottaa huomioon erilaiset käyttäjät ja käyttötarpeet sekä pyrkiä ohjaamaan erilaiset käyttömuodot parhaiten kokonaisuutta palvelevaan malliin. Opastuksen ja ohjeistuksen tulisi olla selkeää ja helposti sisäistettävää, sillä liian monimutkaiset tai ylimääräistä liikkumista vaativat ohjeet unohtuvat nopeasti. Maastoon syntynyt oikopolku muodostuu nopeasti pääväyläksi, joten luontoreittien suunnittelu kannattaa tehdä huolella.

Anssi Orrenmaa

3.2 Melontareittien kehittäminen ja omatoimisen melojan palvelutarpeet

Melontareittejä on Etelä-Pohjanmaalla vähänlaisesti. Syynä lienee Etelä-Pohjanmaan alueen vähävetisyys. Tässä luvussa Anssi Orrenmaa Kyrönjoen KoskiHäyt ry:stä kirjoittaa Etelä-Pohjanmaan melontareiteistä ja omatoimisen melojan tarvitsemista palveluista.

Melontareittien nykytila ja kehittämistarpeet Etelä-Pohjanmaalla

Etelä-Pohjanmaa ei ole maan tunnetuinta melontamaisemaa, mutta maakunnasta löytyy runsaasti hienoa melottavaa. On komeita jokia, jotka tarjoavat kulttuurimaisemaa, luontoelämyksiä ja koskijaksoja. On valtakunnallisesti mielenkiintoisia melontajärviä, kuten Lappajärvi, Ähtärinjärvi ja Evijärvi. Erinomaista melontaympäristöä on myös tekojärvissä, esimerkiksi Kyrkösjärvessä, Hirvijärvellä

ja Varpulassa. Yritteliäs meloja löytää kiintoisaa koluttavaa jopa pikku puroista ja pienemmistä järvistä.

Lähes kaikki mainitut vesistöt ovat samalla valmiita melontareittejä. Maanpäälliset reitit täytyy rakentaa, melontareitit odottavat vain käyttäjää. Tämän takia melontareittien kehittämisessä on kyse enemmän informaatiosta, vähemmän rakenteista. Ähtävänjoen vesistö eli Järviseudun Tervareitti on hyvä esimerkki. Vesistö on ollut paikallaan tuhansia vuosia. Se on ollut menneinä vuosisatoina tärkeä väylä tervakuljetukselle, uitolle ja muulle vesiliikenteelle. Sen melontakäyttö lähti nopeaan nousuun vasta, kun Kyrönjoen KoskiHäijt teki Tervareitin melontakartoituksen kesällä 2014. Kartoitus poiki myönteistä julkisuutta ja johti Tervareitin melontaoppaaseen, joka kuvaa myös vesistön historiaa, tarinoita ja kulttuuria. Tästä seurasi myönteinen kierre, joka johti palvelujen lisääntymiseen, rakenteiden kehittymiseen ja nyt jo kolmeen melontaoppaan painokseen. Ratkaisevaa oli monipuolinen ja helposti löydettävä informaatio, joka innosti liikkeelle sekä melonnan aktiivisia harrastajia, että satunnaisempia kokeilijoita.

Kuva 5. Lappajärvi. Tervareitin kartoitustyö kesällä 2014 avasi melojien silmät Lappajärvelle. Kelpaa meloa Euroopan suurimmassa kraatterijärvessä. (Anssi Orrenmaa.)

Kartoitukset, melontakartat ja melontaoppaat

Maakunnan melontavesistöt on pääosin kartoitettu ja kuvattu, mutta tiedon saatavuus on haasteellista. Perustavan työn teki 1990-luvun alussa ylöjärveläinen melontayrittäjä Pekka Tyllilä, joka kartoitti Isojoen-Lapväärtinjoen sivuhaaroineen,

Lapuanjoen sivuhaaroineen ja Kyrönjoen päävirran (sekä Keski-Pohjanmaalla Lestijoen). Vaasan läänin seutukaavaliitto julkaisi näiden vesistöjen melontakartat 1990-luvun puolivälissä. Kyrönjoen melontatietämystä kohensi ylistarolainen melontayrittäjä Sinikka Susi, joka kokosi 28-sivuisen palveluoppaan Kyrönjoen melojalle. Ähtärin kaupunki ja Etelä-Pohjanmaan liitto täydensivät tilannetta julkaisemalla 2000-luvun alussa Ähtärin retkeilykartan, joka esitteli erinomaisesti myös alueen melontareitit. Viimeinen merkittävä kartoittamaton alue, Ähtävänjoen vesistö, kuvattiin 52-sivuisessa Tervareitin melontaoppaassa vuonna 2015. Kartoittamatta ovat lähinnä Kyrönjoen kaksi suurta sivuhaaraa, Seinäjoki ja Jalasjoki.

Kuva 6. Kartoitukset ja kartat. Etelä-Pohjanmaan vesistöt on pääosin kartoitettu ja kuvattu. Tiedon saatavuus on eri asia. (Anssi Orrenmaa.)

Tekojärvet tuovat merkittävän lisän maakunnan melontaympäristöön, sillä Etelä-Pohjanmaa on maan vähävetisintä seutua, mutta tekojärviä on enemmän kuin missään muualla Suomessa (kaikkiaan 9 maan 25 tekojärvestä). Kyrönjoen KoskiHäijt on tehnyt Hirvijärven, Varpulan ja Kyrkösjärven kartoitukset. Melojat ovat ottaneet juuri nämä tekojärvet käyttöönsä yhä halukkaammin, kärkihankkeena vuonna 2018 valmistuneet Kyrkösjärven melontakeskus ja vesielämysreitti.

Oma tapauksensa on Kyrönjoen KoskiHäijjen vuosina 2005–07 suunnittelema ja toteuttama Lakeuden jokiluontopolku. Tämä Seinäjoen alajuoksun, Kyrönjoen ja Seinäjoen oikaisu-uoman muodostama 25 kilometrin mittainen kolmio ei ole olosuhteiltaan ihmeellinen, mutta kuuden laiturin ja 30 opastaulun kokonaisuudesta tuli kuitenkin kohtalaisen näkyvä ja suosittu reitti. Kyrönjoen KoskiHäijt huolehti reitin ylläpidosta vuoteen 2016 saakka. Sen jälkeen Seinäjoen vanhan

uoman umpeutumisen esti käytännössä kolmioreitin käytön. Tapaus osoittaa hyvän informaation ja melontaa auttavien rakenteiden merkityksen.

Melomaan voi lähteä myös omin päin, mutta kartoitukset, kartat ja opasvihot madaltavat ratkaisevasti kynnystä lähteä onnistuneelle melontaretkelle. Käytännössä kaikki Etelä-Pohjanmaan joet vaativat tietoa tuekseen, koska melonta ei ole mielekästä joka paikassa ja varsinkaan koko melontakautena. Syynä ovat saviset penkereet, padot, kosket, kuivat kivikot ja risukot. Nämä kaikki voi kokea kantapään kautta tai puskaradion avulla, mutta huomattavasti helpommalla pääsee, kun tutkii melontaoppaita ja ELY-keskuksen virtaamatietoja. Sama pätee pienemmässä määrin järviympäristöön.

Melontaa palvelevat rakenteet

Informaatio on tehokkain tapa edistää melottavuutta, mutta myöskään melontaa palvelevien rakenteiden merkitystä ei voi väheksyä. Osa voi olla hyvinkin pienillä toimenpiteillä tehty. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus toteutti kesällä 2018 kanootin vetoväylän Hirvijärven ja Varpulan väliselle maapadolle, minkä avulla meloja pystyy vaihtamaan järveä. Tämä poisti näiden järvien merkittävimmän melonnan esteen ja samalla ELY-keskus paransi rappuset.

Toinen esimerkki on Välijoen varrella oleva Hanhikosken voimalapato, joka on kohtalainen este melojalle. Padolle pystytetty opastaulu kertoo, että padon voi ohittaa vasemmalta puolelta lyhyemmin ja hankalammin, oikealta puolelta pidemmin (noin 400 metriä) ja helpommin. Mikäli vasemmalle puolelle rakennettaisiin ohitusväylä, olisi ohittaminen sekä helppoa että nopeaa.

Melontalaitureita on rakennettu melontatukikohtien kohdalle ja jonkin verran myös melontareittien varrelle. Melontalaiturin ylläpidossa on oma vaivansa virtausten, paisuntojen ja ilkivallan koettelemassa ympäristössä. Melonnan aktiiviselle harrastajalle lähtöpaikkojen puute ei ole ongelma, satunnaisemmalle melonnan kokeilijalle ne ovat ilo ja helpotus. Kajakkimelojalle ei juuri ole apua korkeasta ponttonilaiturista, vaan laiturin korkeuden pitäisi olla noin 20 senttimetriä vedenpinnasta.

Varsinaisia taukopaikkoja on rakennettu viime vuosina esimerkiksi Kyrönjoelle, Kuninkaanjoelle, Välijoelle ja Evijärvelle. Ne tarjoavat melojalle merkittävää iloa. Niitäkin suurempia ja harvinaisempia ilon aiheita ovat yöpymispaikat, kuten Lappajärven kunnan tarjoama ilmainen Selkäsaaren mökki ja vuonna 2017 valmistunut Uttomieskämpä Välijoen ja Evijärven saumakohdassa.

Pieniä, mutta toimivia rakenteita ovat vesistön varrelle pystytetyt opastaulut. Näitä on kylvetty Tervareitin, Lakeuden jokiluontopolun ja Kyrkösjärven vesielämysreitit varrelle kaikkiaan yli 60 kappaletta. Opastaulujen toteutus on kehittynyt vuosien myötä.

Melontakaluston saatavuus Etelä-Pohjanmaalla

Melonnin aktiivinen harrastaja hankkii oman vesikulkuneuvon tai liittyy melontaseuraan. Etelä-Pohjanmaalla käytännössä ainoa vaihtoehto on noin 200 jäsenen Kyrönjoen KoskiHäijt ry. Sen jäsenyys on avoin, mutta sillä on vuosittainen kiintiö. Yhdistys on kasvattanut kalustonsa määrän jo merkittäväksi, yli 50 avokanoottiin, kajakkiiin ja SUP-lautaan. Tämä kalusto on vain jäsenten käytettävissä, mutta seura järjestää myös melonnin kokeilua ja ohjattuja retkiä.

Kuva 7. Melontakeskus. Kyrönjoen KoskiHäijt tarjoaa uudessa Kyrkösjärven melontakeskuksessa melonnin kokeilua, jonka suosio vaikuttaa valtavalta. Kuva on syyskuulta 2018. (Anssi Orrenmaa.)

Mikäli satunnainen matkailija haluaa melomaan, hän on vuokravälineiden varassa. Melontayrittäjäyys on onneksi vähitellen muuttunut Etelä-Pohjanmaalla satunnaisesta sivutoimisuudesta systemaattisemmaksi osaelinkeinoksi. Uutta kapasiteettia luo melontayrittäjyyden ammattimaistuminen ja kysynnän kasvaminen. Yrittäjät luovat itse omat potentiaaliset melontaympäristönsä, mutta edellä kuvatut yleisemmät melontakartoitukset ja kehittämistoimet luovat puitteita heillekin. Tästä ovat hyviä esimerkkejä Seinäjoella toimiva Wild Adventure Finland (Kari Saikkonen) ja Lappajärveltä käsin toimiva Kipinäkodan Luonto- ja Elämyspalvelut (Piia

Rajala). Edellä mainittu on pystynyt hyödyntämään Lakeuden jokiluontopolkua ja Kyrkösjärven vesielämysreittiä, jälkimmäinen Tervareittiä.

Tiedon löytäminen ratkaisee

Sekä melonnanharrastajan että satunnaisen melontamatkailijan kannalta informaatio on ratkaisevassa asemassa. Mikäli luodaan realistisia odotuksia melontamahdollisuuksista, kiinnostus saattaa viritä. Tervareitin melontaoppaassa näitä odotuksia luotiin esittelemällä vesistöihin liittyviä tarinoita, luontoelämyksiä ja palveluita. Kyrkösjärven vesielämysreitti pyrkii nostamaan esiin tekojärveen liittyvät kiinnostavat kohteet, esimerkiksi vaeltavat turvesaaret.

Tervareitin melontaoppaasta sana on kiirinyt, minkä vuoksi sitä on osattu tilata myös muualta maasta. Paperioppaat eivät kuitenkaan tavoita kaikkia, varsinkaan varhaisemmat. Siksi avainasemassa on ajantasainen internetissä oleva tieto. OutdoorsFinlandin tapainen luotettava ja määrämuotoinen tietopalvelu on osapuulleen parasta, mitä melontaelämyksiä etsivä voi toivoa. Melontamatkailija kaipaa selkeästi osoitettuja reittejä ja kaupallisia palveluita. Hinta ei ole niin ratkaiseva tekijä. Rakenteet ilahduttavat. Tieto ratkaisee.

Tero Hintsa

3.3 Luonnon lumoa lakeudella – luontoretkeilijänä Etelä-Pohjanmaalla

Tässä luvussa Retkipaikka.fi -sivuston bloggaaja Tero Hintsa kirjoittaa luontoretkeilijän kokemuksistaan eri luontokohteista Etelä-Pohjanmaalla ja mietteistään luontokohteiden tunnettavuuden parantamiseksi.

Lakeudella luonto on lähellä

Jokaisesta asunnosta Etelä-Pohjanmaalla pääsee alle puolessa tunnissa luontoreitille. Tunnissa autoilee kansallispuiston tai suuren luonnonsuojelualueen kuppeeseen. Lakeuden luonnon lumo on lähempänä kuin arvatkaan!

Mitä sinulle tulee ensimmäisenä mieleen Etelä-Pohjanmaan luonnosta? Olen esittänyt tätä kysymystä tutuille ympäri Suomen. Moni vastaa aprikoiden. Eikös teillä ole pahoja tulvia? Onko se hyvä YouTube -video Hannu Karposta veneilemässä tulva-alueella kuvattu aikoinaan Etelä-Pohjanmaalla? Toinen tyypillinen vastaus on: peltolakeus. Kauniisti aaltoileva vilja aavalla peltoaukealla. Siellä täällä pellolla nököttää idyllinen lato. Lintu, ehkä joku haukka, liitelee peltujen yllä.

Kyllä. Tulvat ja peltolakeudet kuuluvat eteläpohjalaiseen maisemaan. Mutta se on paljon, paljon muutakin. Asun itse Seinäjoella. Pääsen muutamassa minuutissa Kyrkösjärvelle. Puolessa tunnissa autoilen esimerkiksi Kurikan Jyllinkoskelle tai Prännin patikalle Kauhavalle. Tunnin ajomatkan päässä on tarjolla jo huima valikoima luontoelämyksiä. Näistä mainittakoon mm. Kauhaneva-Pohjankankaan tai Levanevan rauhoittavat suolakeudet tai Arpaisten ainutlaatuinen harjualue lakeuden ylämailla.

Kuva 8. Katikankanjoni, Kauhaneva-Pohjankankaan kansallispuisto (Tero Hintsu).

Seinäjoen Kyrkösjärvi, paikallisten Kyrkkäriksi ristimä tekojärvi lähimaastoinen on todella monipuolinen retkikohde. Järvelle on avattu juuri uusi vesireitti, minkä varrella vesilläliikkuja voi tutustua esimerkiksi saarien nimiin. Kyrkkärillä on laaja maastopyöräilyverkosto ja useampi laavu. Monelle laavulle on lyhyt kävelymatka, jonne perheen pienimmätkin jaksavat taivaltaa.

Helposti saavutettava Jyllinkoski sopii myös hyvin lapsiperheille. Jyllinkosken maisema on poikkeuksellinen Etelä-Pohjanmaalla. Kosken korkeusero on 12,5 metriä ja pituus noin 400 metriä. Alueella on kaksi uutta ja näyttävää siltaa, kävelyreitti ja nuotiopaikka.

Prännin patikka on parinkymmenen kilometrin mittainen reitti Kauhavan Ylihärössä. Reittivaihtoehtoja on useita. Reittejä voi muunnella niiden pituuden ja aloituspaikan perusteella. Reitti huokuu eteläpohjalaista historiaa ja sen varrella on upeita luontokohteita. Prännin patikka on maailman ainoa luontoreitti, jonka varrella patikoija voi sukeltaa puukkojunkkarien historian syövereihin. Aika moni

suomalainen on kuullut Rannanjärvestä. Kuinka moni on käynyt paikassa, missä puukko koitui hänen kohtalokseen?

Kauhaneva-Pohjankankaan kansallispuisto on erinomainen päiväretkikohte omaa rauhaa kaipaavalle. Kauniin Kauhanevan voi kiertää 5,1 km mittaista rengasreittiä pitkin. Kaikista Suomen kansallispuistoista Kauhaneva-Pohjankankaalla käy vähiten vieraita. Kesäisenä hellepäivänä voi rauhassa vilvoitella pulahtamalla erämaiseen Kauhalampeen reitin varteen rakennetulta laiturilta.

Kuva 9. Levaneva (Tero Hintsa).

Tunnin automatkan päässä sijaitsee myös Levaneva. Toukokuulla 2018 seisoin suon laidalla. Eleetön ja tyyni suomalaisema ympärilläni. Hiljaisuuden rikkoi kymmenien kurkien armada, joka kaarsi ylitseni kirkuen. Ilmojen valtiat ilmoittivat saapuneensa Levanevalle. Halkaisijaltaan yli 10 kilometrin levyinen Levaneva on monien lintulajien kaunis ja turvallinen koti. Levanevalla retkeilijä saa nauttia luonnonrauhasta ja komeista pitkospuista. Kyseessä lienevät Suomen pisimmät pitkokset.

Arpaisten uljas ja avara harjumaisema kohoaa Etelä-Pohjanmaan lakeuksien yläpuolelle. Vanha harju sijaitsee Ähtärin ja Soinin rajamailla, Suomenselän vedenjakajalla. Luonnontilaisena säilynyt Arpainen on sysimetsien aarre. Siellä voi aistia erämaan tunnelmaa. Arpaisissa voi patikoida tai pyöräillä. Luontoretkeillä rasittuneita jäseniään voi rentouttaa Metsähallituksen ylläpitämässä saunassa!

Kyrkösjärvi, Jyllinkoski, Prännin patikka, Kauhaneva-Pohjankangas, Levaneva ja Arpainen ovat vain poimintoja Etelä-Pohjanmaan luontokohteista. Hyväkuntoisia reittejä riittää eri puolilla maakuntaa. Uusimpana mukaan liittyi Paalijärven patikka Alajärvellä.

Härmän häjyt ja Kauhavan komiat – vahvaa pohjalaisidentiteettiä tarvitaan luontomatkailussa

Eteläpohjalaiset mielletään rehellisiksi, suoraselkäisiksi ja yritteliäiksi. Eteläpohjalaisia juuria ei peitellä, vaan perinteitä vaalitaan rinta rottingilla. Esimerkiksi Duudsonien imago nojaa vahvasti eteläpohjalaisuuteen, kun he esiintyvät TV:ssä jussipaidoissaan leviää murretta puhuen.

Eteläpohjalaisilla on sellainen heikkous, jottei niitä oo! Hyvää yritetähän, mutta priimaa pukkaa! Trossaus, eli omien hyvien puolien kehuminen pilke silmäkulmassa on osa eteläpohjalaisuutta. Luontokohteet ovat poikkeus trossauskulttuurissa. Emme ole osanneet nostaa kaunista luontoamme framille.

Tutustuin Retkipaikka.fi -sivustoon vuonna 2015. Olin vaikuttunut suuresta määrästä toinen toistaan hienomprien luontoretkikohteiden esittelyjä. Huomasin, että pääosa jutuista on vapaaehtoisten kirjoittamia. Tarkempi tutustuminen sivustoon lisäsi kiinnostustani entisestään. Retkipaikassa käy vuosittain lähes miljoona suomalaista! Käsittämätön määrä kävijöitä retkeily sivustolla.

Seuraava huomioni oli vielä hätkähdyttävämpi. Retkipaikassa oli 1 500 kohdetta. Aloin katsella paikkoja eri puolilta Suomea karttahakutoiminnolla. Pallot kartalla ympäri maamme saivat hymyn huulille. Kyllä Suomessa luontoretkikohteita riittää. Zoomasin kotimaakunnan kohdalle. Vain pari merkintää Etelä-Pohjanmaalla. Kartassa on pakko olla virhe, ajattelin. Ei ollut. Otin yhteyttä Retkipaikkaan. Sain tietää, ettei Etelä-Pohjanmaalla ole yhtään Retkipaikan bloggaria. Sen sijaan esimerkiksi naapurimaakunnassa Keski-Suomessa asuu useita kirjoittajia.

Etelä-Pohjanmaan kohteiden puuttuminen Retkipaikan kartalta jäi vaivaamaan. Sain lämpimän vastaanoton Retkipaikan kirjoittajaksi. Antti Huttusen perustama Retkipaikka on loistava esimerkki joukkoistamisen voimasta verkossa. Vain kökkätyöllä on ollut mahdollista koota yhteen paikkaan näin käsittämättömän laaja tietopaketti suomalaisista luontoretkikohteista.

Itselleni on ollut kunnia-asia saada tehdä juttuja Etelä-Pohjanmaan kohteista. Niitä on nyt 14. Yhden jutun tekoon kuluu aikaa kolmesta viiteen päivään. Kannan oman osani trossauksesta kehumalla noin viisi maakuntamme luontoretkikohdetta vuodessa.

Olemme pitäneet vaimoni kanssa useita nuotiokahvikouksia kotimaakuntamme luontokohteiden brändäykseen ja esille nostoon liittyen. Tulemme jatkossa kirjoittamaan Retkipaikkaan yhä syvemmillä eteläpohjalaisella äänellä. Ideoita on paljon. Toivottavasti voimme jutuilla auttaa myös maakunnan luontomatkaileuyrittäjiä.

Kertomuksia kehiin – tarina elävöittää markkinointia

Istuin yhtenä monista vuoden 2018 hellekesän päivistä Pyhävuoren laella. Hui-pulta aukeaa hulpea näkymä Etelä-Pohjanmaan maakuntajärven Lappajärven selille. Se syntyi meteorin iskeyttyä Alajärven, Vimpelin ja Lappajärven rajamaille. Silmäilen ulapalta selkäsaaria ja mietin, minkälaiset ajat pelastusviranomaisille

koittaisivat, jos meteori iskisi uudestaan? 1,5 kilometrin läpimittaisen kivijärkäleen iskun voima vastasi 17 miljoonaa Hiroshiman atomipommia.

Erikoisen syntynsä lisäksi Lappajärvellä on paljon muutakin mielenkiintoista historiaa. Yritin kuvitella järvelle suuria tukkilauttoja. Tukkeja uitettiin aikoinaan Soinista Kuninkaanjokea pitkin kohti Alajärveä, mistä edelleen Lappajärvelle. Tukinuiton historia koskettaa monia Järvi-Pohjanmaalla. Pappani isä oli myös tukkijätkänä näillä vesillä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa.

Tukkilaiskulttuurin historia sitoo Järvi-Pohjanmaan luontokohteita yhteen. Puita on kaadettu Lehtimäen ja Soinin metsäisiltä rinteiltä. Alueen joet ja järvet muodostivat Tervareitin. Sitä pitkin puut kulkivat Pietarsaarta kohti. Evijärvellä puut koottiin Välijoen suulle. Paikalle on viime vuosina noussut upea Uittomieskämppä. Perinteitä vaalien rakennettu kämppä ympäristöineen tekee kunniaa uittojen uurastajille.

Järvi-Pohjanmaan tukkilaiskulttuuri tarjoaa vahvan tarinan historiastamme. Se yhdistää alueen kuntien luonnon Soinista merelle asti. Evijärven Uittomieskämppällä käydessäni ihollani kulki kylmiä väreitä. Tunsin yhteyden esi-isieni elämäntapaan. Meloin samalla joella, millä pappani isä aikoinaan uitti tukkeja. Tällaista kerrontaa ja tarinoiden hyödyntämistä voisi käyttää muidenkin luontokohteiden markkinoinnissa.

Jennika Hakola

3.4 Monikanavaisuus modernin luonnon käyttäjän näkökulmasta

Tässä luvussa Jennika Hakola kirjoittaa luontoretkeilijän ja modernin luonnon käyttäjän kannalta monikanavaisuudesta ja sen merkityksestä innostuksen lähteenä luontokohteisiin tutustumisessa.

Moderni luonnon käyttäjä

Kuka on moderni luonnon käyttäjä? Voidaan ajatella, että useimmat meistä ovat moderneja luonnon käyttäjiä. Ei ole väliä onko tottunut luonnossa liikkuja vai vasta-alkaja. Moderni luonnon käyttäjä ei välttämättä tarkoita matkailijaa, joka käyttää uusinta teknologiaa tai uusimpia karttasovelluksia vaan hakee tietonsa nykyaikaisin menetelmin älypuhelimella, tabletilla, tietokoneella tai erilaisia sovelluksia käyttäen. Harvat meistä enää lähtevät matkaan ”kahta kättä heiluttaen” vaan taustatutkimuksen tekeminen on hyvin olennainen osa myös luontokokemusta.

Moderneja luontomatkailukohteiden käyttäjiä voi olla kahdenlaisia: niitä, jotka tietoisesti hakevat luontomatkailukohteita ja niitä, jotka innostuvat luontomatkailukohteesta muiden innoittamana, niin sanotusti välikäden kautta. Tietoisesti luontokohteita hakevat käyttäjät haluavat johonkin tiettyyn kohteeseen ja etsivät kohdennetusti tietoa. Vaihtoehtoisesti he etsivät potentiaalisia kohteita. Välikäden kautta innostuneet käyttäjät ovat kiinnostuneet luontomatkailusta tai -kohteesta esimerkiksi kaverin jakaman kuvan tai vaikkapa blogitekstin perusteella. Molemmilla käyttäjillä on kuitenkin selkeä yhteinen piirre: he hakevat lisätietoa internetistä. Tietoisuus, tiedotus, tiedon jakaminen monikanavaisesti onkin hyvin olennainen osa nykypäiväistä luontomatkailua - etenkin modernin luonnon käyttäjän näkökulmasta.

Monikanavaisuus innostaa luontoon

Kuten sanottua, luontokohteeseen voi törmätä internetissä sattumalta tai tarkoitushakuisesti. Otetaan esimerkki taannoisesta kohtaamisesta luontomatkailijoiden kanssa Kauhalammin kierroksella Kauhaneva-Pohjankankaan kansallispuistossa Kauhajoella. Paperista karttaa tutkiva pariskunta vaikutti mielteliäältä ja lähestyi minua Salomaan nuotiopaikalla. He halusivat tietää, onko Kauhaneva-Pohjankankaan maastoissa lisää luontoreittejä, joita he voisivat samalla reissulla kiertää. Oivalsin heti, että he olivat noissa maastoissa ensimmäistä kertaa ja uteliaisuuteni heräsi välittömästi. Halusin tietää enemmän: mistä he olivat kotoisin, miksi he olivat valinneet juuri Kauhalammin kierroksen ja mistä he olivat hakeneet tietoa?

Kuva 10. Kauhalammi, Kauhaneva-Pohjankankaan kansallispuisto, Kauhajoki (Jennika Hakola).

Pariskunta oli Vaasasta noin 130 km päästä Kauhalammilta. Pakonomaisesti kysyin, mikä oli saanut heidät niinkin pitkän matkan päähän kiertämään 5,1 km mittaisen luontoreitin. Vastaus ei ole ehkä odotettu, mutta hyvinkin nykypäiväinen: "Ystävä jakoi niin hienon kuvan Facebookissa tästä paikasta, että se innosti meidät lähtemään ja toisekseen haluttiin tehdä jotain erilaista." Kumpikaan heistä ei ole intohimoinen luonnossa liikkuja, mutta jokin siinä kuvassa viehätti niin paljon, että he halusivat kokea tämän syksyn kauniin ruskan paikan päällä. Uteliaisuuteni on saanut uuden ulottuvuuden: haluan tietää yksityiskohtia, millaisin toimin he lopulta päätyivät lähtemään. Ystävän jakaman kuvan näkemisestä minun kohtaamiseeni tapahtui lyhennetyksi seuraavia toimenpiteitä:

- Selvitettiin missä kuva on otettu
- Etsittiin Googlesta lisätietoa ja katseltiin lisää kuvia paikasta – haluttiin varmistua paikan "kannattavuudesta"
- Etsittiin kartta, jonka voi tulostaa
- Lähdettiin matkaan ja käytettiin Google Mapsia apuna lähtöpisteelle löytämiseen
- Puolessa välissä matkaa todetaan, että tämänhän on mahtavaa ja halutaan kiertää lisää, koska maisemat ovat upeat
- Uskaltaudutaan kysymään toiselta kulkijalta (minulta) reittivinkkejä ennen kuin tartutaan älypuhelimeen

Molemmat toteavat, etteivät olisi lähteneet matkaan, jos reitistä ei olisi ollut lisäkuvia sekä lisätietoa reitin pituudesta ja vaatavuudesta. Ehdoton vaatimus oli helposti tulkittava ja tulostettava kartta. Lisäkuvia he löysivät Googlen kuvista, eri yhteisöjen nettisivuilta ja Instagramista. Tiedonhankinnassa he olivat käyttäneet monia eri hakusanoja ja #hästägejä. Jos he eivät olisi törmänneet minuun, he olisivat Salomaan nuotiopaikalla jatkaneet googlailua ja toivoneet löytävänsä lisätietoa ja suosituksia muista reiteistä. Tällä kertaa he kuitenkin saivat paikallisopastusta ja vinkkejä.

Kävin pariskunnan kanssa keskustelua kartasta ja sen saatavuudesta. He eivät olleet tietoisia siitä, että reitin GPS-jäljen voisi myös ladata älypuhelimeen ja seurata reitin kulkua sitä kautta. Molemmat pitivät tällaisen mahdollisuuden tarjoamista erinomaisena vaihtoehtona ja aikoivat tutustua aiheeseen. On siis hyvä huomioida, että vaikka moderni luonnon käyttäjä ei välttämättä heti kaipaa hienoimpia sovelluksia tai älypuhelimeen ladattavaa karttaa, hän todennäköisesti törmää sellaiseen mahdollisuuteen jossain vaiheessa. Reitin GPS-jäljen täytyy tällöin olla vaivattomasti saatavilla – tietenkin monikanavaisesti.

Olennaista modernille luonnon käyttäjälle on, että tietoa on helposti ja monipuolisesti saatavilla. Moderni käyttäjä hakee tietonsa esimerkiksi Googlesta, Facebook

-julkaisuista, Instagramista, YouTubesta, blogeista ja niin edelleen. Tärkeintä on saada ajantasaista ja asiallista tietoa reittien vaativuudesta, kestosta, nuotiopaikoista, leiriytymisestä ynnä muusta. Monipuolisella tiedolla matkailija voi jo fiilistellä sitä, millainen seikkailu onkaan tulossa. Mitä enemmän tietoa on saatavilla, sitä varmemmin käyttäjä lähtee kohteeseen. Kun monikanavainen viestintä on toteutettu ja tuotettu riittäväillä tiedoilla, se voi vielä avustaa aistikokemusta.

Miten jakaa tietoa monikanavaisesti?

Sanotaan, että ole siellä missä moderni käyttäjäsikin on. Se on helpommin sanottu kuin tehty, koska moderni käyttäjä voi hakea tietoa missä tahansa hänelle tutussa kanavassa. Jotta tietoa olisi saatavilla mahdollisimman monikanavaisesti, sen ei tarvitse tarkoittaa sitä, että kaikki tieto tulee olla jokaisessa mahdollisessa kanavassa vaan näkyvyys monikanavaisesti on olennaisempaa. Kaikkea ei tarvitse myöskään julkaista itse vaan julkisuutta voi hakea esimerkiksi pakallisten yritysten, yhdistysten, kaupunkien ja kuntien sosiaalisten medioiden kautta. Tärkeää kuitenkin olisi, että jokaisesta kanavasta olisi pääsy sille sivustolle, josta esimerkiksi kartat, koordinaatit, tiedot vaativuudesta tai muusta sellaisesta löytyvät. Kaikki luontomatkaileijan ennalta hankkima tieto auttaa orientoitumaan ja syventämään luontokokemusta. Retkeilijä esimerkiksi tietää millaisia maisemia odottaa tai millaisella nuotiopaikalla hän tulee paistamaan makkaraa.

Suurin potentiaali tiedon monikanavaisen jakamiseen on itse luontoreitin käyttäjä. Kannusta siis häntä jakamaan kokemuksiaan, kuvia tai videoita kohteesta aihekohtaisilla ja tunnistettavilla hästägeillä, koska näin niitä on helpompi löytää. Nykypäivänä esimerkiksi Instagramissa on helppoa seurata ja hakea kuvia aihekohtaisilla hästägeillä. Näissä on hyvä huomioida myös ulkomaiset matkailijat. He ja tietenkin myös kotimaiset matkailijat hakevat inspiraatiokuvia ja aistikokemuksia suomalaisesta luonnosta. Kurkista vaikka #kauhaneva tai #kauhanevapohjan kangas ja löydät satoja hienoja kuvia reitin käyttäjiltä, jotka ovat voineet innostaa jonkun lähtemään luontoon.

Monikanavaisuus voi näkyä myös luonnossa

Moderni käyttäjä todennäköisesti kantaa älypuhelimiaan luontoreitillä mukana. Hän saattaa hakea lisätietoa reitistä paikan päällä, jos hän kokee olonsa epävarmaksi tai kuten kohtaaminen vaasalaisen pariskunnan kanssa osoittaa, hän voi myös hakea uusia kohteita lähimaastosta. Tämä on hyvä huomioida luontoreitillä. Luontoreitille voi lisätä tauluja, joissa on esimerkiksi QR -koodeja, jotka vievät vaikkapa kyseisen tai läheisen luontoreitin tietoihin, kuviin, karttaan jne. QR -koodi voi viedä paikallisyrityksen lounaslistalle tai läheisen kahvilan aukioloaikoihin. Näissä

on vain mielikuvitus rajana ja toteutustavat monipuolistuvat erilaisten sovellusten kautta. Kannustaisin siis rohkeasti tekemään monikanavaista viestintää, jotta upeat luontokohteet tulevat mahdollisimman monelle tutuksi!

Kuva 11. Kauhaneva, Kauhaneva-Pohjankankaan kansallispuisto, Kauhajoki (Jennika Hakola).

4 ETELÄ-POHJANMAAN LUONTOREITTIIEN NYKYTILA JA KEHITYSTARPEET

Kirsi Nikkola

4.1 Luontoreittien kehittäminen matkailijoille rahoittajan näkökulmasta

Tämän luvun aiheena on rahoittajien näkökulma matkailukäyttöön soveltuvien luontoreittien kehittämiseen. Teksti perustuu Outdoors Etelä-Pohjanmaa – luontokohteet tunnetuksi -hankkeessa tehtyihin Aisapari ry:n Mervi Niemi-Huhdanpään, Kuudestaan ry:n Päivi Rintalan, Seinäjoen Seudun Kehittämisyhdistys Liiveri ry:n Sinikka Koivumäen ja Suupohjan Kehittämisyhdistys ry:n Paavo Mattilan haastatteluihin.

4.1.1 Rahoittajan rooli ja rahoituskohteet luontoreittien kehittämisessä

Rahoittajina luonto- ja matkailureitistöjä koskevissa hankkeissa voivat toimia ELY-keskukset, alueelliset Leader -ryhmät ja kunnat tai kaupungit. Lisäksi hankerahoituksen hakijalta vaaditaan omarahoitusta, joka yleishyödyllisissä hankkeissa voi olla talkootyötä. Etelä-Pohjanmaan alueella toimii neljä Leader -ryhmää: Aisapari ry, Kuudestaan ry, Seinäjoen Seudun Kehittämisyhdistys Liiveri ry sekä Suupohjan kehittämissyhdystys ry. ELY-keskusten ja Leader -ryhmien rahoittamien hankkeiden kustannukset katetaan Euroopan Unionin (EU), valtion ja kuntien tai kaupunkien sekä hakijatahon rahoitusosuuksista.

Rahoittajan rooli luontoreittien rakentamisessa on alueen toimijoiden aktivoiminen ja rahoituskohteista tiedottaminen. Tehtäviin kuuluu myös hankehakemuksen tekijän neuvominen ja auttaminen hankesuunnitelman ja rahoitushakemuksen tekemisessä. Tarve uusille reiteille täytyy todentaa hankehakemuksessa ja perustella sen hyödyt eri käyttäjäryhmille.

Rahoituksen painopisteet vaihtelevat vuosittain kussakin Leader -ryhmässä. Rahoittajat suunnittelevat strategian ja määrittelevät kohteet, joita kullakin ohjelmakaudella tehdyn strategian mukaisesti rahoitetaan. Tämä vaihtelee alueittain kuntien erityistarpeiden mukaan, joten vaikka yhden Leader -ryhmän alueella rahoitusta voi saada, niin toisen Leader -ryhmän alueella sitä ei välttämättä saa samana ohjelmakautena. Tämä voi joskus vaikeuttaa kuntien välisten reitti- tai muiden hankkeiden toteuttamista. Strategiaan kirjaamattomille kohteille rahoit-

tusta on vaikea saada, joten yrittäjien ja yhdistysten kannattaa olla aktiivisia ja ilmoittaa kehitystarpeista Leader -ryhmille viimeistään uuden ohjelmakauden strategian luomisvaiheessa.

Leader -ryhmät myöntävät yritystukia sekä rahoitusta yleishyödyllisiin hankkeisiin. Yleishyödyllisiin kohteisiin hankerahoitusta voivat hakea erilaiset yhteisöt (esim. yhdistykset, seurakunnat, kunnat tai säätiöt). Rahoitusta voi hakea alueen tai toiminnan kehittämiseen ja joillakin rahoituskausilla myös investointeihin. Lisäksi rahoitusta voi hakea koulutus-, tiedonvälitys- tai yhteistyöhankkeisiin. Esimerkiksi Kuudesta ry:n alueella on koulutusrahoitusta myönnetty opas- ja reitistökohteisiin. Isompia yleishyödyllisiä hankkeita varten voi hakea rahoitusta myös suunnitteluun. Haettavissa on lisäksi teemahankerahoitusta yleishyödyllisten pienempien kehittämissuunnitelmien toteuttamiseen. Luontoreitistöjä ajatellen tärkeimpiä ovat kehittämis- ja investointihankkeet sekä isoja hankkeita valmistelut suunnitteluhankkeet. Yritykset voivat hakea Leader -ryhmiltä yritystukia yrityksen perustamiseen ja investointeihin.

Osa rahoittajista on ottanut kantaakseen myös epävirallisia rooleja, jotka eivät varsinaisesti liity rahoitukseen. Aisapari ry on ottanut rahoittajana tehtäväkseen auttaa hankerahoituksen hakijoita yhteistyökumppaneiden löytämisessä. Reitistöjen ollessa kyseessä, yhdistys kertoo olemassa olevista ohjeistuksista (mm. reittimerkintöjen tekemisestä) ja standardeista sekä antaa vinkkejä esimerkkita-pauksista, joissa asiat on tehty hyvin. Seinäjoen Seudun Kehittämisyhdistys Liiveri ry ohjaa huomioimaan turvallisuus- ja muut hyvät käytänteet jo hakuvaiheessa. Yhdistys myös ohjaa rahoituksen hakijoita alueen asiantuntijoiden (esim. Lakeuden Elämysliikunta ry) puheille hankesuunnitelmaa tehtäessä etenkin, jos kyseessä on esteettömyyden huomiointi luontoreittien suunnittelussa.

4.1.2 Rahoitusmallit luontoreiteille

Euroopan Unionin rahoittamissa yleishyödyllisissä hankkeissa tehtyjen rakenteiden täytyy pääsääntöisesti olla kaikkien vapaassa käytössä. Käyttökuluja kattaakseen yhdistykset voivat periä niistä pieniä maksuja esim. vuokraustoiminnassa, mutta liiketoimintaa siitä ei voi tehdä ennen kuin rahoitussopimuksessa ilmoitettu määräaika on mennyt umpeen. Yleishyödyllisen hankkeen varoilla tehtyjä rakenteita (esim. luontoreitit, laavu, kota, melontakeskus) voivat käyttää myös matkailuyritykset, mutta muillakin käyttäjillä on oltava niihin vapaa pääsy.

Yritykset voivat saada luontoreittien ja niihin liittyvien rakenteiden rakentamiseen investointitukea, jolloin vältetään käyttöoikeusongelmilta. Yritysvetoisissa investointihankkeissa, joissa reitit ja rakenteet tulevat yrityksen omaan käyttöön,

yrityksen on itse investoitava hankkeeseen rahallisesti vähintään 80 prosenttia. Leader -ryhmältä haettavan yritystuen osuus on enintään 20 prosenttia.

Seinäjoen seudulla Leader -ryhmä ja ELY-keskus ovat tehneet työnjaon isojen luontoreitistöjen rakentamisessa. ELY-keskus rahoittaa suuremmat reitistö-hankkeet, joissa sen rahoitusosuus on käytännössä 75 prosenttia. Esimerkiksi aikanaan tehdylle Ilmajoki-Seinäjoki patikointireitille laadittiin kokonaisvaltainen suunnitelma. Leader -ryhmän tehtävänä oli rahoittaa elämiskohteita ja avata niihin rahoitushaku, kun taas ELY-keskus rahoitti varsinaisen reitistön rakentamisen.

Suunnittelurahoitusta tarvitaan reitistöissä monesti varsinkin maanomistusolojen selvittämiseen, ja reittien tekemiseen ja maanomistajan maiden käyttämiseen tarvittavien lupien hakemiseen maanomistajilta. Sopimukset maanomistajien kanssa on tehtävä kirjallisesti epäselvyyksien välttämiseksi. Suomen Latu ry:ltä on saatavissa valmiit sopimuslomakkeet tätä tarkoitusta varten.

Liiveri ry:n strategiaan on kirjattu yrityspalvelujen syntyminen tälle kaudelle. Luontoreitistöjen osalta tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi palvelujen tuotteistamista yrityksissä olemassa oleville luontoreiteille. Kalajärven ja Kyrkösjärven alueille on jo syntynyt ohjelmapalvelutoimintaa, joista Kyrkösjärvellä vesiaktiiviteetteihin liittyen.

4.1.3 MasterPlanit ja aiemmin rahoitetut luontoreitit

MasterPlan on matkailukeskittymää (esim. luontoreitistöjä ja matkailupalveluja) koskeva pitkän aikavälin kokonaissuunnitelma siitä, miten matkailussa edetään tulevaisuudessa. Sen tavoite on ohjata matkailukeskittymän maankäytön ja toiminnallisuuden kehittämistä. Kuudestaan ry:n alueella on tehty useita MasterPlaneja. Ähtärissä MasterPlania on toteutettu melko hyvin tuottamalla matkailupalveluita ja sitä on uusittu tilanteen muututtua. MasterPlanissa on mukana keskusta, matkailu- ja mökkeilyalue sekä veneilykeskus ja uimaranta. Soinin Vuorenmaan laskettelukeskuksen kehittäminen on kilpailutilanteen ja saavutettavuuden vuoksi haastava ja kaikki tarvittava infrastruktuuri lisätoiminnoille vaatisi niin suurta matkailija- ja kävijämäärää, että rahoittajan ja investoijan löytäminen on haasteellista.

Aisapari ry:n alueella on valmistunut Järviseudun (Evijärvi, Lappajärvi, Vimpeli ja Alajärvi) MasterPlan viime tammikuussa. Lehtimäen Valkealammille on MasterPlan parhaillaan tekeillä. Muulla rahoituksella on tehty Lapuan Simpsjön ja Kauhavan alueelle omat MasterPlanit.

Suupohjan Kehittämisyhdistys ry:n alueella MasterPlan on tehty Teuvan Parrassa ja Kauhajoen Sotkassa, joissa on reitistöt hiihtämiseen talvella ja patikointiin ke-

sällä. Viime ohjelmakaudella Kurikkaan on tehty Botniaringin matkailu- ja autourheilualueet, jossa muutkin harrastusmahdollisuudet on huomioitu. Suupohjassa (Isojoki, Karijoki, Kauhajoki, Kurikka ja Teuva) ei ole ollut viime ohjelmakausina suuria luontoreittihankkeita. Joitakin kylien toteuttamia luontoreitistöjä tukevia hankkeita on ollut, joissa on rakennettu kotia, laavuja yms. Monia vuosia sitten Isojoella, Karijoella ja Teuvalla on tehty laajoja luontoreitistöjä, joissa Suupohjan Kehittämissyhistys ry on ollut rahoittajana.

Liiveri ry on rahoittanut Peräseinäjoen Kalajärven MasterPlanina, joka ei suoraan liity luontoreitistöihin. Muita MasterPlaneja ei ole rahoitettu, vaan ne ovat olleet yksittäisiä suunnitelmia. Tällä hetkellä on käynnissä esimerkiksi Kirkkoreitit -hanke ja Hirvijärvi-Varpulan -altaan reitistöjen suunnitteluhanke. Kirkkoreitit on Liiverin ja yhdeksän kunnan välinen vanhojen kirkkoreittien ympärille kehittynyt laaja yhteistyöhanke, joka on alkanut Liiverin alueelta. Siinä on ilmeisesti käynnistymässä hanke sekä Aisaparin Lapua-Härmänmaa alueella että Pohjanmaan maakunnassa.

Kirsi Nikkola

4.2 Luontoreittien nykytila eri toimijoiden silmin

Tässä luvussa käsitellään Etelä-Pohjanmaan erilaisten luontoreittien nykytilaa, suunnittelua ja ylläpidon haasteita useiden toimijoiden (rahoittajat, kunnat, kaupungit ja yhdistykset, tapahtumajärjestäjät ja luontomatkailuyritykset) näkökulmasta. Luvussa käydään myös läpi erilaisia ylläpito- ja huoltomalleja sekä pohditaan niiden toimivuutta. Teksti perustuu Outdoors Etelä-Pohjanmaa – luontokohteet tunnetuksi -hankkeessa tehtyihin eri toimijoiden haastatteluihin. Haastateltujen nimet: Sinikka Koivumäki, Vesa Koivunen, Kauko Korpi, Janne Kujala, Kari Laasala, Paavo Mattila, Janne Muhonen, Mervi Niemi-Huhdanpää, Ismo Nousiainen, Marketta Nummijärvi, Päivi Rintala, Kari Saikkonen, Hannu Salo ja Juha Viitasaari.

4.2.1 Patikointi- ja pyöräilyreittien tilanne

Kunnat ja yhdistykset toimivat yleensä luontoreittien rakentajina ja ylläpitäjinä. Niiden näkökulmasta luontoreittien nykytila Etelä-Pohjanmaalla on kohtalaisen hyvä. Toki on myös vähemmällä käytöllä olevia reittiosuuksia tai unohdettuja reittejä. Yleensä patikointi- ja pyöräilyreitit Etelä-Pohjanmaan luontokohteissa kulkevat samoja väyliä. Maastopyöräilyn kasvava suosio on huomattu kunnissa eri puolilla Etelä-Pohjanmaata ja suunnitteilla on erillisiä maastopyöräilyreittejä, jotka soveltuvat ympärivuotiseen käyttöön.

Rakenteiden ja reittien täytyy olla turvallisia käyttää ja kulkea (kts. myös luku 3.1). Siksi rakennetut kohteet vaativat ylläpitoa, koska pitkospuut, laavut, mökit ja muut taukopaikat lahoavat aikojen saatossa. Kesällä patikka- ja maastopyöräilyreitistöjen ylläpidossa umpeen kasvu (mm. pensaat, heinä, puuntaimet) on yksi ongelma harvemmin käytetyillä reiteillä. Erityisesti heinä kasvaa nopeasti kesällä reittien ollessa vähemmällä käytöllä, sillä alkukesä ja syksy ovat yleensä luontoreittien käytön huippusesonkia.

Luontoreitistöistä tarvitaan ajantasaista opas- ja karttamateriaalia. Karttoja on jo saatavilla internetistä joiltakin reiteiltä, mutta niihin pitäisi panostaa enemmän erityisesti kansainvälisiä matkailijoita ajatellen. Kansainvälisiä matkailijoita huomioidaan reittisuunnittelussa alueilla, jossa matkailua on enemmän, mutta se ei vielä ole riittävällä tasolla. Kehittämistä tarvittaisiin mm. reittien merkintätapoihin, jotta ne olisivat ymmärrettäviä kaikille käyttäjille. Turvallisuusnäkökulmasta tärkeää olisi mahdollisuus pystyä seuraamaan kulkuaan reitillä mobiililaitteesta, mikä edellyttää reittien digitoimista. Reittien saavutettavuus on myös tärkeää, mikä tarkoittaa selkeitä alku- ja loppupisteistä ja paikoitusalueita sekä viitoituksia luontoreittien lähtöpaikoille teiden varsilla. Luontoreiteillä järjestetään myös liikuntatapahtumia, jotka tuovat niille näkyvyyttä ja lisäävät tietoisuutta olemassa olevista reiteistä. Kokonaisuutena luontoreittien markkinointiin ja niistä tiedottamiseen pitäisi kuitenkin panostaa enemmän, jotta ihmiset löytäisivät ne helposti alueelle tullessaan ja tietoa etsiessään.

Rahoittajien näkökulmasta luontoreittien nykytila ja niiden eteenpäin vieminen vaihtelee kunnittain. Patikointireittejä vaikuttaisi olevan riittävästi, mutta jo tehtyjen reittisuunnitelmien toteuttaminen ja reittien ylläpito ovat monesti ongelmakohtia. Suurimpia puutteita nähdään olevan reittien merkintä, opasteet ja näkyväksi tekeminen. Luontoreitistöt on Etelä-Pohjanmaan alueella suunniteltu ensisijaisesti paikallisten asukkaiden, mutta myös kotimaanmatkailijoiden käyttöä ja liikkumista ajatellen, joten ulkomaisia matkailijoita ne eivät palvele kovin hyvin tällä hetkellä. Matkailukäytön lisääntyminen edellyttää myös eri kieliversioiden suunnittelua mm. opasteille, infotauluille, kartoille ja reittikuvauksille.

Kuudestaan ry:n alueella **Soinissa** luontoreitit ovat hyvässä kunnossa, mutta aina on jotakin parannettavaa, pitkospuiden uusimista sekä yleistä huoltoa ja kunnossapitoa. Retkeilyreiteillä on vuosittain patikkatapahtumia ja ne ovat hyvässä kunnossa, koska ennen tapahtumaa varmistetaan, että rakenteet ovat riittävässä kunnossa ja tehdään tarvittavia kunnostustoimia. Esimerkiksi Arpaisen reitillä ja Kuninkaanpolulla järjestetään suosittuja patikointitapahtumia, jotka tuovat reiteille näkyvyyttä. Soinissa pitäisi panostaa enemmän reitistöjen merkitsemiseen ja karttojen saatavuuteen sekä opasteiden ja kylttien saattamiseen kansainväliseen Visit Finlandin vaatimustasoon. Lisäksi olisi tarvetta markkinoida

reitistöjä paremmin esim. ulkopuolisille tapahtumajärjestäjille ja polkujuoksu- tai pyöräilytapahtumille. Reitistöt ovat hienoja ja maasto on vaihtelevaa, mutta tätä ei monesti alueilla tiedosteta laajemminkaan Suomessa.

Soinin suosituimmat patikointireitit, Arpaisten reitti ja Kuninkaanpuisto, ovat Metsähallituksen mailla ja ylläpitämiä, mutta resurssit ovat vähentyneet. Siksi hankkeistamalla on pyritty pitämään niitä kunnossa kunnankin toimesta. Kyläyhdistykset ovat hankkeilla kunnostaneet pitkospuista ja laavuja sekä tehneet lyhyitä reittejä. Arpaisten reitti on hyvässä kunnossa, mutta Kuninkaanpolku vaatisi mm. raivaustöitä ja lisää taukopaikkoja, jotta se saataisiin mielekkäämmäksi käyttää. Soinissa ei ole virallisia maastopyöräilyreittejä, mutta pyöräilijät käyttävät Arpaisten reittiä.

Aisapari ry:n alueella Lapua, Kauhava ja Järviseu tu on muutama hyvä malliesimerkki luontoreitistöistä. Alueella on patikointireittejä, joissa pystyy myös pyöräilemään. **Kauhavalla** Yliuoman maa- ja kotitalousseura on rakentanut hankerahalla laajan Prännin patikka -reitistön, jonka varrella on kota ja laavuja. Kota toimii reitistön alkupisteenä ja samalla myös kyläseuran kylätalona. Korven (2018) mukaan ei saatu riittävästi rahoitusta, että olisi saatu käymälä rakennettua Ketunlenkin varrella sijaitsevan laavun yhteyteen. Tämä on tarpeen, mikäli reitti halutaan Visit Finlandin standardien mukaiseksi. Prännin patikka -reitistö on suunniteltu kotimaista käyttäjäkuntaa silmällä pitäen. Reitistöä voisi laajentaa Ylistaron puolelle, mutta siellä ei ole naapurikylän kyläseura tarttunut vielä asiaan aktiivisesti. Ongelmana on myös se, että Leader -alueen raja kulkee kuntien välissä, mikä vaikeuttaa raja-alueiden yhteistyötä. Tätä helpottaisi maakunnallinen tai useamman Leader -alueen välinen yhteistyöhanke. Kauhavalla ei vielä ole virallisia maastopyöräilyreittejä. Prännin patikan Ketunlenkki ei varsinaisesti sovellu pyöräilyyn, mutta muuten Prännin patikka -reitistö on pyöräiltävissä.

Alajärvellä polkuverkosto on hyvä ja hyvin käytössä, mutta kehittämistä kaipaisi reitistöjen merkitseminen, opastusmateriaalin ja yhtenäisen kartan tuottaminen verkkoon, että ihmiset löytäisivät reitistöt helpommin alueelle tullessaan. Nykyiset reitit on suunnattu kotimaisille käyttäjille. Panda Trail -hankkeen avulla on tarkoitus saada visioitua uudenlaisia ideoita luontopolkuihin niin, että ne palvelisivat ulkomaalaisiakin kävijöitä. Sieltä saadut ideat voisi siirtää helposti sitten muihinkin reitteihin. Kehittämistarpeena olisi opasmateriaalin tuottaminen esim. verkkoon, missä kerrottaisiin, millainen reitti on kyseessä, mistä se löytyy ja millaisille välineille se on suositeltu.

Alajärvellä luontoreitistöjä ja liikunta- sekä vapaa-ajankohteita pidetään tärkeinä ja niihin on investoitu. Tulevaisuudessa pitäisi saada tehtyä yhtenäinen polkureitistö alueelle. Alajärven keskustasta lähtee talvisin latuna toimiva luontopolku

Ukonmäen laavulle, minne maastopyöräilyaktivit ovat työstäneet pitkoispuita ja maastopyöräilyreitit harrastajavoimin. Alajärvellä maastopyöräily kaipaa kehittämistä erityisesti kesäreitistöjen osalta. Talvireitistön toteuttaminen maastopyöräilijöille on helpompaa moottorikelkkauralle, kunhan vain lunta saadaan. Melojille, patikoijille, polkujuoksijoille ja muille luontoaktiiveille on reittejä jo olemassa.

Lapuan Simpsiöllä on maastopyöräilyyn soveltuva merkitty reitti. Outdoors Etelä-Pohjanmaa -hankkeen aikana ei ehditty saada selvyttä maanomistajasopimuksista, joten reitin markkinointiin ei vielä voitu ryhtyä. Maanomistajasopimusasioiden selvittyä reitistä kannattaa laatia kuvaus ja hyödyntää sitä Simpsiön alueen markkinoinnissa.

Seinäjoen seudulla uusia reitistöjä ei ole hetkeen rahoitettu vaan on keskitytty palvelujen ja yritystoiminnan kehittämiseen. Rahoittajan näkökulmasta olisi nyt tarpeen kiinnittää huomio reitistöjen saavutettavuuteen ja niistä tiedottamiseen sekä paikkakuntalaisille että matkailijoille. Nykyiset reitit kaipaavat kehittämistä niin, että ne löytyisivät esimerkiksi internetistä sähköisesti ja retkeilijä voisi seurata reitillä etenemistään vaikkapa matkapuhelimen avulla, mikä on myös turvallisuusnäkökohta. Jonkin verran reittejä on Seinäjoella jo digitalisoitu ja työtä jatketaan.

Seinäjoen Jouppilanvuoren alueella reitistöt ja rakenteet ovat melko uusia ja hyvässä kunnossa. Muualla Seinäjoella osa rakenteista on vanhoja ja vaativat uusimista. Esimerkiksi kaupungin ylläpitämä Hoikkasaaren reitti, jonka pitkospuut ovat osin pahoin lahonneet, on tavoitteena laittaa kuntoon ja sen viitoitus uusitaan tänä syksynä. Myös opasteviitat lahoavat tai katoavat, joten niiden uusimiseen tarvitaan resursseja. Maastopyöräreittejä ei virallisesti Seinäjoella ole. Maanomistajalupien kanssa on ollut ongelmia esimerkiksi Kyrkösjärven reitillä Seinäjoella. Tämä on hankaloittanut huomattavasti reitin käyttöä ja sille on jouduttu tekemään kiertotie, joka on pidentänyt matkaa huomattavasti. Tapaus on herättänyt ymmärtämään kirjallisten maanomistajasopimusten merkityksen. Järven ympäri kiertävä reitti on kuitenkin aktiivisessa käytössä ja soveltuu hyvin myös pyöräiltäväksi.

Suupohjassa Isojoella, Karijoella ja Teuvalla on useita vuosia sitten tehty suuria reitti-investointeja. Viimeisimmällä Leader -ryhmän rahoituskautella on kunnostettu yksi pieni reitinpätkä. Kauhajoen ympäristössä Hyypässä ja laajemmin ajateltuna Kauhanava-Pohjankankaan kansallispuistossa ja Lauhanvuoren kansallispuistossa on hyviä reittejä ja hyvä palveluvarustus. Kansallispuistojen reitit ovat hyvin kansalaisten tiedossa ja samoin vetovoima. Viime vuosina kansallispuistojen palveluvarustusta on parannettu. Tapahtumajärjestäjän näkökulmasta luontoreitistöjen nykytila on hyvä, sillä Hyypänjokilaakson kävelyreitistö on yhdistysten ja yhteisöjen voimin kasvatettu verkostoksi ja reitit on merkitty maastoon yksityisten

maille. Käytössä on 3–4 ympyräreittiä, jotka limittyvät ja linkittyvät toisiinsa. Lisäksi reitit voi katsoa mobiilisti ja seurata älypuhelimien avulla kulkuaan. Reitillä on selkeät aloituspisteet ja opastuspisteet parkkipaikkoihin. Reitillä on opasteet, palveluja ja reitit ovat helposti saavutettavissa. Reitillä on kaksi kotaa, käymälä ja lintutorni. Hyypänjokilaakson kävelyreitillä viitoitukset ja opasteet on tehty kotimaisia käyttäjiä ajatellen. Kartat ovat luettavissa ja opasteissa on väritunnukset ja logo, joten ulkomaalainenkin kävijä pysyy reitillä ja pystyy sitä seuraamaan. Kulttuuriympäristökasvatuspaketti löytyy myös ruotsin kielellä.

4.2.2 Melontareittien tilanne

Eri puolilla maakuntaa nousi esiin, että melontareittien ylläpito ja melonnan harrastaminen Etelä-Pohjanmaalla on haasteellista monella paikkakunnalla lähinnä jokien pienuuden ja vähävetisyyden vuoksi. Melontareittien kehittämiseen on kuitenkin satsattu Etelä-Pohjanmaalla jonkin verran viime aikoina. Esimerkiksi Seinäjoen Kyrkösjärvelle on juuri valmistunut melontakeskus ja vesielämysreitti. Kauhavan seudulla taas melontaa on vaikea harrastaa, koska vedenjakaja-alueen joet ovat pieniä ja matalia.

Soinin, Alajärven, Vimpelin, Lappajärven ja Evijärven kuntien läpi kulkee Tervareitti -melontareitistö (kts. tarkemmin luku 3.2). Reittiin kuuluu viisi erikokoista järveä ja monta erilaista jokea. Mielenkiintoista melottavaa kertyy helposti parinsadan kilometrin verran. Tervareitti -melontareitistö lähtee Soinista, mutta joki on siellä vähävetinen. Lisäksi majavat puita kaatamalla ja patoja rakentamalla tekevät lisähaasteita. Haaveena Soinissa olisi tehdä lähtöpaikka melojille Vuorenmaahan. Tervareitin osuus on Soinissa huonossa kunnossa. Se on ollut vähällä käytöllä ja pusikoitunut, ja melonnan lisääminen vaatisi ehkä yritystoimintaa, jotta saataisiin käyttäjiä reitille. Melontatapahtumia ei Soinissa ole ja sellaisen kehittäminen nähdään vaativan aktiivista melontayhdistystä tai muita toimijoita.

Suupohjan alueella ei kovin ison mittakaavan edustavia melontareittejä ole tarjolla, eikä alueella järjestetä melontatapahtumia. Kauhajoen Hyypän alueella melontareitti on kyllä aiemmin tehty, mutta joki on aika pieni, vähävetinen ja risukoinen, ja jäänyt siksi käyttämättä. Kauhajoen Koskenkylästä eteenpäin joki on suurempi, joten siellä melonta voisi onnistua paremmin.

4.2.3 Vähällä käytöllä olevat luontoreitit ja keinoja houkuttelevuuden lisäämiseen

Unohdettuja tai vähällä käytöllä olevia reittejäkin tai reitin osia on jonkin verran Etelä-Pohjanmaalla. Suurin ongelma on viitoituksen puuttuminen ja umpeen

kasvaminen, mitkä yleensä johtuvat ylläpidon puutteesta. Joissakin tapauksissa maanomistajat eivät ole antaneet jatkolupaa reitin kululle maidensa kautta.

Outdoors Etelä-Pohjanmaa – luontokohteet tunnetuksi -hankkeen aikana esille tulleita esimerkkejä unohdetuista tai huonolle hoidolle jääneistä hyvää potentiaalia omaavista luontoreitistöistä ovat mm. Ponsinevan polku Kurikan Jalasjärvellä ja Mulkkujärven kierros Alavudella. Haastetteluissa yhdeksi esimerkiksi nostettiin Untamalaan tehty reitti, joka on kadonnut ja metsittynyt käytön puutteessa. Jotkin reittiosuudet voivat olla vähemmällä käytöllä esimerkiksi sen vuoksi, että ne ovat yksitoikkoisessa maastossa. Tälle monesti syynä ovat maanomistusolot ja se, ettei ole saatu lupaa optimaalisen reitin toteuttamiseksi jonkin alueen kautta. Myös esimerkiksi Ylistarossa, Nurmossa ja Peräseinäjoella on unohdettuja reittejä, joiden uudistaminen, viitoitus, ylläpito ja huolto on jäänyt huonolle hoidolle. Soinissa ainakin yksi 10 kilometrin reitti on päässyt pusikoitumaan, mihin Soini ExtremePark -hankkeen kautta on Jamin opiskelijoita tulossa raivaamaan reittiuraa auki ja hankkeeseen pyritään osallistamaan myös muita toimijoita.

Olemassa olevien luontoreittien houkuttelevuutta voi ensisijaisesti lisätä pitämällä ne hyvässä kunnossa varsinkin viitoituksen osalta. Toinen keino houkuttelevuuden lisäämiseen on tarinallisuus. Tarinat voivat olla fiktiivisiä tai todenperäisiä. Tarinallistamista voi käyttää myös keinona kertoa alueesta ja sen luonnonhistoriasta, maankäyttötavoista, eläimistöistä ja paikallistarinoista. Myös geokätköillä voi saada uusia käyttäjiä reiteille samoin kuin tapahtumien avulla.

Tapahtumien avulla voidaan lisätä tietoisuutta reitistöistä. Etelä-Pohjanmaalla järjestetään luontoreitistöillä joitakin patikointitapahtumia. Esimerkiksi Kauhajoella on vuonna 2018 elokuussa järjestetty kolmannen kerran Hyypänjokilaakson patikka -tapahtuma. Tapahtuman järjestyspaikka on Hyypänjokilaakson kävelyreitistö, joka on rakennettu Hyypän kyläseuran, Hyypän urheilijoiden ja Hyypänjokilaakson neuvottelukunnan yhteistyöllä pysyväksi reitistöksi. Lisäksi lähitöillä Lauhanvuoren kansallispuistossa Isojoen ja Kauhajoen reservinupseerit järjestävät toukokuussa Lauhan laskeutuminen -kävelytapahtuman. Soinissa ensi vuonna 25. kertaa järjestettävä Arpaisten patikka on suurin retkeilyreitteihin liittyvä tapahtuma. Viimeksi osallistujia oli yli 200 – näistä pääosa oli ulkopaikkakuntalaisia. Vaihtoehtoina on kolme reittiä: Arpaisista 28 km, Löytynmaasta 19 km ja Laskilammelta 14 km. Keväisin toukokuun puolivälissä järjestetään Soinissa 7 km pituinen Kuninkaanpuiston patikka.

4.3 Luontoreittien suunnittelu, rakentaminen ja ylläpito- ja huoltomallit

Tässä luvussa käsitellään luontoreittien suunnittelua, rakentamista sekä olemassa olevia tai esitettyjä ylläpito- ja huoltomalleja Outdoor Etelä-Pohjanmaa – luonto-kohteet tunnetuksi -hankkeessa tehtyjen eri toimijoiden (kunnat, kaupungit, yhdistykset, tapahtumajärjestäjät ja luontomatkailuyritykset) haastattelujen pohjalta.

4.3.1 Luontoreittien suunnittelu ja rakentaminen

Luontoreittejä suunnittelevat, rakentavat ja ylläpitävät useat eri tahot. Osa luontoreitistöistä, varsinkin luonnonsuojelualueilla ja kansallispuistoissa on Metsähallituksen rakennuttamia ja ylläpitämiä. Myös kunnat ovat suunnitelleet ja rakentaneet luontoreitistöjä ja huolehtivat niiden ylläpidosta. Lisäksi erilaiset yhdistykset, seurat tai muut yhteisöt suunnittelevat ja rakentavat reittejä. Matkailuyritykset voivat saada rahoitusta omien reittien rakentamiseen yritysinvestointina. Rahoittajan käsityksen mukaan reitti-investointeihin on aina rahoitusta saatavilla, jos eivät lupa-asiat tule esteeksi. Reittihankkeiden arvioinneissa otetaan huomioon se, että reitti palvelee mahdollisimman suurta käyttäjäryhmää ja pyritään monikäyttöisyyteen, jolloin reittiä voisi käyttää esimerkiksi kesällä patikointiin ja pyöräilyyn ja talvella hiihtoon. Reiteille täytyy olla rahoituksen saamiseksi kunnallinen tarve ja perustelut. Yhteistyön onnistuminen kunnan tai kaupungin sekä muiden toimijoiden kesken on oleellista ennen rahoituksen hakua, muuten hanke ei toteudu. Lisäksi pitää olla realistiset suunnitelmat ja talkooväkeä käytössä.

Olemassa olevien ja jo suunniteltujen luontoreittien toteutuksen loppuun vieminen ja ylläpito ovat asioita, joista pitää ensisijaisesti huolehtia. Turvallisuudenkin kannalta on tärkeää, että reittien ylläpidosta huolehditaan. Tämä tarkoittaa sitä, että opasteet ovat paikallaan, reitin alku ja päätepisteet on selvästi merkitty ja risteyskohdissa on selvät merkit, missä reitti jatkuu. Jos kyläyhdistys tai muu toimija tekee reitistön, yleensä he myös sitoutuvat sen ylläpitoon. Ylläpidosta on hyvä tehdä kirjallinen sopimus.

Reittien rakentamisessa ja ylläpidossa rahoittajalla ei ole varsinaista roolia, vaan niistä vastaa hankerahoituksen hakijataho. Rahoitushakemusta tehtäessä täytyy kaikkien suunnitellulle toiminnalle vaadittavien lupien olla kunnossa tai rakennuslupien niitä vaativille kohteille vireillä. Luvat on liitettävä osaksi rahoitushakemusta. Luontoreitistöjä koskeissa rahoitushakemuksissa täytyy lisäksi olla liitteenä kirjallinen sopimus reitin ylläpidosta sekä maanomistajien luvat reitin rakentamiseen ja käyttöön jo hakuvaiheessa. Aiemmin tehdyistä reiteistä moni on valitettavasti

jäänyt ilman ylläpitoa, kun siitä ei ollut hankkeen tekovaiheessa sovittu etukäteen. Olemassa olevien reittien huolto ja ylläpito ovat hankerahoitushakemuksen tehneen tahon vastuulla tai tämän yhteistyökumppaneilla. Olemassa olevien reittien peruskunnostukseen ja ylläpitoon rahoitusta ei voi saada, ellei kyseessä ole reitin kehittäminen kuten laajentaminen ja uusien rakenteiden tekeminen. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että rahoittajien mukaan uusia reittejä ei tarvita. Olisiko niin, että uusia reittejä suunnitellaan sen vuoksi, kun ei olemassa olevien ylläpitoon ja huoltoon saa rahoitusta.

Tällä hetkellä Etelä-Pohjanmaalla on käynnissä tai suunnitteilla monenlaisia luontoreittejä. Kuudesta ry:n alueella aktiivista reittisuunnittelua tai rakentamista on menossa Soinissa ja Ähtärissä, jossa on Niemisjoen melontareitti. Lisäksi kolmen kunnan alueella on tehty tai parhaillaan tekeillä patikointi-, polkujuoksu- ja maastopyöräilyreitit. Ähtärin alueen ulkomaiset matkailijat eivät vielä selkeästi näy reittisuunnitelmissa (esim. kieliversiot). Kuortaneen alueella maastopyöräilyreitit ovat nosteessa ja siellä on nyt hanke menossa niiden parantamiseksi. Kuudesta ry:n alueella on rahaa mahdollisuus saada investointeihin tällä ohjelmakaudella, joten on tehty laavuja, kotia, siltoja, erilaisia rakenteita ja opastetauluja. Erityisesti opasteet ovat vanhoilla reiteillä huonossa kunnossa. Reittejä on tehty helppokulkuisemmiksi sorastamalla ja parantamalla rakenteita.

Kunnan rakentamalla reiteillä kunta yleensä itse hoitaa suunnittelun ja ylläpidon. **Soinissa** kunta on aktiivinen ja sen rooli on melko merkittävä reittien suunnittelussa, rakentamisessa ja ylläpidossa. Reittien suunnittelussa on mukana toimijoita tarpeen mukaan, mutta kunta, yhdistykset ja Metsähallitus ovat keskeiset toimijat suunnittelussa ja ylläpidossa. Tarvetta olisi yhteistyön tiivistämiseen liikuntatoimen ja teknisen toimen työnjaossa sekä kolmannen sektorin mukaan ottaminen yhteistyöhön hankkeineen. Lisäksi Metsähallitus olisi hyvä saada mukaan yhteistyöhön. Laasalan (2018) mukaan hyvä malli olisi, että kunta tai Metsähallitus, joiden mailla toimitaan, tekisivät investointi- ja kehityssuunnitelmat, jotka sitten yhdessä kolmannen sektorin kanssa toteutettaisiin yleishyödyllisin hankkein. Seurat, yhdistykset ja kyläyhdistykset olisivat siinä operoijina yhteistyössä, ettei kaikki jäisi kunnan vastuulle. Soinissa esim. Parviaisen kyläyhdistys on kehittänyt omaa toimintaansa eli tekevät oman Hermannin kämpän ja pitkospuut, mitä sitten hoitavat. Kunnassa yritetään organisoida reittien kuntoon laittamista eri toimijoiden hankkeiden avulla.

Ähtärin alueella ja ympäristökunnissa on kaikessa reittikehittämisessä vahva kansainvälinenkin painotus Ähtärin eläinpuiston vuoksi. Kansainväliset matkailijat pystyvät seuraamaan nykyistä viitoitusta osittain, mutta joissakin paikoissa reittejä on vaikea löytää. **Soinissa** reittiluokitus on tehty Kuninkaanpuiston reitille

Outdoors Etelä-Pohjanmaa -hankkeen toimesta. Soini ExtremePark -hanke on kunnan hallinnollinen kehittämishanke, jossa luontomatkailu ja kulttuurimatkailu ovat kehittämisen kohteina. Tavoite on edistää luontokohteita sekä kunnostaa ja pidentää niiden elinkaarta, luoda uusia reitistöjä ja ympärivuotisia palveluja. Kärkikohteina ovat Arpaisten reitistö ja siellä Kaihiharjun esteetön luontopolku sekä Vuorenmaan rinnekeskuksen alue Kuninkaanpolku -reitistöineen. Käynnissä olevassa kulttuurimatkailuhankkeessa Soini-Seuran tekemään kotiseututaloon avautuu ilmeisesti ensi kesänä infopiste matkailijoille sekä näyttelytila. Kylätalo palvelisi retkeilijöitäkin, jos Arpaisten reitti ja Kuninkaanpolku yhdistetään. Soinin Sisun pyöräilyjaosto suunnittelee ympärivuotiseen käyttöön Ähtäriin asti ulottuvaa pyöräilyreittiä, joka on karttavaiheessa eli luvittaminen ja maanomistajalupien hakeminen on käynnissä. Se soveltuisi myös tapahtumakäyttöön. Luontomatkailualan toimijoita on vähän Soinin alueella. Yhteistyötä yritysten kanssa halutaan tiivistää ja luoda luontomatkailuyrittäjyyttä alueelle.

Aisapari ry:n alueella on muutama lähinnä teemallinen reittihanke suunnitella. Suunnitelmissa Kauhavan alueella on pyöräilyreitti ja Pohjanmaan Liikunta ja Urheilu ry:n (PLU) hankkeena on Kirkkotiet -reitti kaikkien kuntien alueella. Rahoittajan näkökulmasta suunnitelmia uusille reiteille ei niinkään kaivata, vaan toteuttamista jo olemassa oleville suunnitelmille. **Alajärvellä** kaupungin tekninen puoli hoitaa luontoreitistöjen maastotyöt. Kaupunki on suhtautunut myönteisesti kolmannen sektorin hankkeisiin. Alajärvellä kulkee esimerkiksi uusi Paalijärven patikka -reitistö, mikä on kyläyhdistyksen hankkeen kautta toteuttama. Tällä hetkellä on käynnissä kolmen kunnan yhteishanke Panda Trail eli Pandapolku -kokonaisuus, joka on liikunta-, kulttuuri- ja luontopolku. Reitti kulkee Ähtäristä Soinin kautta Alajärvelle. Sen voisi kulkea kerralla läpi tai valita itselle sopivan pätkän. Alajärvellä siihen kuuluisi Valkealammen matkailualue Lehtimäellä ja Alvar Aalto -kohteet.

Liiveri ry:n alueella kirkkoreitit on uudenlainen avaus teemallisten reittien osalta. **Seinäjoen** Jouppilanvuorella on tehty lapsille suunnattuja kohteita reittien varrelle samoin kuin Ilmajoen Santavuorella. Pyöräilyreittisuunnitelma on Seinäjoelle tehty lähes 10 vuotta sitten, mutta sen rakentamiseen ei ole vielä hankerahoitusta haettu. Siinä olisi yksi tekemisen kohde tulevaisuudessa. Lakeuden Elämysliikunta ry on noin kymmenen vuoden ajan tehnyt Seinäjoen kaupungin kanssa yhteistyötä ja toteuttanut EU-hankkeilla kokonaisvaltaista reittisuunnittelua ja rakentanut reitistöjä sekä elämyskohteita reittien varsille. Tällaisia elämyskohteita ovat esim. kota tai laavu, linnunpönttögalleria, paljasjalkapolku, eläinten kuvauspiilo tai jokin luontokohde reitin varrella, jota halutaan tuoda esille. Nyt työn alla ovat elämysportaat Jouppilanvuorelle. Jouppilanvuorella tehdään hankerahalla myös esteettömiä reittejä, joissa Hannu Salo (2018) toimii asiantuntijana.

Seinäjoen alueella Hirvijärven-Varpulan tekoaltaan alueella on juuri päättynyt suunnitteluhanke, jossa on suunniteltu erämaavaellusreitti. Siitä pyritään seuraavien vuosien aikana saamaan virallinen reitistö. Maanomistajien kanssa tehdään yhteistyötä alusta asti, tehdään viralliset sopimukset ja sitten virallistetaan reitti joko ulkoilureittitoimituksella tai muulla tavalla. Luontoreitit, joissa ei ole tehty kirjallisia sopimuksia maanomistajien kanssa, eivät ole virallisia reittejä. Tällöin niitä ei voi myöskään markkinoida julkisesti. Viitoitus on todella tärkeää, että ihmiset uskaltavat lähteä reitille, ja että tulipaikat ja muut rakenteet ovat kunnossa. Kun reitti virallistetaan, sitä pitää myös huoltaa ja hoitaa. Virallistaminen on todella tärkeää tehdä ensin, ettei tule hankaluuksia maanomistajien kanssa. Myös kaupungin liikunta- ja puistotoimi ovat alusta asti mukana yhteistyössä. Erityisesti erämaavaellusreitistön suunnittelussa matkailuyrittäjät ovat olleet mukana, koska tarvittaisiin pidempiäkin reittejä.

Suupohjan kehittämissyhdystys ry on mukana Geopark -hankkeessa, jossa muun muassa Lauhanvuoren kansallispuiston ja Kauhaneva-Pohjankankaan kansallispuiston luontoreittejä on kehitetty ja palveluvarustusta uudistettu (kts. tarkemmin luvut 2.2 ja 3.1). **Isojoen** keskustasta Lauhansarven matkailukeskukseen on rahoitettu reitin parannus ja valaisu. Reitti oli aiemmin tehty latupohjaksi, mutta nyt se soveltuu kesäkäyttöönkin. Rahoitushakemuksen siihen teki Isojoen kunta.

Kaikkien Leader -ryhmien alueilla nousivat esiin lupa-asiat maanomistajien kanssa yhtenä suurena työarkana luontoreitistöjen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Maanomistajia on usein monia etenkin laajan reitistön ollessa kyseessä. Koska reitistöissä lupien saanti maanomistajilta on monesti hankalaa, siihen on suunnittelu- ja kehittämishankkeissa palkattu henkilökuntaa tekemään selvitystyötä siitä, ketkä omistavat maat, missä maanomistajat asuvat ja kuka mitäkin omistaa. Lupien saamiseen on tarvittu panostusta, koska muuten koko reitistö voi jäädä toteutumatta.

Luontoreittien suunnittelutyön tekijät vaihtelevat eri hankkeissa. Matkailuyrityksiä on harvemmin mukana luontoreittien suunnittelussa ja rakentamisessa. Suunnittelu tapahtuu joko yhdistyksissä tai kaupungin tai kunnan vetämänä tai valtion mailla Metsähallituksen toimesta. Kunnissa ja kaupungeissa luontoreittien suunnittelu on monesti liikunta- tai vapaa-ajantoimen vetämää ja yhteistyötä tehdään teknisen puolen kanssa. Mukana on myös usein puisto- tai tekninen toimi. Yhdistyksillä eli niin sanotulla kolmannella sektorilla on merkittävä rooli luontoreittien suunnittelussa ja rakentamisessa hankerahoituksen avulla.

Yhteistyökumppaneita on myös hyvä olla. **Kauhavalla** Yliuoman kyläyhdistyksen oma porukka suunnitteli Korven mukaan (2018) Prännin patikka -reitistön ja linjasi

sen maastoon käyttäen paikallista tuntemusta (mm. suunnistajaa) reitin kulun suunnittelussa. Insinööritoimisto teki piirustukset kodasta ja laavuista. Reitistö pyrittiin tekemään helppokulkuseksi kaikille käyttäjryhmille, joten joitakin kohtia kivettiin tai laitettiin pitkospuut.

4.3.2 Luontoreittien ylläpito- ja huoltomallit

Rajalliset resurssit luontoreitistöjen rakentamiseen ja ylläpitoon ovat haaste joka kunnassa. Jos matkailu kovasti lisääntyy, olisi saatava myös lisää resursseja ylläpitoon. Metsähallituksella on resursseja vähennetty niin, etteivät he pysty kaikkia ylläpitämään ja ovat karsineet muiden kuin kansallispuistoissa olevien reitistöjen ylläpidosta ja huollosta. Monessa kunnassa kunnan tai kaupungin ylläpitämät rakenteet kuten kodat, laavut, pitkospuut pyritään uusimaan, kun ne alkavat olla vaarallisessa kunnossa. Raivausta täytyy tehdä ja opasteita täytyy uusia säännöllisesti. Lisäksi ilkevalta on ongelma etenkin tien lähistöllä olevissa kohteissa, mutta metsässä olevat kohteet säästyvät paremmin. Kunnissa on budjetoitu pienehköjä summia ylläpitoon ja uusien reittien suunnitteluun, mutta esimerkiksi pitkospuiden uusiminen on kallista. Yhdistysten hankerahoituksella tekemiä reittejä ylläpitävät yhdistykset itse eli kaupunki tai kunta ei niissä ole mukana. Esimerkiksi Kauhavalla Prännin patikan rakenteet ovat vielä niin uudet ja ilkevaltaa ei ole esiintynyt, ettei ole mietitty riittävätkö varat tarpeellisiin korjauksiin, ylläpitoon ja uuden rakentamiseen.

Kunnissa, kaupungeissa ja yhdistyksissä ollaan pääosin tyytyväisiä nykyisiin ylläpito- ja huoltomalleihin. Erilaisia käytössä olevia tai esitettyjä ylläpito- ja huoltomalleja hyvine ja huonoine puolineen on esitelty taulukossa 2. Yhtä yhtenäistä, kaikille luontoreitistöille sopivaa ylläpito- ja huoltomallia on vaikea saada aikaan, koska reitistöjen rakentajina ja ylläpitäjinä toimii useita eri tahoja. Ohjeita suuntaviivoista voi tarjota, mutta loppujen lopuksi kuhunkin paikkaan pitää räätälöidä siellä toimiva malli.

Luontoreittien ylläpidon muuttaminen liiketoimintapohjaiseksi siirtämällä se yrityksille olisi yksi mahdollisuus, mutta sen kustannukset ovat nykyisiin ylläpito-kustannuksiin verrattuna suuria, eikä sitä nykyisillä käyttäjämäärillä nähdä realistiseksi. Haasteena olisi rahoituksen saanti ja toiminnan jatkuvuus sekä kontrollointi ja etuna yksi vastuullinen taho.

Hankerahoituksella tehdyissä reiteissä ylläpidon järjestäminen on rahoituksenhakijan eli esim. yhdistyksen vastuulla. Monesti he ovat myös sitoutuneita reitin ylläpitoon ja kokevat reitistön omakseen, mutta haasteena on jatkuvuus, talkoolaisien saatavuus pidemmällä tähtäimellä ja rahoituksen saaminen ylläpito- ja

hoitokuluihin, koska niitä ei saa esim. Leader -ryhmiltä, ellei reittiä myös laajenneta tai kehitetä muuten. Rahoitussopimuksessa on myös määräaika, mihin asti yhdistys on velvollinen jatkamaan ylläpitoa. Haasteeksi tulee tämän määräajan päättymisen jälkeinen jatkuvuus.

Taulukko 2. Ylläpito- ja huoltomallien hyvät ja huonot puolet.

Ylläpitäjä ja huoltaja	Edut	Haasteet
Yritys	+ yksi vastuullinen taho	- kallis - kannattavuus? - rahoitus? - kontrolli?
Kunta tai kaupunki	+ yksi vastuullinen taho + budjettirahoitus + jatkuvuus	- niukat resurssit - työnjako? - investointirahoitus?
Metsähallitus	+ yksi vastuullinen taho + budjettirahoitus + jatkuvuus	- niukat resurssit - ristiriita: kasvavat käyttäjämäärät ja vähenevät resurssit
Yhdistys	+ yksi vastuullinen taho + halu pitää reitti kunnossa + reitti koetaan omaksi + talkootyöstä ei kustannuksia	- jatkuvuus rahoitussopimuksen päättymisen jälkeen? - talkoolaisten saatavuus? - rahoituksen saatavuus? (yleensä ei hankerahoitusta saa ylläpitoon ja huoltoon)
Kunta tai kaupunki + yhdistys	+ kaksi vastuullista tahoa (työnjako?) + budjettirahoitus + kontrolli	- edulliset kustannukset (talkootyö, matkakulut, pieni kiinteä korvaus) - talkoolaisten saatavuus? - jatkuvuus?
Kunta tai kaupunki + yritys	+ kaksi vastuullista tahoa (työnjako?) + kontrolli?	- kallista - rahoitus?
Kunta tai kaupunki tai Metsähallitus + tapahtumajärjestäjä tai luontomatkailuyritys	+ kaksi vastuullista tahoa (työnjako?) + budjettirahoitus ja käyttömaksut ja talkootyö + kontrolli ennen tapahtumia	- tapahtumajärjestäjien talkoolaisten saatavuus?

Kunnan reitit kunta rakentaa ja ylläpitää itse. Metsähallitus rakentaa ja ylläpitää reittinsä pääsääntöisesti itse, mutta joissakin kohteissa työ on ulkoistettu kunnille ainakin osin resurssien vähennyttyä. Kunnan ja Metsähallituksen ylläpitämissä kohteissa etuna on budjettirahoitus ja yksi vastuullinen taho sekä toiminnan jatkuvuus. Ristiriitana on kasvavat käyttäjämäärät ja vähenevät resurssit Metsähallituksen luontopalveluissa.

Yksi toimivaksi koettu malli on kaupungin ja yhdistyksen yhteistyömalli, jossa kunta maksaa yhdistykselle pientä korvausta reittien huollosta. Työ tehdään talkoovoimin ja matkakulukorvauserusteisesti. Myös tässä mallissa talkoolaisten saatavuus pidemmällä tähtäimellä on haaste ja siten myös jatkuvuus.

Haastatteluissa esitettyjä mahdollisia ylläpito- ja huoltomalleja ovat myös kunnan tai kaupungin ja yrityksen yhteistyömalli. Siinä olisi kaksi vastuullista tahoa, joiden työnjako pitäisi olla selkeä. Kustannukset voivat nousta yllättävän korkeiksi. Haasteena on myös rahoituksen saatavuus. Lisäksi esitetään, että tapahtumajärjestäjät voisivat osallistua ylläpito- ja huoltokustannuksiin esim. maksamalla kunnalle tai reitin ylläpitäjälle käyttökorvausta tapahtuman järjestämisestä luontoreiteillä. Myös luontomatkailuyrityksiltä voisi periä käyttökorvausta esim. osallistujamäärän mukaan tai kertakorvauksena.

Ylläpito- ja huoltomallia suunniteltaessa yhteistyö kaikkien tahojen kesken, jotka kokevat luontoreitistöt tärkeiksi, olisi mahdollisuus tulevaisuudessa. Toiminnan olisi syytä olla kuntavetoista jatkuvuuden turvaamiseksi ja kunnan tulisi panostaa luontoreitteihin, koska muuten ne kasvavat äkkiä umpeen. Jatkossa tapahtumajärjestäjät, yhdistykset ja luontomatkailuyrittäjät voisivat olla yhteistyötahoja. Ulkopuolisen tahon järjestämät tapahtumat voisivat tuoda rahoitusta reitistöjen ylläpitoon, jos niiltä otettaisiin pieniä maksuja reittien käytöstä tapahtumassa. Näin pysyttäisiin tulouttamaan rahaa toimintaan ja ylläpitoon, ettei kaikki olisi kyläyhdistysten ja kunnan hankerahoilla tehtyä. Tuloja voitaisiin käyttää vaikkapa viitoitusten parantamiseen, kodan tai muun rakenteen rakentamiseen, perusparannuksiin tai muuhun vastaavaan. Reitistöjen ylläpitoon tämä voisi olla hyvä malli osana muuta rahoitusta. Tällä hetkellä yritykset eivät ole mukana reittien ylläpidossa. Osa niistä maksaa pientä käyttömaksua, mikä myös voitaisiin ohjata ylläpitoon.

Seinäjoella kaupunki huoltaa ja sen vastuulle kuuluvat kaikki viralliset luontoreitit ja -kohteet. Sitten on epävirallisia reittejä, joita kyläseurat huoltavat ja hoitavat yleensä. Lakeuden Elämysliikunta ry hoitaa Jouppilanvuoren esteettömiä reittejä kiertämällä niitä päivittäin läpi. Kaupunki maksaa siitä pienen korvauksen yhdistykselle. Huoltoon kuuluu reittien asianmukaisen käytön valvonta (esim. ettei siellä ole moottoriajoneuvoja), paikkojen siivoaminen ja rikkoutuneiden kohteiden huolto. Lisäksi avataan ja suljetaan Aarnikotkan kotaa yöksi ja korsua tilaisuuksia varten, ja kesäisin avataan ja suljetaan sekä huolletaan Kyrkösjärven Periskooppi-näkötornia. Pyöräily ja patikointi kulkevat samoilla reiteillä ja niiden huolto Seinäjoella kuuluu kaupungille, mutta Jouppilanvuoren alueen huolto Lakeuden Elämysliikunta ry:lle. Seinäjoella Jouppilanvuorella nykyinen ylläpito- ja huoltomalli on toiminut erinomaisesti. Jos parempi malli löydettäisiin, se vaatisi paljon enemmän rahaa, joka toimintaan investoitaisiin. Talkootoiminta on vähenemässä, kun väki ikääntyy ja vähenee, mutta Seinäjoella aktiivista talkooporukkaa on vielä riittänyt kaupungilla. Melontareiteistä Kyrönjoen KoskiHäyjien hanke päättyi juuri, joten Kyrkösjärven rannalla on nyt hienot vajat ja vesimelontareitti, jota he huoltavat.

Myös **Soinissa** nykyinen ylläpito- ja huoltomalli koetaan toimivaksi, mutta se voisi olla järjestelmällisempää, sillä kunnassa ei ole päävastuullista, joka hoitaisi kaikki

luontoreitit. Kunnissa ylläpitoon kuuluu laavuilla polttopuuhuolto ja muu arkinen huolto, mutta myös kunnostukset, pienet muutokset ja korjaukset. **Kauhavan** kaupunki osallistuu maksamalla esim. Prännin patikka -reitistön laavujen ja kodan polttopuuhuollon. **Ähtärissä** kaupunki hoitaa pääosaa luontoreitistöistä ja nykyinen malli on toiminut kohtuullisesti. Nyt on käynnissä reitistöjen perusparannus. Niemisveden kalastus- ja retkeilyreittiä ylläpitää Suomenselän Koskikalastajat ry, joka on sen juuri hankerahalla tehnyt ja siten sopimuksen mukaan velvollinen hoitamaan reitistön seuraavat 10 vuotta. Yhden hiihtoladun varteen on Suomenselän Satanen ry tehnyt laavun ja hiihtolatujen kunnostustoimia hankerahalla ja pitää niitä seuraavat 10 vuotta yllä.

Metsähallituksen kohteissa ja suurimmassa osassa muita kohteita toteutetaan roskatonta retkeilyä eli jokainen kävijä vie omat roskansa pois. Matkailualueiden ja kaupungin keskustojen lähellä olevissa kohteissa kuten Seinäjoella Kalajärvellä ja Jouppilanvuorella roskahuolto on järjestetty. Pääperiaate kuitenkin on kaikissa kohteissa roskattomuus, mutta reitin varrelta ja kohteista ne huoltokäyntien yhteydessä kerätään pois. Soinissa laavuilla ja nuotiopaikoilla on roskahuolto, eikä päälinjausta roskattomuudesta ole tehty. Kyläyhdistysten näkökulmasta olisi hyvä, jos kylien läpi kulkevien pikiteiden varsilla olevat levähdyspaikat ja luontoreitit annettaisiin kunnan tai valtion (Destia, ELY-keskus) toimesta kyläyhdistysten hoitoon pientä maksua vastaan, että ne veisivät roskat ja pitäisivät kunnossa, niittäisivät nurmikot tai muuta sellaista. Kun se olisi kyläseuran vastuulla, se koettaisiin omaksi levähdyspaikaksi ja aina joku valvoisi, kuka sinne tuo roskia. Jos reitti menee kylän läpi tai ohittaa sen, se yleensä myös pidetään kunnossa.

4.3.3 Tapahtumien ja yritysten rooli luontoreittien ylläpidossa ja huollossa

Yleishyödyllisten hankkeiden puitteissa rakennetut luontoreitistöt ovat vapaasti myös tapahtumien ja yritysten käytössä. Tapahtumakäytöstä tapahtumajärjestäjät eivät yleensä maksa korvauksia maanomistajille, mutta he voivat osallistua luontoreittien kunnostus- ja ylläpitokustannuksiin esimerkiksi rahallisesti tai talokootyöllä. Joissakin kunnissa tai kaupungeissa yrityksiltä peritään pientä maksua, joka kattaa esimerkiksi polttopuukulut tai muut käytöstä aiheutuvat kulut. Toisissa kunnissa paikkoja taas voi käyttää maksutta. Yrityksen on kuitenkin hyvä sopia reitin ylläpitäjän kanssa sen käytöstä. Monesti reittien käyttö yritysten toimesta on kausiluontoista ja tapahtumia reitistöillä järjestetään kohtalaisen vähän.

Yritykset eivät yleensä osallistu reittien ylläpitoon ja huoltoon. Ähtäriläinen Fatbike Mesikämmen -yritys ei osallistu luontoreitistöjen ylläpito- ja huoltokustannuksiin rahallisesti, mutta yrittäjä toimi Ähtäri Zoolla hankkeessa vetäjänä reittien tekemi-

sessä, joten hän omalla työpanoksellaan siinä tavallaan osallistui ylläpitoon. Seinäjokelainen Wild Adventure Finland -yritys maksaa muutaman kymppin Seinäjoen kaupungille siitä, että saa toimia uimarannalla ja julkisilla paikoilla. Puuhuollon käyttämilleen rakenteille yritys hoitaa itse.

Toisen mailla toimittaessa täytyy lupien olla kunnossa niin yritystoiminnassa kuin tapahtumajärjestämisessä. Yksityisteiden vartta tai muuta tietä käytettäessä ei pitäisi tapahtumille tulla ylläpitokustannuksia, elleivät tiet ala kovasti kulumaan tapahtumakäytössä. Jos huoltotarvetta ilmenee pitäisi sen, jolla on intressi ylläpitää kulkuväylää myös huoltaa se. Kansallispuistoissa toimimiseen tarvitaan sopimus Metsähallituksen kanssa. Kansallispuistoissa pitää olla sopimukset reittien käytöstä tapahtumatarkoitukseen sekä siitä, kuka hoitaa ylläpidon kustannukset, jos niille on tarvetta. Kauhajokelainen Taikapolku -yritys on tehnyt Metsähallituksen kanssa sopimuksen, joka on voimassa kolme vuotta ja maksaa hieman. Lisäksi nuotiopaikkoja ja rakenteita käytettäessä Taikapolku maksaa Metsähallitukselle niiden käytöstä pienen asiakasmäärään perustuvan korvauksen. Muuten Suupohjassa ja Ähtärissä luontoreitit ovat pääsääntöisesti vapaasti käytettävissä yritystoiminnassa, eikä niistä mene maksuja. Polttopuukuluja ei ole Ähtäriläiselle Fatbike Mesikämmenelle tullut, kun ei ole vielä ollut tarjolla retkiä, joissa tulia olisi tehty. Mikäli jatkossa tulee tarvetta käyttää niitä, olisi Muhosen (2018) mukaan asiallista kysyä kunnalta tai muulta reitin ylläpitäjältä lupa siihen. Monessa paikassa polttopuiden käyttö kaupalliseen toimintaan on maksullista.

Tapahtumajärjestäjien kannalta maanomistajien kanssa tehtävä yhteistyö olisi suurin muutostarve. Kun yksityisten mailla liikutaan, täytyy kysyä aina maanomistajilta luvat tapahtuman järjestämiselle. Monesti se koetaan suurena urakkana ja muodostuu kynnyskysymykseksi tapahtumia suunniteltaessa. Metsähallituksen mailla kansallispuistoissa toivotaan Suupohjassa pyöräily- ja maastopyöräilyreittien kehittämistä, mikä loisi pohjaa uusien tapahtumien tuottamiselle. Monesti kehittämistyö pysähtyy resurssipulaan, jota tarvittaisiin reittien selvittelyyn ja maanomistajalupien hakuun. Jos olisi luvat olemassa valmiiksi, reittejä olisi helppo kehittää ja tapahtumia järjestää. Tapahtumia ajatellen Soinissa kaivattaisiin lisää lyhyempiä rengasreittejä, että saisi lapsiperheitä ja huonompikuntoisiakin liikkuja mukaan patikointitapahtumiin. Koska pyöräily on kasvavassa suosiossa, tarvittaisiin pyöräily- ja maastopyöräilyreittien tekemisessä yhteistyötä naapurikuntien kanssa, koska pyöräilijät ajavat pitkiäkin matkoja.

Luontoreiteille tarvittaisiin lisää huoltoa ja kunnostusta, että ne pysyvät auki. Tapahtumat edistävät luontoreitistöjen kunnossapitoa, sillä ennen tapahtumaa reitti käydään läpi ja tarkistetaan samalla reittimerkinnot ja reitin turvallisuus. Kaatuneet puut ja heinittyneet osuudet raivataan, huonokuntoiset rakenteet ja

laavut kunnostetaan. Tapahtumat auttavat myös reitin kehittämisessä ja laajentamisessa. Lisäksi tietoisuus reitistöistä lisääntyy tapahtumien kautta. Kauhajoen Hyypänjokilaakson patikka -tapahtuma järjestetään paikallisten kanssa yhteistyössä ja tapahtuma koetaan omaksi, joten pienet kunnostus- ja kehittämistyöt hoituvat helposti talkoovoimin. Lisäksi Hyypänjokilaakson neuvottelukunnalta on saatu rahaa pieniin kunnostuksiin kuten uuteen kävelysiltaan. Reitien varren maisemanhoitotöissä on käytetty myös pienurakointia.

Uusien tapahtumien saaminen vaatisi järjestävän tahon tai yhteistyökumppaneita, joilla olisi motivaatiota ja kiinnostusta kehittää ja hyödyntää tapahtumapotentiaalia luontoreiteillä. Uusien yhteistyötahojen löytäminen voi olla melko hankalaa. Olemassa olevia reittejä pitäisi markkinoida ja tehdä tunnetuksi. Tarvetta olisi jonkinlaiselle valtakunnalliselle taholle, jonka kautta olemassa olevia reittejä voisi markkinoida matkailu- ja tapahtumakäyttöön sekä yhteistyötahoille. Se voisi olla taho, jolle voisi vinkata ja joka voisi markkinoida yhteistyötahoille mahdollisuuksia. Visit Finland voisi olla valtakunnan tasolla tällainen.

4.3.4 Tavoitteena luontoreittien monikäyttöisyys ja käyttäjäryhmien yhteensovittaminen

Luontoreitistö on yleensä suunniteltu monikäyttöiseksi eli eri lajien harrastajat kulkevat samoja reittejä pitkin kesät ja talvet. Tämä koskee erityisesti pyöräilyä ja patikointia. Suurempia konflikteja eri käyttäjäryhmien välillä ei ole vielä tullut kuntien ja yhdistysten tietoon, mutta keskusteluja on käyty. Tärkeää on yhteisten pelisääntöjen luominen, ohjeistaminen väistämismahdollisuuksista sekä niiden julki tuominen ja noudattaminen, jotta yhteiskäyttö sujuu ongelmitta (kts. myös luku 3.1). Käyttäjämäärien kasvaessa on huomiota kuitenkin kiinnitettävä reittien leveyteen ja ohitusmahdollisuuksiin sekä tarvittaessa eriytettävä reitit. Tätä on tehty Seinäjoen Jouppilanvuorella siten, että siellä on talvella kävely-, koiranulkolitus- ja hiihtoreitit erotettu toisistaan konfliktien välttämiseksi. Nyt jo esimerkiksi Seinäjoella ja Ähtärissä lähempänä kaupunkia olevilla reiteillä kulku-urat ovat leveämpiä kuin pidemmillä reiteillä. Soinissa on linjattu, että talvella osa laduista on myös maastopyöräilijöiden käytössä. Kesällä patikoijat, polkujuoksijat ja pyöräilijät käyttävät samoja reittejä. Ajatuksena on ollut laajentaa reitti-infrastruktuuria ja tulevaisuudessa vähän eriyttää näitä eri kohderyhmien tarpeiden mukaisesti. Pyöräilijöillä on hieman erilaisia toiveita reitin suhteen kuin hiihtäjillä tai kävelijöillä.

Arpaisten patikka -tapahtumaan olisivat jotkut osallistujat halukkaita tulemaan myös maastopyörällä, mutta turvallisuussyistä siihen ei ole suostuttu. Tapahtumat patikoijille ja pyöräilijöille pitäisi pitää erillään turvallisuussyistä, koska pyörällä mennään paljon kovempaa vauhtia ja reitit ovat melko kapeita. Lisäksi

pyöräilijöillä on eri vaatimuksia reiteille. (Kts. myös luku 3.1). Patikointi- ja pyöräilytapahtumat kuitenkin voisi Arpaisten reitistöllä järjestää samoilla reiteillä, mutta eri ajankohtaan.

Retki- ja maastopyöräilijöillä vaatimukset pyöräilyreittien suhteen eroavat toisistaan hieman. Ajetut matkat voivat olla molemmilla harrastajaryhmillä hyvinkin pitkiä. Retkipyöräilyreitit kulkevat pääsääntöisesti teitä pitkin ja näillä reiteillä maisemat, vesistöt ja kulttuurikohteet ovat merkityksellisiä. Kävelijöihin nähden maastopyöräilijät liikkuvat nopeammin ja kaipaavat pidempiä reittejä, mutta toisaalta maisemat voivat reittiosuoksilla olla vaatimattomampia kuin patikoijilla. Reittien leveys ja erityisesti pitkospuiden kunto ja asema toisiinsa nähden saattaa tuoda haasteita pyöräilijälle toisella tavalla kuin kävelijälle (esim. eri tasoilla olevat pitkospuut). Taukopaikkoja ei tarvita niin tiheään kuin patikkareiteillä, mutta yhteiskäytössä olevilla reiteillä molemmat käyttäjäryhmät voivat luonnollisesti hyödyntää samoja taukopaikkoja. Samoilla reiteillä kuljettaessa yhteisistä pelisäännöistä tiedottaminen nousee tärkeäksi etenkin käyttäjämäärien lisääntyessä. (Kts. myös luku 3.1).

Joitakin haasteita on myös reittien suunnittelussa ja käytössä. Ilkivallan välttämiseksi kohteita ei kannata rakentaa ihan lähelle paikkaa, jonne pääsee autolla tai muulla moottoriajoneuvolla. Kauhavalla Prännin patikka -reitintä alueella joskus yksittäiset kulkijat ovat hakeneet kotinsa polttopuut kunnan ladosta. Lisäksi metsästäjistä on sen verran ollut harmia, että polttopuut tietyiltä tulipaikoilta ovat etenkin talvella olleet loppu vähän väliä, kun he ovat huomanneet siellä olevan polttopuut reitin varrella valmiina. Joskus on ollut ongelmaa yksittäisistä autoilijoista hiihtoladulla. Siellä, missä maanomistajille on ollut tärkeää, ettei reiteille tule esimerkiksi moottorikelkkailua, on tästä sovittu luontoreiteistä sopimuksia tehtäessä.

5 LUONTOKOHTEDEN LIIKETOIMINTAPOTENTIAALI

Kirsi Nikkola

5.1 Luontoreittien hyödyntäminen matkailuliiketoiminnassa

Tässä luvussa käsitellään luontomatkailun ohjelmapalveluyrittäjien näkökulmasta luontoreittien hyödyntämistä matkailuliiketoiminnassa patikoinnissa, pyöräilyssä ja melonnassa. Niihin liittyvä luontomatkailuyrittäjyys on vielä melko vähäistä Etelä-Pohjanmaalla. Tätä lukua varten on haastateltu kolmea alueella toimivaa luontomatkailuyrittäjää:

- Kari Saikkonen, Seinäjoki, Wild Adventure Finland: luonto- ja eräohjauspalvelut, yritysten luontokokouspalvelut, melonta, sähkömaastopyöräily, SUP-lautailu, patikointi
- Ismo Nousiainen, Kauhajoki, Taikapolku: patikointi
- Janne Muhonen, Ähtäri, Fatbike Mesikämmen: Fatbike -maastopyörävuokraus ja -maastopyöräretket

5.1.1 Luontoreittien nykytila ja asema luontomatkailuyrityksissä

Wild Adventure Finland -yritys on toiminut kaksi kautta. Se tarjoaa kesäisin sekä maasto- että vesiaktiiviteetteja ja välinevuokrausta (sähkömaastopyörät, kajakit ja SUP-laudat). Lisäksi tarjolla on yrityksille luontokokouspalveluja, jossa asiakaskunnan luominen on vasta käynnissä. Alueella ei ole vastaavanlaista toimintaa tarjoavia muita yrityksiä. Yrityksen toiminta-alue on Seinäjoki. Yhteistyötä tehdään Lakeuden Elämysliikunta ry:n kanssa, jolta vuokrataan Aarnikotkan kotaa Jouppilanvuorella ja Luontotalo Kämpäliikköä ja Sirius -kotaa Kyrkösjärvellä. Lisäksi yhteistyötä tehdään Kyrönjoen KoskiHäjyt -melontaseuran kanssa, jonka melontakeskuksen laituria voi käyttää. Catering -palvelut ostetaan ulkopuolelta. Toiminta on tähän asti ollut kesäkauteen keskittynyttä, mutta sitä pyritään kehittämään ympärivuotiseksi.

Wild Adventure Finlandin toiminnassa luontoreitit ovat pääkohteita aktiviteeteissa, joita yritys tarjoaa. Toiminnassa käytetään hyvässä kunnossa olevia Seinäjoen alueen patikointi-, pyöräily- ja melontareittejä. Yritystoimintaa tukevat myös alueen tulipaikat, laavut ja kodat.

Taikapolku -yrityksen toiminta on sivutoimista ja perustuu pitkälti omistaja Nousevan harrastuksiin ja muihin mielenkiinnon kohteisiin. Yritys on ollut toiminnassa reilut 10 vuotta ja tarjoaa opastettuja patikointiretkiä ryhmille. Toiminta-alueena ovat noin tunnin ajomatkan päässä Kauhajoelta olevat luontokohteet. Suupohjan alueella ei ole muita kaupalliselta pohjalta toimivia retkeilypalveluyrityksiä. Pääosa Taikapolun toiminnasta on ryhmien opastamista luonnossa, useimmiten Lauhanvuoren kansallispuistossa Kauhajoen ja Isojoen alueella, jossa on tiivis yrittäjäyhteistyö mm. ruokailu- ja majoituspalveluntarjoajien kanssa. Muita Taikapolun Suupohjassa käyttämiä luontokohteita ovat Laihian ja Kurikan rajalla oleva Levaneva, Kristiinankaupungin Pyhävuori, Karijoen rajalla Susivuori ja Susuluola, Kauhajoen ja Karvian alueella sijaitseva Kauhaneva-Pohjankankaan kansallispuisto sekä Teuvalla Parra ja Kakkori. Taikapolun asiakkaat ovat erilaisia yrityksiä, jotka järjestävät virkistyspäiviä ja työkyvön ylläpitoa. Virkistys- ja TYKY-päiviin liittyy yleensä luonnossa liikkumista ja oheispalveluja kuten ruokailu ja saunassa käyminen. Lisäksi asiakkaina on yhdistyksiä ja harrastajaryhmiä, jotka järjestävät jäsenilleen virkistystä. Yksittäistapauksissa voidaan viettää esimerkiksi syntymäpäiviä sukulaisten ja tuttavien kesken luonnossa liikkuen.

Taikapolun toiminnassa luontoreitit ovat keskeinen osa kokonaisuutta, koska luonnossa liikuttaessa kuljetaan valmiita patikointireitistöjä pitkin. Yleensä käytetään vakioreittejä kansallispuistoissa, joissa ylläpito ja huolto toimivat. Merkityt reitit ja valmiit palvelurakennekokonaisuudet ovat toiminnan keskiössä. Metsähallituksen kanssa on yhteistyösopimukset tehty. Jos lähtisi toimimaan yksityisen maalle, pitäisi ensin selvittää maanomistusolot ja hankkia luvat toiminnalle. Kansallispuistojen ulkopuolella olevissa luontokohteissa Suupohjassa reitit ovat myös pääpiirteissään melko hyvässä kunnossa. Reitit löytyvät, nuotiopaikat ja muut rakenteet ovat siistejä ja ne pidetään pääsääntöisesti kunnossa. Yksittäisen retkeilijän kannalta ongelmana voivat olla osittain puuttuvat reittimerkinnot, mutta yritystoiminnassa se ei haittaa, koska reitit tunnetaan entuudestaan ja ryhmä viehän opastetusti reitin läpi.

Metsähallituksen ongelmana ovat vähenevät resurssit ja toisaalta pyrkimys kasvattaa kävijämääriä kansallispuistoissa, missä on onnistuttakin. Lisääntyneet kävijämäärät kuitenkin lisäävät ylläpito- ja huoltotarvetta, joten Metsähallituksella on paineita siinä, mihin vähäiset varat pystytään käyttämään. Lauhanvuoren kansallispuistossa ja Kauhaneva-Pohjankankaan kansallispuistossa on Geopark-hankkeessa kunnostettu ja parannettu reitistöjä ja palvelurakenteita patikoijille ja pyöräilijöille, joten ne ovat hyvässä kunnossa aikaisempaan verrattuna. Pyöräilyreittejä on Lauhanvuoren kansallispuistossa ja sen lähialueilla kehitetty Geopark-hankkeessa. Uutta on pyöräilijöiden määrän nopea kasvu Lauhanvuorella aiempiin vuosiin verrattuna. Suupohjassa tilanne on hyvä, koska hankkeen puitteissa

on tehty kehittämishankkeita, mutta pidemmällä aikavälillä on haasteena hyvän tason ylläpito. Yksityisten reitistöjen, joita esimerkiksi kyläyhdistykset ovat rakentaneet, huollossa ja ylläpidossa saattaa olla katkoksia, kun aktiiveja toimijoita ei löydy pidemmällä aikavälillä huoltamaan reittejä. Kuntien ylläpitämissä reitistöissä ongelmana on tiukka talous ja priorisoinnit sekä myös henkilöstön vaihtuvuus. Kun vastuuhenkilöt vaihtuvat, heitä pitää opastaa ja ohjata siinä, mikä on oleellista ja mihin pitäisi kiinnittää huomiota luontoreitistöissä ja niiden ylläpidossa.

Fatbike Mesikämmen -yrityksen toiminta on sivutoimista ja yritys on ollut toiminnassa kaksi vuotta. Tarjolla on pääasiassa Fatbike -maastopyörien vuokrausta. Viime kesänä oli kokeiluluontoisesti ohjelmapalveluina tarjolla opastettuja maastopyöräretkiä. Fatbike -maastopyörällä voi ajaa ympäri vuoden. Kilpailua ei Ähtärissä ole ollut lainkaan, vaan enemmänkin tarjonnan puutetta erilaisten ohjelmapalvelujen osalta. Pyörävuokrauksessa yhteistyötä tehdään Hotelli Mesikämmenen kanssa, jossa hotellin vastaanoton henkilökunta hoitaa päivittäiset pyörävuokraukset ja pyörät ovat hotellin edessä telineessä. Yhteistyötä on myös Pandatalon pienen kahvilan kanssa, josta saa retkieväspaketteja pyöräretkelle mukaan otettavaksi. Ohjatuissa retkissä eväspaketti kuuluu palvelupakettiin. Fatbike Mesikämmenen keskeisiä asiakasryhmiä ovat Ähtärin matkailualueella, Ähtäri Zoossa käyvät lapsiperheet ja aktiiviset ulkoilijat. Toiminta keskittyy pääasiassa Ähtärin alueelle, mutta myös Virroille tai lähiympäristön kuntiin pyöriä voi tarvittaessa toimittaa ryhmille. Lisää pyöriä on tarkoitus hankkia ja sen suhteen harkinnassa on myös sähkömaastopyöriin investoiminen. Talveksi on myös ajateltu lisätoimintaa kuten suksivuokraustoimintaa ja hiihdonopetusta, koska Muhonen valmentaa hiihtäjiä pääharrastuksenaan.

Fatbike Mesikämmen käyttää pyöräilyyn pääasiassa matkailualueella olevia reittejä kuten Nallenpolkua, jossa reitin pohja on tehty paremmaksi ja leveämmäksi suurelta osalta, vaikka osa reitistä kulkee pienempiä polkuja pitkin. Nallenpolku kulkee maastossa järven rantoja ja sen varrella on laavut sekä kota. Reitti sopii aloittelijallekin. Lisäksi käytössä on vasta kunnostettu Niemisveden kalastus- ja retkeilyreitti laavuineen. Reitti kulkee osin kylätietä ja muuttuu sitten poluksi, joka kulkee joen vartta. Valittavissa on myös pidempi reitti, joka menee samaa kautta ja kulkee polkua ja metsätietä pitkin. Varsinaisia maastopyöräreittejä ei ole, vaan reitit ovat sekä patikoijien että pyöräilijöiden yhteiskäytössä, mutta Niemisjoen reitti on merkitty maastopyöräreitiksi opasteissa.

Fatbike Mesikämmenen toiminnassa luontoreitit ovat toimintaympäristö ja kohde, jossa asiakkaat kohdataan ja tarjotaan palvelut heille. Toiminnassa käytetään laavuja, pitkospuita sekä opasteita. Ähtärissä opasteita ollaan pidemmällä reiteillä uusimassa ja tekemässä karttaa sekä suunnittelemassa reittimuutoksia, jotta

saataisiin enemmän ympyräreittejä. Reiteissä ja rakenteissa on kehittämistarvetta, sillä edellisen kerran suurempi remontti on tehty 20–30 vuotta sitten ja pitkospuut alkavat olla tiensä päässä. Nykytrendi on korvata pitkospuuosuudet murskeella eli kantavalla pohjalla, koska se tulee edullisemmaksi ja sillä on pidempi käyttöikä.

5.1.2 Luontomatkailun yritystoimintaa tukevien palvelujen ja rakenteiden tarve

Suupojassa Taikapolun toiminta-alueella rakenteet eivät ole rajoittava tekijä luontomatkailuyrityksen toiminnalle. Pikemminkin pitäisi saada yrityksissä tarjolla olevat mahdollisuudet esille ja rakennettua niistä helposti lähestyttäviä, ostettavia kokonaisuuksia ja palvelupaketteja. Yllättävän moni paikallinenkaan asukas ei tiedä esim. kansallispuistojen tai lähiseudun luontokohteista ja niiden mahdollisuuksista. Yleensä ottaen pitäisikin saada ihmisten tietoisuutta lisättyä luontokohteista ja mahdollisuudesta käyttää luontomatkailu- ja muita palveluja luontokohteiden hyödyntämiseen. Yritys on ollut aktiivisesti mukana Geopark-hankkeessa. Geoparkin toivotaan tuovan alueelle lisää näkyvyyttä, mikä myös lisäisi matkailupalveluiden kysyntää. Matkailupalvelut vaativat puolestaan tuotteistusta. Lisäksi tarvittaisiin luonnon helmassa tarjottavia ruokailupalveluita, koska luontoruokailupalveluita tarjoavat yritys on eläköitymisen vuoksi lopettanut toimintansa. Toistaiseksi kuljetuspalvelujen kysyntä on ollut vähäistä. Tarvittaessa voidaan kyyditykset hoitaa yhteistyökumppaneiden kanssa. Välineitä (mm. lumikengät) retkille voi saada yhteistyökumppaneiden kautta.

Ähtärissä ongelmana tällä hetkellä ovat puuttuvat kunnolliset reittikartat patikointi- ja pyöräilyreiteistä sekä opasteet, jotka pitäisi saada pian kuntoon. Matkailualueelta puuttuu myös selkeä lähtöpaikka luontoreitistöille. Lisäksi olisi tarpeen kehittää Ähtärin matkailualueelta Arpaisten reitille vievää osuutta, joka ei Ähtärin puolella ole riittävän hyvässä kunnossa eikä maisemiltaan houkutteleva. Matkaa Ähtäristä Arpasiin on noin 30 km, joten se sopisi hyvin pyöräiltäväksi. Tällä hetkellä pyöräretket Arpasiin toteutetaan viemällä pyöräkalusto sinne autolla. Arpaisissa on hienot maisemat ja hyvät reitit. Eräruokailulle tai muulle luontoon tuotavalle ruokailupalvelulle olisi myös tarvetta matkailun kasvaessa Ähtärissä. Lisäksi kaivattaisiin opastuspalveluja matkailijoille. Kuljetuspalveluja on tarvittaessa saatavissa yhteistyökumppanin kautta. Seinäjoella tilanne on hyvä palvelujen ja rakenteiden osalta eli tarvetta uusille luontomatkailun yritystoimintaa tukeville palveluille tai rakenteille ei Wild Adventure Finlandin toimintaympäristössä ole.

Ohjelmanpalveluja tarjoavissa yrityksissä fyysisiin rakenteisiin ja yrityksen toimintaan ei yleensä tarvitse investoida suuria summia, koska toiminta tapahtuu luonnossa ja valmiilla luontoreitistöillä. Välinevuokraustoimintaa harjoittavat yritykset

joutuvat investoimaan kalustoon ja niiden säilytystiloihin jonkin verran joko itse rakentamalla tai vuokraamalla tilat. Kuluja syntyy esim. kuntien ja Metsähallituksen luontoreitistöjen palvelurakenteiden kuten laavujen käytöstä liiketoiminnassa ja kansallispuistojen reitistöjen käyttöluvista.

Kirsi Nikkola

5.2 Luontoreittien mahdollistama liiketoimintapotentiaali

Tässä luvussa käsitellään erilaisten luontoreittien tarjoamia mahdollisuuksia liiketoiminnalle eri toimijoiden (rahoittajat, kunnat, kaupungit ja yhdistykset, tapahtumajärjestäjät ja luontomatkailuyrittäjät) näkökulmasta Outdoors Etelä-Pohjanmaa – luontokohteet tunnetuksi -hankkeessa tehtyjen haastattelujen perusteella.

5.2.1 Tulevaisuuden liiketoimintapotentiaali, tuotteet ja palvelut yritysten silmin

Luonnossa liikkuminen on jatkuvasti kasvussa ja luonnon hyvinvointivaikutuksista puhutaan paljon, mutta palveluita ei ole juurikaan tuotteistettu. Luontomatkailuyritykset nostavat esiin luontomatkailupalvelujen kysynnän vähäisyyden ja asiakkaiden maksuvalmiuden. Yrityksille tarjottavien luontokokouspalvelujen kysynnän uskotaan kasvavan tulevaisuudessa. Ohjelmapalvelut ja opastettu luonnossa liikkuminen eivät vielä ole arkipäivää luontomatkailussa. Luontomatkailupalvelut eivät yleensä ole pääsyy, jonka vuoksi alueelle tullaan, vaan ne toimivat oheispalveluna. Monesti luontomatkailupalveluiden ostosta tingitään ja lähdetään omatoimisesti luontoon pyöräilemään, patikoimaan tai melomaan.

Maastopyöräily ja sähköpyöräily ovat nyt kovassa nosteessa, mikä lisää palvelukysyntää niin vuokraus- kuin välinehuoltotoiminnassa. Sähkömaastopyöräilyssä on ehkä uutuudenviehätystä, mikä saa kokeilemaan sitä vuokrauksen kautta. Ähtärissä viime kesänä tarjotuista ohjelmapalveluista, joita olivat opastetut Fatbike -maastopyöräretket ja melontaretket, SUP-lautailu ja hyvinvointipalvelut kuten hieronta ja joogatunnit, on saatu myönteisiä kokemuksia. Niitä aiotaan tarjota myös ensi kesänä viikko-ohjelmapakettien muodossa. Yritystoimintaa on vielä vähän ja yritykset uusia. Luontomatkailun ja ohjelmapalvelujen tarjontaan liittyvää yritystoimintaa pyritään synnyttämään Ähtärissä mm. Ähtäri Zoo Panda Visit -hankkeen kautta. Patikointiretket puuttuvat vielä tarjonnasta. Yhteistyötä kaivattaisiin markkinoinnissa sekä matkailuyritysten välillä.

Patikointiretkien osalta pitäisi saada ihmiset ymmärtämään ohjelmapalvelutarjoajien tuotteiden tuoma lisähyöty tai lisäarvo käyttäjille. Nyt ajatellaan, että internetistä löytyvien kansallispuiston karttojen ja monipuolisten tietojen avulla omatoimisesta retkestä saa kaiken oleellisen irti. Ohjatulla retkellä olleet ovat havahtuneet siihen, miten paljon enemmän retki antaa, kun on ohjattua ja opastettua toimintaa. Opastetut retket saattavat avata uudella tavalla ympäristön, maiseman ja luonnon tutussakin kohteessa. Taikapolun toiminta pohjautuu ryhmille tarjottaviin ohjelmapalveluihin, joten yksittäisille asiakkaille hinta nousee korkeaksi. Koska yrityksellä ei ole vakituista toimipistettä esimerkiksi Lauhanvuorella, ei spontaaneille tulijoille ole tarjota palveluja ja viikko-ohjelmatyypinen toiminta on hankalaa järjestää.

Alueelle tulevien matkailijoiden viipymää voisi saada pidennettyä tiedottamalla alueen luontoreittitarjonnasta ja kertomalla mahdollisuuksista omatoimiseen tai ohjattuun luontoreitkeilyyn. Yrittäjien kautta voisi tulla mainosta luontoreitistöille. Esimerkiksi Härmän kuntokeskus tai Powerpark voisivat käyttää Prännin patikka-reitistöä markkinoinnissaan ja kertoa alueen luontokohteista ja niiden mahdollisuuksista. Suuret alueelle asiakkaita vetävät matkailuyritykset luovat myös tarvetta luonto-opastuksille ja muille matkailupalveluille. Esimerkiksi Ähtäri Zoolla on halu kehittää luontomatkailupalveluja ja tarjontaa viipymän pidentämiseksi. Lisääntynyt viipymä tarjoaa liiketoimintamahdollisuuden ainakin välinevuokraus-, opastus-, majoitus- ja ravitsemuspalveluyrityksille sekä kuljetuspalvelujen tarjoajille.

Koko Etelä-Pohjanmaan alueella tarvittaisiin ohjattuja retkiä ja luonnosta sekä luontokohteista ja -reiteistä tiedottamista ihmisille. Tarvittavia palveluja olisivat välinevuokraus, retkievääät ja välinehuolto esimerkiksi pyöräilijöille. Retkeilijät voivat myös tarvita lämmintä tilaa retkeltä palatessaan. Soinissa nähdään mahdollisuuksia informaatioteknologian hyödyntämisessä reittien markkinointiin ja itse retkeilykokemuksessa. Lähinnä kaivattaisiin matkailupalveluita, joita kehittämällä potentiaalia liiketoiminnalle on.

5.2.2 Liiketoimintapotentiaali tapahtumajärjestäjien silmin

Tapahtumajärjestäjän näkökulmasta patikointiretkiä voisi tarjota sekä luonnossa että kulttuuriympäristössä esim. Hyypänjokilaakson kävelyreitistön alueella. Lisäksi erilaiset yhteisöt kuten seurakunta, Suomen Latu ry, erilaiset aktiiviryhmät, Partiolaiset ja muut voisivat järjestää maksullisiakin muutaman päivän vaelluksia luonnon- ja kulttuuriympäristössä, mihin voisi sisältyä myös muuta sisältöä ryhmän mielenkiinnon mukaan. Valmiiksi katsottuna on mm. reitit, missä olisi kolme kirkkoa reitin varrella, yöpymispaikkoja, palveluja ja monipuolisesti erilaista ympäristöä luonnossa, kansallispuistoissa ja kulttuuriympäristössä. Niistä saisi

1–3 päivän vaelluksen rakennettua tai pyöräilyreitit, mutta mikään taho ei ole oikein ollut kiinnostunut viemään asiaa loppuun asti.

Soinissa olisi tarve luonto-opaspalveluille ja henkilöille, jotka tuntevat reitistöt ja alueen historiaa ja pystyisivät järjestämään esimerkiksi TYKY -toimintaa. Majoituspalveluja tarvitaan myös viipymän pidentämiseksi. Välinevuokraamotoinnalle olisi tarvetta, että saisi esim. kanootteja, veneitä, fatbike -maastopyöriä tms. vuokrata edullisesti ja kokeilla. Maastopyöräjaosto on hankkeella saanut fatbike -maastopyöriä hankittua ja niitä saa lainaan pientä korvausta vastaan. Pyöräilijöiden palvelutarpeet matkakohteessa eroavat patikoijista. Reppuun mukaan otettavat eväspaketit ovat yksi vaihtoehto tuoda palvelutarjontaa pyörällä liikkuville matkailijoille. Lisäksi paikalliselta yritykseltä voidaan kysyä opastettuja pyöräretkiä alueen kohteisiin eväineen tai ruokailuineen. Välinevuokraus taas tarjoaa matkailijalle mahdollisuuden pyörällä kohteessa spontaanisti, vaikkei oma pyörä olisi mukana. Lisäksi se tarjoaa mahdollisuuden kokeilla esimerkiksi sähkömaastopyörää tai fatbike -maastopyörää. Pyöränhuoltopalvelut auttavat pidemmällä matkoilla, jos omat taidot eivät riitä korjaukseen tai sopivia varaosia ei ole mukana. Mikäli pyöräilyreitille on pitkä matka, myös kaluston ja pyöräilijöiden kuljetuspalvelut ovat yksi mahdollisuus alueen yrittäjille. Pyöräilyreittien houkuttelevuutta voisi lisätä tarjoamalla palvelupaketteja, jossa tämä kaikki kuuluu hintaan. Soinissa melontareitti on olemassa, mutta sen ympärille ei vielä ole syntynyt yritystoimintaa. Siinä olisi kehittämiskohde, johon melonnan harrastajilta tai muilta toimijoilta pitäisi saada apua.

Tapahtumajärjestäminen pystyisi toimimaan liiketoiminnallisesti esimerkiksi osallistumismaksujen perustalla. Soinissa Arpaisten patikassa on osallistumismaksu, joka kattaa kuljetuksen ja ruokailut kuluineen. Välinevuokraustoimintaa kuten pyörävuokrausta, SUP-lautojen vuokrausta ja lumikenkien vuokrausta on jo syntynyt. Tapahtumiin voisi kehittää lastenhoitopalveluja tai lemmikkieläinten hoitopalveluja esimerkiksi 4H -yrittäjyyden kautta. Lisäksi tarvittaisiin majoitus- ja ruokailupalveluja. Soinissa on yritetty kehittää tuotepalvelupaketteja ja saada yrittäjyyttä (esim. luonto-opastuspalveluihin) syntymään luontoreitistöjen ympärille, mutta se vie aikaa ja vaatii kärsivällisyyttä. Pyöränhuoltopalveluja on myös suunniteltu pyöräilyjaoston kanssa pyöräilytapahtumaan huoltopisteille. Kun pyöräily kasvaa ja reitistö on saatu valmiiksi, niillekin palveluille tulee ehkä enemmän kysyntää.

5.3 Mitä Etelä-Pohjanmaalla on tarjota Visit Finlandin matkustajasegmenteille?

Visit Finland (2017a, 2017b, 2018a) on teettänyt tutkimuksen kansainvälisten matkailijoiden segmentoimiseksi kiinnostuksen kohteiden ja motiivien mukaan. Tutkimuksen kohteina olivat Saksa, Britannia, Kiina ja Japani. Uudet Visit Finlandin matkustajasegmentit taustatietoineen ja matkakohteelle asetettuine vaatimuksineen on esitelty taulukossa 3.

Taulukko 3. Visit Finlandin uusien matkustajasegmenttien taustatiedot ja vaatimukset matkakohteelle (Visit Finland 2017a).

Luontonautiskelijat (Nature Explorers)	Luonnonihmeiden metsästäjät (Nature Wonder Hunters)	Aktiiviset seikkailijat (Activity Enthusiasts)
- miesvaltainen segmentti - kaikista ikäryhmistä - tärkeää matkustettaessa turvallisuus, rauha ja hiljaisuus kohteessa	- Britanniassa ja Saksassa naisvaltainen, Kiinassa ja Japanissa miesvaltainen segmentti - vanhinta ikäryhmää - tärkeää matkustettaessa turvallisuus ja rauhallisuus Kiinalaiset ja Japanilaiset haluavat kohteen olevan eksoottinen	- naisia ja miehiä tasapuolisesti - nuorta ikäryhmää - matkustaa useammin kuin muut segmentit perheen kanssa - tärkeää matkustettaessa turvallinen ja varma kohde, rauhallisuus - ruoka myös tärkeä aspekti
Suomalaisen luksuksen etsijät (Comfort Seekers)	Aitouden etsijät (Authentic Lifestyle Seekers)	Citybreikkaajat (City Breakers)
- miesvaltainen segmentti - nuorempaa ikäryhmää - matkustettaessa tärkeää turvallisuus ja kulinaariset kokemukset, kohteen aitous ja idyllisyys Kiinalaisten suurin ryhmä	- melko iäkkäitä - sukupuolijakauma kansallisuudesta riippuvaista - matkustettaessa tärkeää on mahdollisuus päästä tutustumaan uuteen kulttuuriin tai elämäntapaan - ruokakulttuuri ja turvallisuus Brittien ja saksalaisten suurin ryhmä	- tasapuolisesti naisia ja miehiä - enemmän vanhempaa ikäluokkaa - tekee enemmän viikonloppumatkoja kuin muut segmentit - matkustettaessa tärkeää on turvallisuus - työntekijöitä historia, rakennukset ja nähtävyydet

Visit Finlandin (2017a) tutkimuksen mukaan Suomi erottuu muista maista revontulien, luonnon ja yleensä ottaen talvielämysten kautta. Suomen imagoon yhdistettäviä aktiviteetteja ovat revontulet ja luonnon kokeminen (Visit Finland 2017a). Tämä Suomen erityispiirre tarjoaa mahdollisuuden houkutella erilaisia luonnosta ja luonnon kokemisesta kiinnostuneita ryhmiä, joita Visit Finlandin uusista asiakassegmenteistä ovat Nature Explorer eli luontonautiskelija, Nature Wonder Hunter eli luonnonihmeiden metsästäjä, Activity Enthusiast eli aktiivinen seikkailija ja Comfort Seeker eli suomalainen luksuksen etsijät. (Visit Finland

2017b.) Näiden matkustajasegmenttien motiivit ja erityiset kiinnostuksen kohteet on esitelty taulukossa 4.

Taulukko 4. Visit Finlandin uusien matkustajasegmenttien motiivit ja erityiset kiinnostuksen kohteet (Visit Finland 2018a).

Luontonautiskelijat <i>(Nature Explorers)</i>	Luonnonihmeiden metsästäjät <i>(Nature Wonder Hunters)</i>	Aktiiviset seikkailijat <i>(Activity Enthusiasts)</i>
Matkustusmotiivi: luonnonrauha ja akkujen lataus - kansallispuistot - metsät ja järvet - merenrantamaisemat - saaristo - revontulet - keskiyön aurinko - erämaaretriitit - sienestys ja marjastus	Matkustusmotiivi: ainutlaatuinen luontokokemus - revontulet - yötön yö (keskiyön aurinko, valoisaat yöt) - kansallispuistot - metsät	Matkustusmotiivi: aktiivinen toimintaloma luontomaisemissa - extreme-lajit - maastohiihto - talvi ja arktinen luonto - villieläinten tarkkailu - vesi-, lumi- ja maastoaktiviteetit
Suomalaisen luksuksen etsijät <i>(Comfort Seekers)</i>	Aitouden etsijät <i>(Authentic Lifestyle Seekers)</i>	Citybreikkaajat <i>(City Breakers)</i>
Matkustusmotiivi: kokonaisvaltainen hyvinvointi ja aikaa itselle - erikoismajoitukset - hyvinvointipalvelut - kylpylät - husky- ja porosafarit - kevyet liikunta-aktiviteetit luonnossa	Matkustusmotiivi: tutustuminen paikalliseen elämäntapaan - museot ja tapahtumat - festivaalit ja konsertit - luonnosta nauttiminen - saunominen - ruokakulttuuri - kulttuurikohteet - design -alueet - erikoismajoitukset	Matkustusmotiivi: Kaupunkikokemus ja nähtävyydet - kaupungin nähtävyydet - historialliset kohteet - kaupunkikulttuuri - kaupungin erityispiirteet - museot ja design -alueet - ruokakulttuuri - tapahtumat - ostosmahdollisuudet

Kesä on yhtä kiinnostava matkailuajankohta kuin talvikin, kunhan matkailijat saavat kesätarjonnasta tietoa. Saksalaisia kesä kiinnostaa enemmän kuin talvi. (Visit Finland 2017b.) Pääosa kansainvälisten matkailijoiden kiinnostuksen kohteista liittyykin kesään (Visit Finland 2017a). Näistä tärkeimmät matkailijasegmenteittäin on lueteltu taulukossa 5.

Taulukko 5. Kesäaikaan kohdistuvia kiinnostuksen kohteita matkustaja-segmenteittäin (Visit Finland 2017a).

Luontonautiskelijat <i>(Nature Explorers)</i>	Luonnonihmeiden metsästäjät <i>(Nature Wonder Hunters)</i>	Aktiiviset seikkailijat <i>(Activity Enthusiasts)</i>
- kansallispuistojen ja luonnonmetsien kokeminen - marjojen ja sienien kerääminen - saariston kokeminen - ympäröivästä luonnosta nauttiminen	- kansallispuistojen ja luonnonmetsien kokeminen - marjojen ja sienien kerääminen - saariston kokeminen - ympäröivästä luonnosta nauttiminen - revontulien kokeminen	- extreme-urheilulajit - uinti - villieläinten näkeminen - vesi- ja maastoaktiviteetit
Suomalaisen luksuksen etsijät <i>(Comfort Seekers)</i>	Aitouden etsijät <i>(Authentic Lifestyle Seekers)</i>	Citybreikkaajat <i>(City Breakers)</i>
- terveys- tai kauneushoidon saaminen - erityisessä majoituskohteessa oleminen - urheilun harrastaminen - marjojen ja sienien poimiminen	- paikalliskulttuuria esittelevissä museoissa käynti - paikallisten tapahtumien kokeminen - paikallisen elämäntavan kokeminen maaseudulla tai kaupungissa - osallistuminen paikalliseen juhlaan tai festivaaliin	- historiallisissa kohteissa käynti - kulinaariset kokemukset - vierailu kulttuurikohteissa ja design -alueilla - kaupungin kokeminen - ostosten teko

Luontonautiskelijoita kiinnostavat erityisesti paikallinen luonto, luonnonmetsät, järvet ja talvi. Kiinnostuksen kohteita ovat: kansallispuistot, metsät, järvet, aito luonto, revontulet, keskiyön aurinko, retriitit, marjastus ja sienestys. He tahtovat nauttia luonnonrauhasta ja kauniista maisemista. He eivät halua kiirehtiä vaan pitävät hitaasta elämästä. He haluavat nauttia puhtaasta luonnosta päästäkseen tasapainoon hektisessä elämässä. (Visit Finland 2017b.) Matkustusmotiivina luontonautiskelijoilla on luonnonrauha ja akkujen lataus (Visit Finland 2018a, 14). Etelä-Pohjanmaalla on tarjota luontonautiskelijoille kaksi kansallispuistoa ja muita luonnonsuojelualueita sekä metsiä ja järviä. Pohjanmaan maakunnan puolelle siirryttäessä saa tarjontaan liitettyä mukaan myös saariston ja merenrantamaisemat vaikkapa päiväretken muodossa. Kauniita maisemia on koko Etelä-Pohjanmaan maakunnassa moneen lähtöön erilaisten luontoreittien varrella. Aktiviteettien osalta sieni- ja marjaretkien tarjonta olisi mahdollisuus yritystoimintaan. Siihen voisi liittää myös sienten tunnistuskoulutusta tai vaikkapa keittokurssin, jossa kerätyistä antimista valmistetaan ruokaa tai säilötään niitä.

Luonnonihmeiden metsästäjät ovat erityisen kiinnostuneita revontulista ja keskiyön auringosta. Lisäksi kiinnostuksen kohteita ovat kansallispuistot sekä metsät. He haluavat saada tiettyjä kokemuksia lomansa aikana, nähdä luonnonihmeitä sekä kuvata ja jakaa niitä sosiaalisessa mediassa. Aikataulu heillä on monesti tiukka ja siinä ajassa halutaan nähdä kaikki suunniteltu. (Visit Finland

2017b.) Heidät erottaa luontonautiskelijoista tarkka motiivi, kerran elämässä -asenne, ja he ovat myös iältään keskimäärin näitä vanhempia. Matkustusmotiivina luonnonihmeiden metsästäjillä on ainutlaatuinen luontokokemus. (Visit Finland 2018a, 13.) Luonnonihmeiden metsästäjille Etelä-Pohjanmaa tarjoaa kaksi kansallispuistoa ja metsäalueita luontoreitteineen. Myös revontulia voi syksystä kevääseen nähdä, mutta niiden satunnaisesta luonteesta johtuen se on lähinnä lisäbonus muun luontoretken ohessa. Lisäksi meillä on kesällä valoisia kesäöitä, joihin voi kehittää opastettuja aktiviteetteja esimerkiksi melonnan, pyöräilyn tai patikoinnin merkeissä tämän teeman ympärille esimerkiksi juhannustaikojen tai muun vastaavan tarinallistamisen avulla. Kiinalaiset ja japanilaiset kohderyhmät odottavat kohteelta eksoottisuutta, mitä eteläpohjalainen kulttuuri voisi tarjota.

Aktiiviset seikkailijat tulevat viettämään aktiivisen toimintaloman luonnonmaisemissa. Heidä kiinnostavat extreme -urheilu, hiihto, talvi, arktinen luonto, eläimet sekä vesi-, lumi- ja maastoaktiviteetit. He haluavat olla aktiivisia lomallaan, mikä antaa heille hyvän mielen ja energiaa. He ovat kiinnostuneet uusista, erityisistä urheilulajeista. Heille on myös tärkeää päästä kokemaan kauniita maisemia aktiviteettien lomassa. Aktiiviset seikkailijat ovat kiinnostuneet paikallisesta luonnosta ja talvesta. (Visit Finland 2017b.) Aktiiviset seikkailijat -ryhmä on eniten kiinnostunut Suomeen matkustamisesta (Visit Finland 2018a, 12). Aktiivisille seikkailijoille Etelä-Pohjanmaalla on tarjota erilaisia maasto- ja vesiaktiviteetteja niin kesällä kuin talvella. Liiketoimintamahdollisuuksina tulevat mieleen erilaisten välineiden vuokrauspalvelut ja uusien aktiviteettien kokeilumahdollisuudet, mihin sopivat esimerkiksi opastetut retket tai lajiin perehdyttämiskoulutukset. Extreme -urheilun voisi tuoda mukaan tarjontaan vaikkapa tapahtumien tai aktiivisten harrastajaryhmien kautta. Villieläimien katselua ajatellen mahdollisuus on se, että Etelä-Pohjanmaalla on harvinaisen suomenpeuran elinvoimainen kanta, jota voisi käyttää hyödyksi matkailutuotteissa. Myös muita villieläimiä (mm. lintuja, susia, karhuja, ilveksiä, ahmoja ja majavia) elää alueella ja ne voisivat kiinnostavat aktiivisten seikkailijoiden lisäksi esimerkiksi luontovalokuvaajia. Koska aktiivisia seikkailijoita kiinnostaa eniten talvi ja hiihto, olisi syytä suunnitella toimintaa varsinkin lumiselle ajalle.

Suomalaisen luksuksen etsijät matkustavat saadakseen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja aikaa itselleen. Heille hyvinvointipalvelut, erityiset majoituskohteet, terveys- ja kauneushoitolat, husky- ja porosafarit sekä kevyet urheiluaktiviteetit luonnossa ovat tärkeitä kiinnostuksen kohteita. He haluavat voida hyvin tunteiden tasolla ja fyysisesti. He ovat valmiita investoimaan kalliimpiin ja erikoisempiin majoituspalveluihin sekä aktiviteetteihin. Suomalaisen luksuksen etsijät ovat kiinnostuneita paikallisesta luonnosta ja talvesta. (Visit Finland 2017b.) Suomalaisen luksuksen etsijät on suurin ryhmä kiinalaisten keskuudessa (Visit Finland 2018a,

17). Etelä-Pohjanmaalla on kylpylöitä ja muita hyvinvointipalveluja tarjoavia yrityksiä, joista tämä ryhmä olisi kiinnostunut. Kevyttä liikuntaa luonnossa voi tarjota esimerkiksi retkipakettina, joka voi sisältää pyöräilyä, kävelyä tai melontaa. Erikoiset majoituskohteet ovat keino houkutella heitä alueelle. Tärkeintä palvelujen sisällössä on aitous. Koska heille yksi matkustusmotiivi on talvi, olisi myös sen ajalle kehitettävä aktiviteetteja, sillä he ovat niistä myös valmiimpia maksamaan kuin muut segmentit.

Aitouden etsijät matkustavat tutustuakseen paikalliseen elämäntyyliin. Heille tärkeitä kiinnostuksen kohteita ovat paikalliset erilaiset kulttuurielämykset kuten museot, tapahtumat, festivaalit ja konsertit sekä paikallinen elämä. Myös luonnosta nauttiminen kiinnostaa aitouden etsijöitä. Sauna kiinnostaa varsinkin saksalaisia ja paikallinen ruokakulttuuri brittejä. Kiinnostavia kohteita ovat kulttuurimatkatkohteet, design -alueet ja erityiset majoituspalvelut. He haluavat päästä paikallisten joukkoon ja välttävät paikkoja, joissa on paljon turisteja. Heille tärkeää on saada kokea, millaista olisi asua kohdemaassa. He haluavat saada monipuolisen kokemuksen maan elämäntavasta. (Visit Finland 2017b.) Matkustusmotiivi heillä on tutustuminen paikalliseen elämäntapaan. Aitouden etsijät on suurin ryhmä brittien ja saksalaisten keskuudessa. (Visit Finland 2018a, 16.) Aitouden etsijöille Etelä-Pohjanmaalla on tarjota omalaatuinen kulttuuri ja runsas tapahtumatarjonta. Design -alueista esimerkiksi Alvar Aalto -kohteet ja muut vastaavat kiinnostavat tätä matkustajasegmenttiä. Esimerkiksi maatilamatkailukohteet voisivat houkutella heitä, koska he haluavat tutustua paikallisten elämäntapaan. Myös eteläpohjalainen häjy-kulttuuri voidaan nostaa aitouden etsijöitä kiinnostavaksi asiaksi, joka luontokohteissakin on tarinallistettavissa.

Citybreikkaajat matkustavat kokeakseen kaupunkeja ja nähtävyyksien vuoksi (Visit Finland 2018a, 17). Heidän kiinnostuksen kohteitaan ovat erilaiset kulttuurielämykset, museot, design -alueet, yleinen kaupunkikokemus, ruokakulttuuri, paikalliset tapahtumat ja ostosten teko. He haluavat nähdä ja tutkia kaupunkien erikoisuuksia ja alueita, joissa on kiinnostavaa nähtävää, tekemistä ja koettavaa. Kaupunkiin liittyvät tarinat ja historia ovat tärkeitä. He haluavat kokemuksia kaupungin elämäntavasta matkailijan näkökulmasta. (Visit Finland 2017b.) Citybreikkaajille Etelä-Pohjanmaalla on tarjota isompia ja pienempiä kaupunkeja nähtävyyksineen, arkkitehtuuriin liittyvine design -alueineen sekä erilaisine kulttuuritarjontoineen tapahtumista ruokaan. Myös ostosten tekoon heille on mahdollisuuksia. Kaupunkien historiaan ja tarinoihin liittyvät opastetut kierrokset ovat mahdollisuuksia matkailuliiketoiminnassa.

Suomessa matkailun ydinsegmenttejä, joihin matkailualan tulisi keskittyä, ovat luonnonihmeiden metsästäjät, luontonautiskelijat ja aktiiviset seikkailijat. Näitä

tukevia segmenttejä ovat aitouden etsijät, suomalaisen luksuksen etsijät ja city-breikkaajat. (Visit Finland 2017b.) Suomi erottautuu muita maista matkakohteena siinä, että täällä voi kokea revontulet, paikallista luontoa, luonnonmetsää, järviä ja talven. Luontonautiskelijoita kiinnostavat erityisesti luonto, metsät, järvet ja talvi. Luonnonihmeiden metsästäjiä kiinnostavat revontulet, paikallinen luonto ja talvi. Aktiivisia seikkailijoita ja suomalaisen luksuksen etsijöitä kiinnostavat erityisesti paikallinen luonto ja talven kokeminen. (Visit Finland 2017b). Koska suurin kiinnostus kohdistuu kuitenkin kesäajan mahdollisuuksiin, kannattaa kesämatkailua kehittää matkailijoiden talvipainotuksesta huolimatta.

Sanna Jyllilä

5.4 Etelä-Pohjanmaan luontomatkailun erityispiirteet ja erottautumistekijät

Outdoors Etelä-Pohjanmaa -hankkeen aikana kartoitettiin luontokohteita, jotka soveltuvat matkailijan tarpeisiin. Tämä edellytti reiteiltä valmiita rakenteita, kunnon opasteita lähtöpaikalla ja reitin varrella olevia viitoituksia, mutta myös reitin saavutettavuutta, turvallisuutta ja laatua. Reitin läheisyydessä tulee olla myös matkailijoiden tarvitsemia palveluita kuten majoitusta, ravintolapalveluita ja mahdollisesti myös opaspalveluita sekä välinevuokrausta. Lisäksi reittien elämyksellisyys ja maisemalliset tai kulttuuriset arvot olivat tärkeitä kriteerejä arvioitaessa reitin matkailullista vetovoimaa. Ympyräreitit ovat matkailijan näkökulmasta kiinnostavampia kuin janareitit.

Mielikuvissamme emme ole omaa maakuntaamme nähneet potentiaalisena luontomatkailualueena. Kartoituksen perusteella kuitenkin hahmottui useita eteläpohjalaisen luontomatkailun erottautumistekijöitä, joita voimme markkinoinnissa nostaa esiin.

Maakunnassamme on yksi erityinen kansainvälisiä matkailijoita kiinnostava veto-voimatekijä, **kansallispuistot**. Niitä on kaksin kappalein, sillä Suupohjassa sijaitsevat Lauhanvuoren kansallispuisto ja Kauhaneva-Pohjankankaan kansallispuisto. Molemmat kansallispuistot kuuluvat myös Lauhanvuori-Hämeen kangas Geopark -alueeseen, jolle haetaan UNESCO:n statusta. Kansallispuistot ja mahdollinen Geopark -status ovat tärkeitä alueemme luontomatkailun kiinnostavuutta lisääviä tekijöitä kansainvälisiä matkailijoita houkutellessa. Geopark -alueen yhtenä teemana ovat **suot**, jotka voisi nostaa koko Etelä-Pohjanmaan aluetta yhdistäväksi tekijäksi, koska suomalaisemia löytyy lähes jokaiselta reitiltä.

Etelä-Pohjanmaata luonnehditaan tasaisena lakeusmaisemana, jossa laajat pel-

lot ja metsämaisema vuorottelevat, ja jossa vesistöjä ja korkeuseroja on vähän. **Lakeudet** tarjoavat kuitenkin helpot ja leppoisat mahdollisuudet esimerkiksi retkipyöräilijöille. Pienet korkeuserot maastossa tuovat luontoreitit myös vähemmän liikkuvien ja luonnossa liikkumaan tottumattomien saavutettaviksi. Toisaalta luontoreittiemme varrelta löytyy yllättävän paljon ympäröivään maastoon nähden korkeita paikkoja, joista aukeaa upeat näkymät silmäkantamattomiin.

Alueen vähävetisyydestä huolimatta Etelä-Pohjanmaalla on erikoisuuksia kuten Lappajärvi, joka on meteoriitin synnyttämä Suomen suurin **kraatterijärvi** sekä useat tulvasuojelun vuoksi rakennetut **tekojärvet**, jotka ovat monipuolisessa virkistyskäytössä kuten Seinäjoella sijaitsevat Kyrkösjärvi ja Peräseinäjoen Kalajärvi.

Visit Finlandin asiakaskohderyhmäselvityksessä todettiin, että paikallinen kulttuuri kiinnostaa kansainvälistä matkailijaa. **Eteläpohjalainen kulttuuri** on syytä nostaa esiin, kun pohditaan luontomatkailumme vetovoimaa. Luontoreittien varsilla on useita paikallishistoriaan liittyviä kohteita, joihin liittyy kulttuuri- ja perinnetietoa tai merkittäviä tapahtumia. Omaleimainen kulttuurimme kannattaaakin tarinallistamisen keinoin hyödyntää elämyksiä etsivän luontomatkailijan houkuttelemisessa alueelle.

6 ETELÄ-POHJANMAAN LUONTOKOhteet TUNNETUIKSI – TULEVAISUUDEN KEHITYSSUUNNAT

Sanna Jyllilä

6.1 Alueellinen ohjeistus teemoittain

Outdoors Etelä-Pohjanmaa -hankkeessa tuotettiin uusia reittikuvauksia kahdeksasta patikkareitistä, kahdesta pyöräilyreitistä ja kahdesta melontareitistä. Reiteistä laadituissa kuvauksissa kiinnitettiin erityistä huomiota informatiivisuuteen, jotta omatoiminen matkailija saa reitistä tarvitsemansa tiedon mahdollisimman kattavasti. Suomen lisäksi reittikuvauksista tehtiin englannin- ja ruotsinkieliset versiot. Reittien GPS-jäljet ovat matkailijan ladattavissa omaan älypuhelimeen. Esiin nostetuissa reiteissä on huomioitu Visit Finlandin ja OutdoorsFinlandin reitti- ja tuotesuosituksukset sekä pyritty löytämään matkailijalle elämykselliset luontoreitit, joille hän voi turvallisesti lähteä liikkumaan.

Reittikuvaukset ovat matkailijan ja matkailutoimijoiden saatavilla osoitteessa www.visitpohjanmaa.fi/luontoreitit. Tarkoituksena on, että myös alueemme kunnat ja kaupungit, matkailuyritykset ja yhdistykset voivat hyödyntää laadittuja kuvauksia omassa toiminnassaan. Reittiluokitteludokumentit ja ohjeistukset kuvausten laadintaan ovat vapaasti kaikkien toimijoiden käytössä myös hankkeen jälkeen.

6.1.1 Patikkareitit

Patikkareiteistä pyrittiin löytämään ympyräreittejä, mutta mukana on pari maisemallisesti merkittävää ja monipuolisuudellaan houkuttelevaa janareittiä. Valinnoissa on myös pyritty huomioimaan koko maakunnan tarjonta. Patikkareiteistä tehtiin reittien vaativuusluokittelut kolmiportaisen luokittelun mukaan (helppo, keskivaativa, vaativa). Hankkeen toimesta on päivitetty myös niiden Etelä-Pohjanmaan alueella olevien luontoreittien kuvaukset, jotka on tuotettu vuonna 2014 ja jotka ovat siitä lähtien olleet matkailijoiden saatavilla VisitPohjanmaa -sivustolla. Uudet reittikuvaukset laadittiin seuraavista reiteistä:

- Prännin Patikka / Ketunlenkki 3,6 km, Kauhava:
www.visitpohjanmaa.fi/ketunlenkki
- Pyhävuori-Lakeaharju 6,7 km, Vimpeli ja Alajärvi:
www.visitpohjanmaa.fi/pyhavuori
- Jyllinkosken luontopolku 1,5 km, Kurikka:
www.visitpohjanmaa.fi/jyllinkoski

- Katikankanjoni 2,0 km, Kauhajoki:
www.visitpohjanmaa.fi/katikankanjoni
- Lauhanvuori 23,2 km, Isojoki ja Kauhajoki:
www.visitpohjanmaa.fi/lauhanvuori
- Kuninkaanpuisto 7,2 km, Soini:
www.visitpohjanmaa.fi/kuninkaanpuisto
- Paalijärven patikka 22,3 km, Alajärvi:
www.visitpohjanmaa.fi/paalijarvi
- Kurjen kierros/ Särkisen polku 4,6 km, Kurikka:
www.visitpohjanmaa.fi/sarkinen
- Kauhavan Sillalta sillalle -reitti 30 km, Kauhava:
www.visitpohjanmaa.fi/sillalta
- Kalajärven pyöräilyreitti 20,5 km, Peräseinäjoen:
www.visitpohjanmaa.fi/kalajarvenkierros.
- Kyrkösjärven vesielämysreitti 21 km, Seinäjoella:
www.visitpohjanmaa.fi/vesielamys
- Välijoen melontareitti 17 km, Lappajärveltä Evijärvelle:
www.visitpohjanmaa.fi/velijoki.

Reittikuvaukset päivitettiin seuraavista reiteistä:

- Kalajärven geologinen luontopolku ja havaintometsä 3,8 km, Seinäjoki:
www.visitpohjanmaa.fi/kalajarvi
- Kalliomaanpolku-Piispanpolku 6,4 km, Lapua:
www.visitpohjanmaa.fi/kalliomaa
- Kierinniemen luontopolku 2,7 km, Ähtäri:
www.visitpohjanmaa.fi/kierinniemi
- Nallenpolku 4,3 km, Ähtäri:
www.visitpohjanmaa.fi/nallenpolku
- Jouppilanvuoren esteetön elämysliikuntareitti 1,8 km, Seinäjoki:
www.visitpohjanmaa.fi/jouppilanvuori
- Kauhalammin kierros 5,1 km, Kauhajoki:
www.visitpohjanmaa.fi/kauhalammi
- Kuninkaanpolku 10,0 km, Soini:
www.visitpohjanmaa.fi/kuninkaanpolku
- Suksenjärven kierros 8,0 km, Teuva:
www.visitpohjanmaa.fi/suksenjarvi

Etelä-Pohjanmaalta löytyy paljon muitakin potentiaalisia ja hienoja reittejä erilaisissa maastoissa ja eri vaatuuustasoilla, joista osassa pienellä viimeistelyllä saadaan Visit Finlandin kriteerit täyttäväksi kohtuulliseen helposti. Suurin kehittämistarve on yleensä ottaen lähtöpaikan selkeä merkitseminen, opastemerkinnät ja reittien sekä rakenteiden kunnossapito. Kaikkien reittien osalta haasteena on reittien löydettävyys internetistä sekä reittien saavutettavuus eli niiden lähtöpisteiden merkintä tienvarsille ja näkyväksi tekeminen matkailijoille.

Monille reiteille saisi lisätä kartat opastetauluihin "Olet tässä" -merkinnöin niin lähtöpaikalla kuin reitin varrella. Reittien nimien yhteneväisyys maastossa, kartoissa ja muissa materiaaleissa on syytä tarkistaa. Maanomistajasopimusten päivittäminen on joillakin reiteillä ajankohtaista. Kansainvälistä matkailua ajatellen tarvitaan kieliversioita vähintäänkin englanniksi, mielellään myös ruotsiksi. Yllättävää oli se, että vaikka ruotsi on suomen toinen virallinen kieli, reittikuvauksia ja kartoja ei useinkaan löydy ruotsiksi. Reiteille tulisi myös tehdä säännölliset tarkistukset. Reittikuvaukset, kartat ja yhteystiedot tulisi myös pitää ajan tasalla.

6.1.2 Pyöräilyreitit

Vaikka maastopyöräily on jatkuvasti suosiota kasvattava laji, ei virallisia maastopyöräilyreittejä saatu hankkeen reittikuvauksiin yhtäkään. Moni patikointireitti soveltuu kuitenkin myös pyöräiltäväksi. Retkipyöräilyreittejä, jotka kulkevat esimerkiksi teitä ja kyläteitä pitkin, on tämän hankkeen reittikuvauksissa kaksi:

- Kauhavan Sillalta sillalle -reitti 30 kilometriä
www.visitpohjanmaa.fi/sillalta
- Peräseinäjoen Kalajärven pyöräilyreitti 20,5 kilometriä
www.visitpohjanmaa.fi/kalajarvenkierros

Erillisiä merkittyjä pyöräilyreittejä Etelä-Pohjanmaalla on vielä melko vähän. Joitakin maastopyöräilyreittejä on parhaillaan suunnitteilla ja työn alla, joten niiden valmistuttua kannattaa reiteistä laatia reittikuvaukset ja kieliversiot. Kulttuuripainotteisia tai teemallisia reittejä on valmisteilla ja nekin kannattaa tuoda matkailijan ulottuville markkinoimalla niitä samoissa kanavissa kuin muitakin matkailupalveluita.

Kunnissa pyöräilijät ja patikoijat on yleensä ohjattu käyttämään samoja reitistöjä. Pyöräilijöillä on kuitenkin erilaisia vaatimuksia ja odotuksia reitistön ja reitin pituuden suhteen kuin kävelijöillä. Jos maastopyöräilyreitti halutaan virallistaa, täytyy myös maanomistajasopimuksessa sopia erikseen reitin käytöstä pyöräilyyn. Mikäli tästä ei ole sovittu maanomistajan kanssa, ei reittiä voi merkitä maastopyöräireitiksi maastoon eikä reittiä voi markkinoida maastopyöräilyreitinä. Maastopyöräilyreittejä suunniteltaessa maanomistusolojen selvittäminen ja lu-

pien hakeminen ovat työläitä vaiheita, koska reitit ovat monesti pitkiä ja kulkevat usean maanomistajan alueilla.

6.1.3 Melontareitit

Melontareittejä on Etelä-Pohjanmaalla melko vähän, koska joet ovat osin pieniä ja vähävetisiä ja monet reitit ovatkin parhaiten melottavissa keväisin. Hankkeen reittikuvauksissa melontareittejä on kaksi:

- Seinäjoella Kyrkösjärven vesielämysreitti 21 kilometriä
www.visitpohjanmaa.fi/vesielamys
- Välijoen melontareitti 17 kilometriä Lappajärveltä Evijärvelle
www.visitpohjanmaa.fi/valijoki

Seinäjoen Kyrkösjärvelle valmistui elokuussa 2018 uusi koko järven kiertävä melontareitti ja melontakeskus, joka on myös matkailijoiden käytettävissä. Välijoen melontareitti on osa laajaa Tervareitti -melontareitistöä, joka kulkee Soinista Lappajärven kautta Evijärvelle. Melontareittien tunnettuuden lisääminen edistää myös niiden matkailullista käyttöä. Melonnassa korostuu palveluiden tarve: varusteiden vuokraus, kuljetuspalvelut ja opastetut melontaretket ovat tärkeitä matkailijalle. Omatoimiselle melontaretkelle lähteminen vaatii lajin tuntemusta ja kokemusta. Omatoimiset melojat tarvitsevatkin tietoa reiteistä ja sen varrella olevista palveluista, mairinnouspaikoista, mahdollisista koskista ja paikoista, joiden ohi täytyy siirtyä maata pitkin. Melontareittien ylläpitoon pätevät samat lainalaisuudet kuin muihinkin luotoreitteihin. Melontareitin varrella olevien rakenteiden ja opasteiden on oltava kunnossa, joten ne on tarkistettava säännöllisesti.

Sanna Jyllilä

6.2 Hyvinvointimatkailun ja luontomatkailun rajapinnat

Tietoisuus luonnon hyvinvointivaikutuksista on lisääntynyt ja luonnossa liikkuminen on kansainvälisesti kasvava trendi. Luontokohteita voidaan hyödyntää monipuolisesti tuottamaan hyvinvointivaikutuksia, sillä luonto on merkittävä tekijä kokonaisvaltaisessa hyvinvoinnissa. Matkailuliiketoiminnassa voidaan luontokohteiden lisäksi hyödyntää esimerkiksi hyvinvointitekniologiaa ja hyvinvointidataa. (Mikkelin ammattikorkeakoulu 2016.) **Hyvinvointimatkailua** kehitetään Visit Finlandin FinRelax -hyvinvointimatkailuohjelman avulla. Ohjelma on suunnattu yrityksille, joiden matkailutuotteet soveltuvat tai joilla on valmius kehittää hyvinvointimatkailutuotteita kansainvälisille matkailijoille. Suomalaisen hyvinvointimatkailun mahdollisuuksia kansainvälisillä markkinoilla ovat mm.

metsä ja sen hyvinvointivaikutukset, puhdas ja terveellinen ruoka, monipuoliset luontoaktiviteetit sekä puhtaat vedet ja vesistöt. (Visit Finland 2018b.)

Green Care on luontoon ja maaseutu ympäristöön liittyvää ammatillista toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua. Green Care tarjoaa mahdollisuuksia myös matkailuyrityksille. LuontoVoima -palveluissa tavoitteellinen virkistys- ja hyvinvointitoiminta voi olla esimerkiksi voimaannuttavaa TYHY -toimintaa, esteetöntä luontoliikuntaa, luontoleirikoulutoimintaa tai muita luontoharrastuksia. Green care -palveluissa olennaista on luontoelementtien ja -menetelmien hyödyntäminen sekä toiminnan tavoitteellisuus, vastuullisuus ja ammattimaisuus. (Green Care Finland 2018)

Luontoreittejä käytetään myös lähiliikuntapaikkoina ja lisäksi erilaisille erityisryhmille. Myös Green Care -yrittäjät tai yrittäjyyttä suunnittelevat käyttävät luontoreittejä, metsiä ja luontoympäristöä, josta esimerkkinä voi mainita Ylihärmässä Prännin Patikan reittejä omassa toiminnassaan hyödyntävän, aloittelevan Green Care -yrittäjän. Toinen esimerkki reittien hyödyntämisestä on Kunnossa Kaiken Ikää -hanke, jonka tavoitteena on motivoida erityisryhmiä ulkoilun ja luontoliikunnan pariin. Hankkeessa käytetään Alajärvellä sijaitsevaa Paalijärven patikkareittiä ja Pyhävuori-Lakeaharjun -reittiä.

Sanna Jyllilä

6.3 Tulevaisuuden kehityssuunnat

Mitä meillä siis kannattaa tehdä houkutellaksemme alueellemme luontomatkailejoita? Avainsanoja ovat palvelut, saavutettavuus, tiedonsaanti, markkinointi, opasteet, kartat, kieliversiot, reittien ylläpito- ja huolto, digitaalisuus ja vastuullisuus.

Palvelutarjonnan laajentaminen on yksi keskeinen kehittämisen suunta. Kaikki matkailijat tarvitsevat jonkinlaisia palveluita matkakohteessa. Majoitus-, kuljetus- ja ravitsemuspalvelut ovat niistä tärkeimpiä. Erityisesti melojat ja pyöräilijät ovat potentiaalisia välinevuokrauspalvelujen ja -huoltopalvelujen käyttäjiä. Varsinkin melonnan osalta myös opastetuille retkille ja koulutukselle voisi olla tarvetta. Matkailuyrittäjät ja matkailukeskittymät voivat entistä laajemmin hyödyntää luontokohteita omassa matkailuliiketoiminnassaan esimerkiksi ohjaamalla asiakkaita läheisille luontoreiteille, tarjoamalla opastettuja retkiä tai muita elämyksellisiä palveluita yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa tai myymällä vaikkapa retkieväspaketteja. Tuotteistaminen, tuotteiden myyminen ja markkinointi eri jakelukanavissa ovat edellytys palveluiden saatavuudelle.

Yhtenä tulevaisuuden kehittämissuuntana voidaan pitää myös **ympärivuotisuuden** ja **reittien monikäyttöisyyden** lisäämistä. Uusia reittejä ei välttämättä tarvita vaan olemassa olevien reittien kehittäminen, eri lajien yhdistäminen tai janareittien linjausten muuttaminen ympyräreiteiksi tuo reiteille lisää käyttäjiä. Tähän liittyy myös saavutettavuuden parantaminen. Tiedottaminen ja markkinointi ovat yksi keino tuoda luontokohteet matkailijan tietoisuuteen. Myös reittien sijainti helppojen kulkuyhteyksien varrella varmistaa luontoreittien saavutettavuuden. Vaikka OutdoorsFinland -ohjelma keskittyy kesäaktiiviteetteihin ja niiden kehittämiseen, on kehittämisen lähtökohtana kuitenkin sesonkien pidentäminen ja monipuolisuuden lisääminen luontomatkailutarjonnassa. Palvelutarjonnan parantumisen, reittien monikäyttöisyyden ja ympärivuotisuuden myötä voidaan matkailijoiden viipymää alueellamme pidentää ja tavoittaa uusia asiakaskohderyhmiä (Visit Finland 2018c).

Vastuullisuus liittyy läheisesti luontomatkailuun ja luonnon puhtaudesta nauttimiseen. Tutkimukset ja trendit osoittavat, että vastuullinen toimintatapa on asiakkaille entistä tärkeämpi ja matkakohteen valintapäätökseen oleellisesti vaikuttava tekijä. Kestävään kehitykseen investoiminen ja vastuullisista toimintatavoista viestiminen ovat matkailuyrityksille selkeä kilpailuetu. Luontomatkailussa tärkeitä toimia ovat mm. luonnon kulumisen estäminen, jätemäärien vähentäminen ja paikallisen kulttuurin ja paikallisten asukkaiden huomioiminen. Osa vastuullisuutta on myös **esteettömyyden** huomioiminen. Esteettömät reitit ovat tärkeitä sekä liikuntaesteisille, mutta myös perheille sekä luonnossa liikkumaan tottumattomille matkailijoille. Esteettömien reittiosuuskien lisääminen olemassa oleville reiteille on yksi kehittämisen teema. (Visit Finland 2018c.)

Maastoreittien **turvallisuudesta** huolehtiminen on yksi keskeinen asia, johon tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota. Yhteneväiset reittimerkinnot maastossa ovat turvallisuustekijä ja laadun merkki. Reittimerkinnot palvelevat niin kotimaisia kuin ulkomaisiakin matkailijoita ja auttavat saamaan turvallisen retkeilykokemuksen. (Lapin ammattikorkeakoulu 2018.) Palveluntarjoajan ja reittien haltijan ja ylläpitäjien on huolehdittava, että reittien käyttö on turvallista eikä siitä aiheudu vaaraa käyttäjien terveydelle. Reittien ylläpitäjien on hyvä laatia turvallisuusasiakirja, joka sisältää selvityksen siitä, miten reitin turvallisuus on huomioitu. Tarkoituksena on vaarojen tunnistaminen ja riskien arviointi, sillä vastuuta palveluiden ja reittien turvallisuudesta ei voi siirtää asiakkaalle vastuuvapauslausekkeilla. (TUKES 2018.)

Digitaalisuus edistää luontomatkailua monin tavoin. Virtuaaliodellisuudesta on tullut osa luontomatkailua ja se tuo uusia ulottuvuuksia ja mahdollisuuksia matkai-

lijän luontokokemukseen. Kohteissa voidaan kertoa paikan historiasta, luonnosta tai paikallisesta kulttuurista lisätyn todellisuuden keinoin. Digitaalisuutta voidaan hyödyntää myös esimerkiksi kävijämäärien mittaamiseen. Metsähallitus mittaa kävijämääriä kansallispuistoissa. Nykyisellä teknologialla olisi helppo toteuttaa muissakin retkikohteissa kävijämäärien mittausta. Olisi mielenkiintoista saada seurata luontoreittien käyttäjämäärien kehittymistä.

Kansainvälisyys on avainroolissa haettaessa kasvua Etelä-Pohjanmaan matkailutoimialalle, sillä markkinat kotimaassa ovat rajalliset ja kilpailu kotimaisista matkailijoista kovaa. Lisätäksemme kansainvälisten matkailijoiden määrää, edellytyksenä ovat helposti ostettavat tuotteet ja palvelut, joissa on huomioitu tuoreet Visit Finlandin äskettäin julkaisemat asiakaskohderyhmät sekä kansainvälistymiskriteerit. Kansainvälistymisessä on erittäin tärkeää matkailuyrittäjien ja muiden toimijoiden välinen verkostoituminen ja yhteistyö, jotta voidaan tuottaa laadukkaita ja monipuolisia palveluita asiakkaille. Maakuntamme luontokohteet tarjoavat hyvät puitteet ja niiden hyödyntäminen matkailuliiketoiminnassa on yhteistyöllä mahdollista

LÄHTEET

Allgemeiner Deutscher Fahrrad-Club (Bundesverband) e. V. 2018a. Die ADFC Radreiseanalyse 2018. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <https://www.adfc.de/artikel/die-adfc-radreiseanalyse-2018/>

Allgemeiner Deutscher Fahrrad-Club (Bundesverband) e. V. 2018b. Bett und Bike –Kriterien Folder. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: https://www.adfc.de/fileadmin/user_upload/Expertenbereich/Unternehmen_Betriebe_und_Wirtschaft/Bett_und_Bike/bett_bike_fuer_betriebe.akq_2018.pdf

Allgemeiner Deutscher Fahrrad-Club (Bundesverband) e. V. 2018c. Radtouren, Qualitätskriterien [Verkkosivusto]. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <https://www.adfc-radtourismus.de/radtouren/qualitaetsradrouten/>

Deutscher Wanderverband. 2014. Wanderstudie. Der Deutsche Wandermarkt 2014. [Verkkosivusto]. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <https://www.wanderstudie.projectm.de/>

Europäische Wandervereinigung e.V. Ei päiväystä. Leading Quality Trails – Best of Europe. [Verkkosivusto]. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <http://www.era-ewv-ferp.com/programs/lqt/>

FCG suunnittelu ja tekniikka 2018. Etelä-Pohjanmaan matkailun taloudelliset vaikutukset 2016. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 29.10.2018]. Saatavana: https://epiitto.fi/images/Etel%c3%a4_Pohjanmaa_matkailun%20taloudelliset%20vaikutukset%202016.pdf

Fräckli, B. 2018. Toimitusjohtaja. Lenzerheide Tourismus. Esitys OutdoorsFinland -opintomatkalaisille 18.9.2018 Lenzerheidessa.

Green Care Finland 2018. [Verkkosivu]. [Viitattu 24.10.2018]. Saatavana: <http://www.gcfinland.fi/green-care/>

Jyllilä, S. & Kortesuoma, A. 2015. Maaseutumatkailun nykytila Etelä-Pohjanmaalla v. 2014. Seinäjoki: Fram Oy.

Koivumäki, S. 2018. Toiminnanjohtaja. Seinäjoen Seudun Kehittämisyhdistys Liiveri ry. Haastattelu 27.9.2018.

Koivunen, V. 2018. Kaupunginjohtaja. Alajärven kaupunki. Haastattelu 28.9.2018.

Korpi, K. 2018. Johtokunnan jäsen. Yliuoman kyläseura. Prännin patikka. Haastattelu 21.9.2018.

Kortesuoma, A. 2013. Etelä-Pohjanmaan matkailustrategia vuosille 2013–2017. Seinäjoki: Fram Oy.

Kujala, J. 2018. Liikuntasihteeri. Soinin kunta. Arpaisten Patikka -tapahtuma. Haastattelu 3.10.2018.

Laasala, K. 2018. Hankevetäjä. Soini ExtremePark -hanke. Haastattelu 4.10.2018.

Lapin ammattikorkeakoulu. 2018. Reittimerkinnät. [Verkkosivu]. [Viitattu: 28.10.2018]. Saatavana: <https://blogi.eoppimispalvelut.fi/reittimerkit/taustaa/>

Mattila, P. 2018. Toiminnanjohtaja. Suupohjan Kehittämisyhdistys ry. Haastattelu 26.9.2018.

Mikkelin ammattikorkeakoulu 2016. Luonnon hyvinvointivaikutukset – hyödynnä tietoa matkailuliiketoiminnassa. [Verkkajulkaisu]. D Vapaamuotoisia julkaisuja (Free-form Publications) 72. Mikkelin: Grano Oy. [Viitattu 24.10.2018]. Saatavana: <http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/116464/URNISBN9789515885500.pdf?sequence=1>

Muhonen, J. 2018. Yrittäjä. Fatbike Mesikämmen. Haastattelu 9.10.2018.

Niemi-Huhdanpää, M. 2018. Toiminnanjohtaja. Aisapari ry. Haastattelu 20.9.2018.

Nousiainen, I. 2018. Yrittäjä. Taikapolku. Haastattelu 8.10.2018.

Nummijärvi, M. 2018. Hyypänjokilaakson Patikka -tapahtuma. Haastattelu 21.9.2018.

Pesonen, J. 2016. [Verkkosivusto]. Matkailualan opetus- ja tutkimuskeskuksen blogi. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <http://uefmot.blogspot.com/2016/05/mita-matkailijamaarien-kasvu-tarκοittaa.html>

Qualitätswege. 2018. [Verkkosivusto]. Deutscher Wanderverband. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <https://www.wanderbares-deutschland.de/wanderwege/qualitaetswege.html>

Rintala, P. 2018. Kehittämissuunnittelija. Kuudestaan ry. Haastattelu 20.9.2018.

Saikkonen, K. 2018. Yrittäjä. Wild Adventure Finland. Haastattelu 24.9.2018.

Salo, H. 2018. Projektipäällikkö. Lakeuden Elämysliikunta ry. Haastattelu 26.9.2018.

Suomen virallinen tilasto (SVT). Ei päiväystä. Majoitustilasto [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu: 12.10.2018]. Saatavana: <http://www.stat.fi/til/matk/index.html>

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes). Maastoreittien turvallisuus kuluttajaturvallisuuslain kannalta. 19.9.2018. Power point -esitys.

Tuuri, H., Korttesluoma, A. & Jyllilä, S. 2014. Mökkeilyä ja matkailua. Vapaa-ajan asukkaiden matkailupalvelujen ja rahan käyttö Etelä-Pohjanmaalla. Seinäjoki: Arkmedia Oy.

Tuuri, H., Korttesluoma, A. & Rintala, J. 2011. Etelä-Pohjanmaan matkailijatutkimus v. 2010. Vaasa: Waasa Graphics Oy.

Valtioneuvoston kanslia. 2018. Uudet keinot metsä- ja vesialueiden kestäväen virkistys- ja matkailukäytön kehittämiseksi ja turvaamiseksi. [Verkkajulkaisu]. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 88/2017. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=23805>

Viitasaari, J. 2018. Kunnanjohtaja. Soinin kunta. Haastattelu 27.9.2018.

Visit Finland 2017a. Finpro segmentation. Cross country summary. [Verkköjulkaisu]. [Viitattu 02.10.2018]. Saatavana: <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2017/12/2017-Segmentation-Cross-Country-Summary.pdf?dl>

Visit Finland 2017b. Suomen Vetovoimatekijät. Segmentointimalli. [Verkköjulkaisu]. [Viitattu 02.10.2018]. Saatavana: <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2017/11/Vetovoimatekija%CC%88t-16.11.2017.pdf?dl>

Visit Finland 2018a. Tunne asiakkaasi! Kohderyhmäopas matkailuyrityksille. [Verkköjulkaisu]. [Viitattu 12.10.2018]. Saatavana: http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2018/10/Tunne_asiakkaasi_kohderyhmäopas.pdf?dl

Visit Finland 2018b. FinRelax. Suomesta hyvinvointimatkailunkärkimaa. [Verkkosivu]. [Viitattu 28.10.2018]. Saatavana: <http://www.visitfinland.fi/tuoteteemat-ja-tyokalut/tuoteteemat/hyvinvointimatkailu/>

Visit Finland 2018c. Kestävä kehitys matkailuyrityksessä. [Verkkosivu]. [Viitattu 24.10.2018]. Saatavana: <http://www.visitfinland.fi/kestava-kehitys-matkailuyrityksessa/>

Visit Finland 2018d. Outdoors Finland -maaseudun mikro- ja pk-yritysten kansainvälistymishankkeen loppuraportti. Ei julkaistu.

VALOKUVAT

Julkaisussa käytettyjen valokuvien kuvaajat:

Elina Järvinen, Jennika Hakola, Terttu Hermansson, Tero Hintsa, Ismo Nousiainen ja Anssi Orrenmaa.

ISBN 978-952-7109-94-6
(verkkojulkaisu)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES